

ЗВІТ
ПРО ОГЛЯД ВИТРАТ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ У СФЕРІ
НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАУКОВИХ УСТАНОВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
ЗА ПЕРІОД 2017 - 2019 рр.

Ціль проведення огляду витрат державного бюджету:
удосконалення системи планування та механізму розподілу
видатків державного бюджету між науковими установами на
проведення наукової і науково-технічної діяльності
(відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2020
№212-р «Про проведення у 2020 році оглядів витрат державного бюджету в
окремих сферах»)

Зміст

Розділ I. Опис поточної ситуації у сфері наукової і науково-технічної діяльності установ НАН України	4
1.1. Обґрунтування цілі проведення огляду витрат	4
1.2. Основні засади державної політики в сфері наукової і науково-технічної діяльності установ НАН України	5
1.3. Обсяг та складові витрат загального фонду державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України	11
1.4. Власні надходження установ НАН України та складові витрат спеціального фонду державного бюджету	26
1.5. Основні показники, які характеризують стан сфери наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України	33
1.6. Про систему планування та механізм розподілу видатків державного бюджету між науковими установами на проведення наукової і науково-технічної діяльності в НАН України	49
1.7. Порівняння підходів щодо визначення обсягу і розподілу бюджетних витрат на наукову і науково-технічну діяльність, що застосовуються в Україні, із практичним досвідом інших країн	52
1.8. Публічні послуги, які надаються установами НАН України за рахунок бюджетних коштів	67
1.9. Забезпечення потреб та задоволення інтересів жінок і чоловіків та/або їх груп	67
Розділ II. Оцінка ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України	71
2.1. Стан реалізації цілей і завдань у сфері наукової і науково-технічної діяльності, визначених стратегічними і програмними документами	71
2.2. Аналіз ефективності виконання НАН України бюджетних програм	80
2.3. Загальна оцінка ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат державного бюджету у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НАН України	85
Розділ III. Варіанти досягнення цілі огляду витрат	92
3.1. Застосування формульного підходу до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності (варіант 1)	92
3.1.1. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта 1	94

3.1.2. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта 1 на сферу наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України	95
3.1.3. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта 1	95
3.1.4. Ризики реалізації варіанта 1	95
3.1.5. Заходи, яких потрібно вжити для досягнення цілі огляду витрат при реалізації варіанта 1	97
3.2. Розподіл видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності відповідно до їх рейтингу (варіант 2)	98
3.2.1. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта 2	98
3.2.2. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта 2 на сферу наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України	99
3.2.3. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта 2	100
3.2.4. Ризики реалізації варіанта 2	100
3.2.5. Заходи, яких потрібно вжити для досягнення цілі огляду витрат при реалізації варіанта 2	101
Розділ IV. Порівняння двох варіантів та пропозиції щодо оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат	103
4.1. Порівняння двох варіантів досягнення цілі огляду витрат	103
4.2. Пропозиції Робочої групи щодо оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат	107

Розділ I. Опис поточної ситуації у сфері наукової і науково-технічної діяльності установ НАН України

1.1. Обґрунтування цілі проведення огляду витрат

Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (від 26.11.2015 № 848-VIII), зокрема визначено, що держава забезпечує бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП. Однак показники бюджетного фінансування науки все ще суттєво нижчі від законодавчо встановленого рівня. Так, бюджетні витрати держави на науку у 2017 році становили 0,16% ВВП, а у 2018- 2019 роках – 0,17% ВВП.

Хоча щорічно витрати на наукову і науково-технічну діяльність номінально зростали – у 2017 році на 32,1%, у 2018 році на 27,3% та у 2019 році на 11,2%, а частка НАН України у загальному обсягу фінансування наукової сфери змінювалась в інтервалі 54,8-57,2%, обсяги бюджетного фінансування Академії становили лише 65-67% від бюджетних пропозицій її наукових установ, та не враховували навіть найнеобхідніші мінімальні потреби.

З причин дефіциту фінансування в багатьох наукових бюджетних установах НАН України протягом 2015 – 2019 років суттєво (на 24,7%) скорочено штатну чисельність співробітників, вимушено вводився режим неповного робочого часу та працівникам надавалися відпустки без збереження заробітної плати, вкрай недостатньо коштів виділялося на закупівлю та модернізацію наукового обладнання, не проводилися капітальні ремонти тощо.

Водночас в умовах обмежених фінансових ресурсів державного бюджету вкрай важливим є забезпечення найбільш ефективного використання бюджетних коштів, що спрямовуються на підтримку наукової сфери, а також концентрація бюджетних коштів на проведенні наукових досліджень, які спрямовані на одержання нових результатів світового рівня та готових до впровадження у відповідних сферах суспільного виробництва.

Одним з принципів бюджетної системи України, визначених ст.7 Бюджетного кодексу України, є принцип ефективності та результативності, який передбачає, що при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

При цьому відповідно до ч.10 ст.20 Бюджетного кодексу України для забезпечення підвищення ефективності та результативності використання коштів державного бюджету за рішенням Кабінету Міністрів України проводяться огляди витрат державного бюджету. Такі огляди передбачають здійснення аналізу ефективності реалізації державної політики у відповідній сфері діяльності за

рахунок коштів державного бюджету в межах визначених бюджетних програм, а також оцінки ефективності, результативності та економічної доцільності відповідних витрат державного бюджету.

За результатами таких оглядів Кабінет Міністрів України приймає рішення, що є підставою для внесення відповідних пропозицій до проекту державного бюджету на плановий бюджетний період та до Бюджетної декларації.

Враховуючи зазначене та на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. №212-р проведено огляд витрат державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ Національної академії наук України за бюджетними програмами КПКВК 6541030, КПКВК 6541140 і КПКВК 6541230 впродовж 2017-2019 років, з ціллю удосконалення системи планування та механізму розподілу видатків державного бюджету між науковими установами на проведення наукової і науково-технічної діяльності.

Огляд витрат державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ Національної академії наук України проведено відповідно до загальних вимог до проведення оглядів витрат державного бюджету, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 23 жовтня 2019 року № 446 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2019 р. за № 1277/34248.

1.2. Основні засади державної політики в сфері наукової і науково-технічної діяльності установ НАН України

Основні засади державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності установ НАН України визначаються законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу».

Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено, зокрема, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності, повноваження органів державної влади щодо здійснення державного регулювання та управління у цій сфері, правовий статус суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, економічні, соціальні та правові гарантії наукової і науково-технічної діяльності, свободи наукової творчості.

Зокрема, відповідно до ст.45 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» основними цілями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є:

- 1) забезпечення наукового обґрунтування визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства;
- 2) досягнення високого рівня розвитку науки і техніки;

- 3) примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
- 4) створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку шляхом використання сучасних досягнень науки і техніки;
- 5) зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
- 6) створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- 7) забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості;
- 8) сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі;
- 9) інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір.

У цьому ж Законі також визначено місце і роль НАН України у розвитку української науки, уточнено правовий статус Академії, упорядковано її відносини з державою та суспільством.

Відповідно до ст. 17 Закону Національна академія наук України є вищою науковою самоврядною організацією України. Академія заснована на державній власності і є державною організацією, створеною як неприбуткова державна бюджетна установа.

Національна академія наук України організує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук.

Національна академія наук України як вища наукова самоврядна організація України здійснює незалежну наукову оцінку проектів стратегічних, прогнозних та програмних документів (доктрин, концепцій, стратегій тощо), а також за дорученням Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та/або з власної ініціативи розробляє пропозиції щодо засад державної наукової і науково-технічної політики, прогнози, інформаційно-аналітичні матеріали, пропозиції, рекомендації щодо суспільно-політичного, соціально-економічного, науково-технічного, інноваційного та гуманітарного розвитку держави, здійснює наукову експертизу проектів законів, державних рішень і програм.

Національна академія наук України наділена правом управління своєю діяльністю, володіє, користується і розпоряджається майном, що перебуває у державній власності та належить їй на правах господарського відання, відповідно до законодавства і Статуту Національної академії наук України.

Державне майно передається Національній академії наук України у безстрокове безоплатне користування без права зміни його форми власності та

використовується відповідно до законодавства і Статуту Національної академії наук України.

Утворення, злиття, приєднання, поділ, перетворення та ліквідація державних наукових установ (організацій, підприємств), що перебувають у віданні Національної академії наук України, здійснюються з урахуванням норм Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу».

Наукові установи Національної академії наук України підлягають обов'язковій державній атестації в порядку, встановленому цим Законом.

Національна академія наук України (та окремі наукові установи, що входять до її складу) має право засновувати вищі навчальні заклади для підготовки фахівців за різними кваліфікаційними рівнями, у тому числі магістра та доктора філософії.

Кошти на забезпечення діяльності Національної академії наук України щороку визначаються у Державному бюджеті України окремим рядком. Фінансування Національної академії наук України може здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством України.

Національна академія наук України є головним розпорядником бюджетних коштів.

Самоврядність Національної академії наук України полягає у:

1) самостійному визначенні тематики фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, форм організації та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, формуванні своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарських, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків у частині, що не суперечить цьому Закону;

2) виборності та колегіальності органів управління, здійсненні загальними зборами Національної академії наук України функцій найвищого органу управління.

Механізм реалізації принципу самоврядності Національної академії наук України визначається Статутом Національної академії наук України у межах, що не суперечать цьому Закону та законодавству.

Статутом НАН України визначено завдання Академії, її структура та кадровий склад, порядок виборів членів Академії, їх права та обов'язки, повноваження вищих органів управління НАН України, а також фінансово-економічні основи діяльності Академії.

Серед важливих питань, врегульованих Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність», також було створення Національної ради України з питань розвитку науки і технологій (ст.20) та Національного фонду досліджень (ст.49). Законодавцями передбачалося, зокрема, що Національна рада України з питань розвитку науки і технологій має реалізувати стратегічну діяльність з

реформування наукової сфери, а Національний фонд досліджень стане ключовим елементом модернізації та реформування системи фінансування науки в Україні завдяки запровадженню системи конкурсного фінансування досліджень.

Однак від моменту свого створення у 2017 році Національна рада України з питань розвитку науки і технологій провела лише чотири засідання, а Національний фонд досліджень лише у 2020 році вперше провів два конкурси наукових проєктів, фінансування за якими розпочалось наприкінці жовтня минулого року¹.

Згідно зі ст.48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» одним із основних інструментів реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є бюджетне фінансування, яке здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

При цьому держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України. Частина фінансування, що за рішенням Національної ради України з питань розвитку науки і технологій спрямовується на конкурсне фінансування проєктів через Національний фонд досліджень України, щорічно збільшується. Збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватися за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності наукових установ, наукових організацій та наукових досліджень у закладах вищої освіти, рівень якого враховує щорічний індекс інфляції².

Слід зазначити, що наведений показник витрат на наукову і науково-технічну діяльність далеко «незахмарний». Узагальнюючи світовий досвід визначено, що вплив вітчизняного науково-технічного потенціалу на соціально-економічний розвиток країни чітко корелює з часткою валового внутрішнього продукту, яка витрачається на наукові дослідження, або наукоємністю ВВП. Зростання цієї частки не тільки дозволяє нарощувати такий вплив, а й докорінно змінює функціональну роль науки в житті країни. Лише при витратах на науку, які перевищують 0,9% ВВП³, починає виконуватись її економічна функція. Тому на сьогодні наукоємність ВВП розглядається у більшості економічно розвинених країн як одна із найважливіших характеристик інноваційності країни.

Крім того, ст. 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено основні види та механізми бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності, згідно з якими кошти загального фонду державного бюджету спрямовується на забезпечення:

¹ Довідково: на проведення конкурсів проєктів Національному фонду досліджень було передбачено 258,4 млн. грн. у 2019 році та 276,0млн. грн у 2020 році.

² Проте, відповідно до п.1 Розділу VI Прикінцеві та перехідні положення зазначена норма набирає чинності з 1 січня 2020 року, а згідно з п.26 Розділу VI Прикінцеві та перехідні положення Бюджетного кодексу України зазначене положення застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів.

³ Маліцький Б.А. Прикладне наукознавство. – К.: Фенікс, 2007. – 464 с.

1) основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, та наукових досліджень університетів, академій, інститутів;

2) виконання окремих наукових і науково-технічних програм, проєктів та надання грантів.

Фінансування основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, здійснюється у межах видатків, передбачених у кошторисах на зазначені цілі.

Фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проєктів та надання грантів здійснюється на договірних засадах, передбачає проведення конкурсного відбору за результатами наукової і науково-технічної експертизи або процедури закупівлі відповідно до законодавства.

Базове фінансування основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, здійснюється для:

- 1) проведення фундаментальних наукових досліджень;
- 2) підтримки найважливіших для держави напрямів прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони;
- 3) розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності;
- 4) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності;
- 5) збереження та розвитку наукових об'єктів, що становлять національне надбання;
- 6) підготовки наукових кадрів;
- 7) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах та наукового забезпечення виконання завдань і функцій, покладених на відповідні органи виконавчої влади;
- 8) забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

Фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проєктів та надання грантів здійснюється на конкурсній основі для:

- 1) науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;
- 2) забезпечення проведення прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які виконуються за державним замовленням та в рамках державних цільових наукових та науково-технічних програм;
- 3) реалізації проєктів у межах міжнародного науково-технічного співробітництва;
- 4) розроблення наукових засад державної політики у відповідних сферах, проведення наукової експертизи проєктів нормативно-правових актів, державних програм;

5) розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності.

Важливо зазначити, що правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні визначено Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки визначаються на довгостроковий період (понад 10 років), а пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок на середньостроковий період (до 5 років) у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

При цьому на період до 2020 року визначено шість пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки (ст. 3), а саме:

1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;

2) інформаційні та комунікаційні технології;

3) енергетика та енергоефективність;

4) раціональне природокористування;

5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;

6) нові речовини і матеріали.

Також ст. 4 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» встановлено, що підготовка пропозицій для формування та/або корегування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в порядку, визначеному Законом, здійснюється Кабінетом Міністрів України із залученням Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, центральних органів виконавчої влади на основі реалізації державної цільової програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України відповідно до Закону України «Про держанні цільові програми». Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки затверджуються Верховною Радою України шляхом внесення змін до статті 3 Закону.

Відповідно до наведених вимог, Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 (зі змінами).

Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2019–2023 роки було визначено постановою Президії НАН України від 30.01.2019 №30.

Згідно зі ст. 5 цього ж Закону реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки забезпечується шляхом:

- розроблення та виконання за визначеними пріоритетними тематичними напрямами наукових досліджень і науково-технічних розробок державних цільових програм;

- державного замовлення на науково-технічну продукцію, підготовку наукових кадрів, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення наукових досліджень і науково-технічних розробок.

Водночас відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 р. №710 «Про ефективне використання державних коштів» припинено підготовку проектів нових державних цільових програм або внесення змін до затверджених цільових програм, що потребують додаткового фінансування з державного бюджету.

Слід зазначити, що Державна цільова науково-технічна програма розроблення і створення сенсорних наукоємних продуктів на 2008-2017 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. №1395) стала останньою державною цільовою програмою, яка виконувалась за участі НАН України, та була завершена у 2017 році.

Таким чином, на сьогодні один із основних механізмів формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, а також їх реалізації шляхом виконання державних цільових програм втратив своє значення.

1.3. Обсяг та складові витрат загального фонду державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України

Фінансування НАН України із державного бюджету у 2017 році здійснювалося за шістьма, а у 2018-2019 роках за сімома бюджетними програмами, у тому числі

за розділом «Наука»:

- «Наукова і організаційна діяльність президії Національної академії наук України» (КПКВК 6541020);

- «Фундаментальні дослідження, прикладні наукові і науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, підготовка наукових кадрів, фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та наукових об'єктів, що становлять національне надбання, забезпечення діяльності наукових бібліотек» (КПКВК 6541030);

- «Здійснення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Інститутом проблем безпеки атомних електростанцій Національної академії наук України» (КПКВК 6541140);

- «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів досліджень» (КПКВК 6541230), яка була започаткована у 2018 році;

за розділом «Освіта»:

- «Підготовка кадрів з пріоритетних напрямів науки вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації» (КПКВК 6541080);

- «Підвищення кваліфікації з пріоритетних напрямів науки та підготовка до державної атестації наукових кадрів Національної академії наук України» (КПКВК 6541200);

за розділом «Охорона здоров'я»:

- «Медичне обслуговування працівників Національної академії наук України» (КПКВК 6541100).

З таблиці 1 видно, що загальний обсяг видатків НАН України щороку зростає. Проте це зростання було зумовлено, в основному, підвищенням ставки першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки та мінімальної заробітної плати. Питома вага видатків на наукову і науково-технічну діяльність установ НАН України у загальному обсязі бюджетного фінансування НАН України у 2017 році становила понад 95,4%. При цьому її подальше зменшення впродовж 2018-2019 років було пов'язано, насамперед, із збільшенням цільових видатків за бюджетною програмою «Медичне обслуговування працівників Національної академії наук України», які були спрямовані на розвиток створеної на базі Лікарні для вчених НАН України Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України».

Таблиця 1 – Загальний обсяг видатків НАН України у 2017-2019 роках

Загальний обсяг видатків НАН України за всіма розділами, тис. гривень				Питома вага видатків на наукову і науково-технічну діяльність установ НАН України у загальному обсязі фінансування НАН України, %		
Роки	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
2017	2716316,9	790740,5	3507057,4	94,3	99,2	95,4
2018	3752448,2	859699,8	4612148,0	91,1	98,7	92,5
2019	4142204,7	969798,9	5112003,6	88,5	98,9	90,5

Бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України впродовж 2017-2019 років здійснювалося за трьома бюджетними програмами НАН України (табл. 2):

-«Фундаментальні дослідження, прикладні наукові і науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, підготовка наукових кадрів, фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та наукових об'єктів, що становлять національне надбання, забезпечення діяльності наукових бібліотек» (КПКВК 6541030);

-«Здійснення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Інститутом проблем безпеки атомних електростанцій Національної академії наук України» (КПКВК 6541140);

-«Підтримка розвитку пріоритетних напрямів досліджень» (КПКВК 6541230).

Таблиця 2 – Обсяги видатків державного бюджету на здійснення наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України впродовж 2017-2019 років у розрізі бюджетних програм

Обсяг видатків на наукову і науково-технічну діяльність установ НАН України за бюджетними програмами НАН України, тисяч гривень				Питома вага бюджетної програми у загальному обсязі видатків на наукову і науково-технічну діяльність установ НАН України, %		
КПКВК 6541030						
Роки	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
2017	2526026,5	777701,3	3303727,8	98,6	99,1	98,7
2018	2880218,4	840444,6	3720663,0	84,3	99,0	87,2
2019	3107267,3	952497,3	4059764,6	84,7	99,3	87,8
КПКВК 6541140						
Роки	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
2017	36483,7	6770,8	43254,5	1,4	0,9	1,3
2018	40110,0	8369,0	48479,0	1,2	1,0	1,1
2019	42415,0	6624,1	49039,1	1,2	0,7	1,1
КПКВК 6541230						
Роки	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
2017	-	-	-	-	-	-
2018	497475,9	-	497475,9	14,6	-	11,7
2019	516797,3	-	516797,3	14,1	-	11,1

Фінансування основної діяльності установ НАН України здійснювалося переважно за бюджетною програмою КПКВК 6541030. Питома вага цієї бюджетної програми у загальному обсязі видатків державного бюджету на наукову і науково-технічну діяльність установ НАН України становила 98,7% у 2017 році, 87,2% - у 2018 році та 87,8% у 2019 році. При цьому відносне зменшення питомої ваги видатків за програмою за минулі два роки пов'язано із започаткуванням у 2018 році нової бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230).

Відповідно до паспортів бюджетної програми КПКВК 6541030 на 2017-2019 роки було загалом визначено 21 напрям використання бюджетних коштів. З таблиці 3 видно, що лівова частка видатків за загальним фондом державного бюджету цієї бюджетної програми (сумарно 88,5–90,5%) спрямовувалась за двома напрямками «Фундаментальні дослідження у галузі природничих, технічних і

соціогуманітарних наук за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки» та «Прикладні наукові та науково-технічні розробки за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки».

Крім того, кошти загального фонду державного бюджету спрямовувались на:

- забезпечення збереження та належного функціонування наукових об'єктів НАН України, що мають статус національного надбання (1,1% з обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- підготовку наукових кадрів (2,2 – 2,8% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- фінансування молодих учених-стипендіатів НАН України (0,2% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

Таблиця 3 – Обсяг видатків на наукову і науково-технічну діяльність установ НАН України у 2017-2019 роках за напрямками використання бюджетних коштів в розрізі бюджетних програм НАН України

КПКВК 6541030							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	2017 рік					
		Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом
1	Фундаментальні дослідження у галузі природничих, технічних і соціогуманітарних наук за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки	1835124,9	330153,6	2165278,5	72,6	42,5	65,5
2	Фінансування молодих учених-стипендіатів НАН України	5699,2		5699,2	0,2	0,0	0,2
3	Прикладні наукові та науково-технічні розробки за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки	452874,3	208634,8	661509,1	17,9	26,8	20,0
4	Виконання державних цільових програм	7675,0		7675,0	0,3	0,0	0,2
5	Дослідно-промислова експлуатація ЯПУ «Джерело нейтронів»	10000,0		10000,0	0,4	0,0	0,3
6	Підготовка наукових кадрів	70967,2	2056,1	73023,3	2,8	0,3	2,2
7	Підготовка і випуск друкованої продукції	13896,4		13896,4	0,6	0,0	0,4
8	Підтримка технічного забезпечення наукової бази НАН України	29496,7		29496,7	1,2	0,0	0,9
9	Забезпечення збереження та належного функціонування наукових об'єктів НАН України, що мають статус національного надбання	28196,6		28196,6	1,1	0,0	0,9
10	Виконання зобов'язань України у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва	4871,9		4871,9	0,2	0,0	0,1
11	Розвиток наукової інфраструктури	14231,8	564,1	14795,9	0,6	0,1	0,4
12	Охорона майнового комплексу НАН України	3069,9		3069,9	0,1	0,0	0,1
13	Першочергові ремонтні роботи в установах НАН України	2847,6		2847,6	0,1	0,0	0,1
14	Забезпечення діяльності наукових бібліотек НАН України	43410,5	8892,6	52303,1	1,7	1,1	1,6

Продовження таблиці 3

15	Реконструкція та будівництво об'єктів на території Національного дендрологічного парку «Софіївка»				0,0	0,0	0,0
16	Утримання, облаштування, ремонт, придбання майна		182953,6	182953,6	0,0	23,5	5,5
17	Організація додаткової (господарської) діяльності		37271,3	37271,3	0,0	4,8	1,1
18	Виплати стипендій Президента України молодим вченим		6915,7	6915,7	0,0	0,9	0,2
19	Забезпечення доступу до зарубіжних баз наукової інформації	3664,5		3664,5	0,1	0,0	0,1
20	Погашення кредиторської заборгованості, яка зареєстрована в органах Державної казначейської служби України станом на 01.01.2017, 01.01.2018, 01.01.2019 (крім заборгованості по АРК та м. Севастополь та Донецької області)		259,5	259,5	0,0	0,03	0,0
21	Виконання заходів у сфері інформатизації				0,0	0,0	0,0
Всього		2526026,5	777701,3	3303727,8	100,0	100,0	100,0
2018 рік							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом
1	Фундаментальні дослідження у галузі природничих, технічних і соціогуманітарних наук за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки	2066545,6	319863,0	2386408,6	71,7	38,1	64,1
2	Фінансування молодих учених-стипендіатів НАН України	5928,8		5928,8	0,2	0,0	0,2
3	Прикладні наукові та науково-технічні розробки за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки	482963,7	172344,5	655308,2	16,8	20,5	17,6
4	Виконання державних цільових програм				0,0	0,0	0,0
5	Дослідно-промислова експлуатація ЯПУ «Джерело нейтронів»	25770,0		25770,0	0,9	0,0	0,7
6	Підготовка наукових кадрів	66322,5	2030,3	68352,8	2,3	0,2	1,8
7	Підготовка і випуск друкованої продукції	16999,7		16999,7	0,6	0,0	0,5
8	Підтримка технічного забезпечення наукової бази НАН України	27399,4		27399,4	1,0	0,0	0,7
9	Забезпечення збереження та належного функціонування наукових об'єктів НАН України, що мають статус національного надбання	30986,0		30986,0	1,1	0,0	0,8
10	Виконання зобов'язань України у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва	5322,7		5322,7	0,2	0,0	0,1
11	Розвиток наукової інфраструктури	19423,1	695,9	20119,0	0,7	0,1	0,5
12	Охорона майнового комплексу НАН України	4847,7		4847,7	0,2	0,0	0,1
13	Першочергові ремонтні роботи в установах НАН України	3149,7		3149,7	0,1	0,0	0,1
14	Забезпечення діяльності наукових бібліотек НАН України	49559,5	5017,7	54577,2	1,7	0,6	1,5
15	Реконструкція та будівництво об'єктів на території Національного дендрологічного парку «Софіївка»	75000,0		75000,0	2,6	0,0	2,0

Продовження таблиці 3

16	Утримання, облаштування, ремонт, придбання майна		204624,8	204624,8	0,0	24,3	5,5
17	Організація додаткової (господарської) діяльності		126409,7	126409,7	0,0	15,0	3,4
18	Виплати стипендій Президента України молодим вченим		7342,2	7342,2	0,0	0,9	0,2
19	Забезпечення доступу до зарубіжних баз наукової інформації				0,0	0,0	0,0
20	Погашення кредиторської заборгованості, яка зареєстрована в органах Державної казначейської служби України станом на 01.01.2017, 01.01.2018, 01.01.2019 (крім заборгованості по АРК та м. Севастополь та Донецької області)		2116,5	2116,5	0,0	0,3	0,1
21	Виконання заходів у сфері інформатизації				0,0	0,0	0,0
	Всього	2880218,4	840444,6	3720663,0	100,0	100,0	100,0
2019 рік							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом
1	Фундаментальні дослідження у галузі природничих, технічних і соціогуманітарних наук за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки	2271089,0	420742,4	2691831,4	73,1	44,2	66,3
2	Фінансування молодих учених-стипендіатів НАН України	6705,9		6705,9	0,2	0,0	0,2
3	Прикладні наукові та науково-технічні розробки за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки	529639,5	203708,6	733348,1	17,0	21,4	18,1
4	Виконання державних цільових програм				0,0	0,0	0,0
5	Дослідно-промислова експлуатація ЯПУ «Джерело нейтронів»	27742,0		27742,0	0,9	0,0	0,7
6	Підготовка наукових кадрів	69470,1	2540,5	72010,6	2,2	0,3	1,8
7	Підготовка і випуск друкованої продукції	18599,9		18599,9	0,6	0,0	0,5
8	Підтримка технічного забезпечення наукової бази НАН України	19499,8		19499,8	0,6	0,0	0,5
9	Забезпечення збереження та належного функціонування наукових об'єктів НАН України, що мають статус національного надбання	33995,7		33995,7	1,1	0,0	0,8
10	Виконання зобов'язань України у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва	5864,1		5864,1	0,2	0,0	0,1
11	Розвиток наукової інфраструктури	40386,3	544,0	40930,3	1,3	0,1	1,0
12	Охорона майнового комплексу НАН України	5808,4		5808,4	0,2	0,0	0,1
13	Першочергові ремонтні роботи в установах НАН України	9173,3		9173,3	0,3	0,0	0,2
14	Забезпечення діяльності наукових бібліотек НАН України	64113,9	6681,8	70795,7	2,1	0,7	1,7
15	Реконструкція та будівництво об'єктів на території Національного дендрологічного парку «Софіївка»				0,0	0,0	0,0

Продовження таблиці 3

16	Утримання, облаштування, ремонт, придбання майна		219763,8	219763,8	0,0	23,1	5,4
17	Організація додаткової (господарської) діяльності		81818,7	81818,7	0,0	8,6	2,0
18	Виплати стипендій Президента України молодим вченим		14345,1	14345,1	0,0	1,5	0,4
19	Забезпечення доступу до зарубіжних баз наукової інформації	3493,5		3493,5	0,1	0,0	0,1
20	Погашення кредиторської заборгованості, яка зареєстрована в органах Державної казначейської служби України станом на 01.01.2017, 01.01.2018, 01.01.2019 (крім заборгованості по АРК та м. Севастополь та Донецької області)		14,5	14,5	0,0	0,0	0,0
21	Виконання заходів у сфері інформатизації	1685,9	2337,9	4023,8	0,1	0,2	0,1
	Всього	3107267,3	952497,3	4059764,6	100,0	100,0	100,0
КПКВК 6541140							
2017 рік							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом
1	Контроль і дослідження стану ядерної, радіаційної та радіоекологічної безпеки ОУ	4742,9	880,2	5623,1	13,0	13,0	13,0
2	Розробка наукових основ безпеки та ефективності експлуатації ядерних установок						
3	Науковий супровід робіт зі стабілізації ОУ та його перетворення на екологічно безпечну систему	7296,7	1354,2	8650,9	20,0	20,0	20,0
4	Розробка і модернізація систем та засобів контролю за станом ОУ та вимірювальних приладів	4742,9	880,2	5623,1	13,0	13,0	13,0
5	Розробка технологій та технічних засобів для виконання робіт в радіаційно-небезпечних умовах та зменшення ядерної та радіаційної небезпеки ОУ	6567,1	1218,7	7785,8	18,0	18,0	18,0
6	Підвищення безпеки та ефективності експлуатації АЕС	4378,0	812,5	5190,5	12,0	12,0	12,0
7	Розробка технологій утилізації радіоактивних відходів	5107,7	947,9	6055,6	14,0	14,0	14,0
8	Розробка і впровадження технологій зняття з експлуатації енергоблоків АЕС	3648,4	677,1	4325,5	10,0	10,0	10,0
9	Моніторинг стану екологічної безпеки у зоні впливу ОУ						
10	Моніторинг та прогнозування стану речовини, що містить ядерне паливо						
	Всього	36483,7	6770,8	43254,5	100,0	100,0	100,0
2018 рік							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом
1	Контроль і дослідження стану ядерної, радіаційної та радіоекологічної безпеки ОУ	5214,3	2719,1	7933,4	13,0	32,5	16,4
2	Розробка наукових основ безпеки та ефективності експлуатації ядерних установок						
3	Науковий супровід робіт зі стабілізації ОУ та його перетворення на екологічно безпечну систему	8022,0	1324,2	9346,2	20,0	15,8	19,3

Продовження таблиці 3

4	Розробка і модернізація систем та засобів контролю за станом ОУ та вимірних приладів	5214,3	830,3	6044,6	13,0	9,9	12,5
5	Розробка технологій та технічних засобів для виконання робіт в радіаційно-небезпечних умовах та зменшення ядерної та радіаційної небезпеки ОУ	7219,8	1220,1	8439,9	18,0	14,6	17,4
6	Підвищення безпеки та ефективності експлуатації АЕС	4813,2	698,0	5511,2	12,0	8,3	11,4
7	Розробка технологій утилізації радіоактивних відходів	5615,4	947,9	6563,3	14,0	11,3	13,5
8	Розробка і впровадження технологій зняття з експлуатації енергоблоків АЕС	4011,0	629,4	4640,4	10,0	7,5	9,6
9	Моніторинг стану екологічної безпеки у зоні впливу ОУ						
10	Моніторинг та прогнозування стану речовини, що містить ядерне паливо						
	Всього	40110,0	8369,0	48479,0	100,0	100,0	100,0
2019 рік							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом
1	Контроль і дослідження стану ядерної, радіаційної та радіоекологічної безпеки ОУ						
2	Розробка наукових основ безпеки та ефективності експлуатації ядерних установок	13307,4	850,0	14157,4	31,4	12,8	28,9
3	Науковий супровід робіт зі стабілізації ОУ та його перетворення на екологічно безпечну систему	26162,7	2624,1	28786,8	61,7	39,6	58,7
4	Розробка і модернізація систем та засобів контролю за станом ОУ та вимірних приладів						
5	Розробка технологій та технічних засобів для виконання робіт в радіаційно-небезпечних умовах та зменшення ядерної та радіаційної небезпеки ОУ						
6	Підвищення безпеки та ефективності експлуатації АЕС						
7	Розробка технологій утилізації радіоактивних відходів		650,0	650,0	0,0	9,8	1,3
8	Розробка і впровадження технологій зняття з експлуатації енергоблоків АЕС	2944,9	900,0	3844,9	6,9	13,6	7,8
9	Моніторинг стану екологічної безпеки у зоні впливу ОУ		700,0	700,0	0,0	10,6	1,4
10	Моніторинг та прогнозування стану речовини, що містить ядерне паливо		900,0	900,0	0,0	13,6	1,8
	Всього	42415,0	6624,1	49039,1	100,0	100,0	100,0
КПКВК 6541230							
2018 рік							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом
1	Підтримка пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок	220395,1		220395,1	44,3		44,3

Продовження таблиці 3

2	Виконання на конкурсній основі найважливіших для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, в тому числі з високим ступенем їх готовності	184311,7		184311,7	37,0		37,0
3	Проведення молодими вченими наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок шляхом створення на конкурсній основі дослідницьких лабораторій (груп) молодих вчених	3499,6		3499,6	0,7		0,7
4	Проведення на конкурсній основі спільних міжнародних наукових досліджень	4106,6		4106,6	0,8		0,8
5	Придбання новітнього та модернізація існуючого наукового обладнання	85162,9		85162,9	17,1		17,1
6	Виконання заходів у сфері інформатизації						
	Всього	497475,9		497475,9	100,0		100,0
2019 рік							
№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Обсяг видатків за напрямом, тис. грн.			Питома вага напрямку у загальному обсязі видатків за програмою, %		
		загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом
1	Підтримка пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок	274439,3		274439,3	53,1		53,1
2	Виконання на конкурсній основі найважливіших для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, в тому числі з високим ступенем їх готовності	155174,7		155174,7	30,0		30,0
3	Проведення молодими вченими наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок шляхом створення на конкурсній основі дослідницьких лабораторій (груп) молодих вчених	21883,6		21883,6	4,2		4,2
4	Проведення на конкурсній основі спільних міжнародних наукових досліджень	5383,4		5383,4	1,0		1,0
5	Придбання новітнього та модернізація існуючого наукового обладнання	59000,7		59000,7	11,4		11,4
6	Виконання заходів у сфері інформатизації	915,6		915,6	0,2		0,2
	Всього	516797,3		516797,3	100,0		100,0

- підтримку технічного забезпечення наукової бази НАН України (0,6 – 1,2% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);
- розвиток наукової інфраструктури (0,6 – 1,3% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);
- забезпечення діяльності наукових бібліотек НАН України (1,7 – 2,1% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);
- дослідно-промислова експлуатація ЯПУ «Джерело нейтронів» (0,4 – 0,9% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- реконструкція та будівництво об'єктів на території Національного дендрологічного парку «Софіївка» (напрямок фінансувався лише у 2018 році у обсязі 2,6% від видатків за загальним фондом державного бюджету);

- виконання державних цільових програм (напрямок фінансувався лише у 2017 році у обсязі 0,3% від видатків за загальним фондом державного бюджету);

- підготовка і випуск друкованої продукції (0,6% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- виконання зобов'язань України у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва (0,2% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- забезпечення доступу до зарубіжних баз наукової інформації (0,1% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- охорона майнового комплексу НАН України (0,1 – 0,2% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- першочергові ремонтні роботи в установах НАН України (0,1 – 0,3% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- виконання заходів у сфері інформатизації (0,1% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету у 2019 році).

Виключно за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету здійснювались видатки за такими напрямками:

- утримання, облаштування, ремонт, придбання майна (23,1 – 24,3% від обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету);

- організація додаткової (господарської) діяльності (4,8 – 15,0% від обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету);

- виплати стипендій Президента України молодим вченим (0,9 – 1,5% від обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету);

- погашення кредиторської заборгованості, яка зареєстрована в органах Державної казначейської служби України станом на 01.01.2017, 01.01.2018, 01.01.2019 (крім заборгованості по АРК та м. Севастополь та Донецької області).

За бюджетною програмою КПКВК 6541140 здійснювалося фінансування наукової і науково-технічної діяльності Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України. Відповідно до паспортів цієї бюджетної програми на 2017-2019 роки було загалом визначено 10 напрямів використання бюджетних коштів.

Водночас протягом 2017 – 2018 роки бюджетні кошти спрямовувались за сімома напрямками, а саме:

- контроль і дослідження стану ядерної, радіаційної та радіоекологічної безпеки об'єкта укриття (13,0% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету)⁴;

⁴ Фінансування за напрямом припинено у 2019 році.

- науковий супровід робіт зі стабілізації об'єкта укриття та його перетворення на екологічно безпечну систему (20,0% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- розробка і модернізація систем та засобів контролю за станом об'єкта «Укриття» та вимірювальних приладів (13,0% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету)¹;

- розробка технологій та технічних засобів для виконання робіт в радіаційно-небезпечних умовах та зменшення ядерної та радіаційної небезпеки об'єкта укриття (18,0% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету)¹;

- підвищення безпеки та ефективності експлуатації АЕС (12,0% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету)¹;

- розробка технологій утилізації радіоактивних відходів (14,0% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- розробка і впровадження технологій зняття з експлуатації енергоблоків АЕС (10,0% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

У 2019 році було переглянуто напрями використання бюджетних коштів за програмою та повністю припинено фінансування за чотирма напрямками.

У результаті цієї роботи кошти загального фонду державного бюджету у подальшому спрямовувалися за трьома напрямками:

- розробка наукових основ безпеки та ефективності експлуатації ядерних установок (31,4% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- науковий супровід робіт зі стабілізації об'єкта укриття та його перетворення на екологічно безпечну систему (61,7% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету);

- розробка і впровадження технологій зняття з експлуатації енергоблоків АЕС (6,9% обсягу видатків за загальним фондом державного бюджету).

Разом з тим виключно за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету здійснювались видатки за такими напрямками:

- розробка технологій утилізації радіоактивних відходів (9,8% від обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету);

- моніторинг стану екологічної безпеки у зоні впливу об'єкта «Укриття» (10,6% від обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету);

- моніторинг та прогнозування стану речовини, що містить ядерне паливо (13,6% від обсягу видатків за спеціальним фондом державного бюджету).

У 2018 році за підтримки Міністерства фінансів України Національній академії наук України започатковано нову бюджетну програму “Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень” (КПКВК 6541230). Слід зазначити, що нова бюджетна програма є важливим механізмом реформування системи фінансування науково-дослідних робіт НАН України шляхом надання адресної підтримки пріоритетним науковим дослідженням, що виконуються конкурентоспроможними науковими колективами академічних установ.

Відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Національній академії наук для підтримки розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 641 (зі змінами), бюджетні кошти за цією програмою у 2018 – 2019 роках спрямовувалися на:

1) підтримку пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок (далі – дослідження і розробки) відповідно до переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942 (44,3 – 53,1% загального обсягу видатків);

2) виконання на конкурсній основі найважливіших для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, в тому числі з високим ступенем їх готовності (30,0 – 37,0% загального обсягу видатків)⁵

3) проведення молодими вченими досліджень і розробок шляхом створення на конкурсній основі дослідницьких лабораторій (груп) молодих вчених (0,7 – 4,2% загального обсягу видатків);

4) проведення на конкурсній основі спільних міжнародних наукових досліджень (0,8 – 1,0% загального обсягу видатків);

5) придбання новітнього та модернізацію існуючого наукового обладнання (11,4 – 17,1% загального обсягу видатків).

Слід зазначити, що за першим напрямом, бюджетні кошти надавалися науковим установам Академії для проведення пріоритетних досліджень і розробок науковими підрозділами, які за результатами оцінювання ефективності діяльності наукових установ Академії відповідно до Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ Національної академії наук України, затвердженої постановою Президії НАН України від 15 березня 2017 р. № 75, віднесені до категорії А (мають вагомí наукові і практичні результати широкого національного і міжнародного значення).

Враховуючи, що протягом 2018 року збільшилася кількість установ НАН України, які згідно з Методикою оцінювання ефективності діяльності наукових установ, затвердженою постановою Президії НАН України від 15.03.2017 №75, були віднесені до категорії А, а також відповідно до рекомендацій Міністерства фінансів України питома вага видатків за першим напрямом використання коштів з 44,3% у 2018 році зросла у 2019 році до 53,1% від загального обсягу видатків. Також було збільшено видатки за третім і четвертим напрямками. При цьому видатки за другим і п'ятим напрямками було зменшено.

В межах визначених вище бюджетних програм більша частина асигнувань за загальним фондом державного бюджету на проведення науковими установами НАН України фундаментальних та прикладних досліджень виділялась їм у

⁵ У 2020 році напрям виключено на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 25.03.2020 № 236.

вигляді базового фінансування. При цьому частка базового фінансування наукових установ НАН України поступово зменшувалась з 79,9% у 2017 році до 74,5% – у 2019 році (табл. 4).

Таблиця 4 – Обсяги та питома вага базового фінансування наукових установ НАН України у 2015 – 2019 роках

Рік	Базове фінансування наукових установ (тис.грн.)			Питома вага базового фінансування наукових установ, %		
	Всього	Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження і науково- технічні розробки	Всього	Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження і науково- технічні розробки
2015	1641798,994	1318282,776	323516,218	79,1	80,3	19,7
2016	1422862,287	1142901,231	279961,056	79,1	80,3	19,7
2017	1867749,728	1489226,402	378523,326	79,9	79,7	20,3
2018	2250573,1	1730387	520186,1	75,4	76,9	23,1
2019	2444508,5	1884839,5	559669	74,5	77,1	22,9
Разом	9627492,609	7565636,909	2061855,7	77,1	78,6	21,4

Лева частка базового фінансування спрямовувалась на проведення науковими установами НАН України фундаментальних досліджень. На зазначені цілі у 2017–2019 роках виділялось відповідно 79,9%, 75,4% та 74,5 % від загального обсягу базового фінансування установ Академії.

Водночас впродовж цього періоду в обсягах базового фінансування установ НАН України зросла частка видатків на проведення прикладних досліджень і науково-технічних розробок (з 20,3% у 2017 році до 22,9% – у 2019 році).

Крім того, в НАН України створено систему різноманітних програм і конкурсів, яка складається з цільових програм наукових досліджень, окремих цільових наукових проєктів, конкурсних наукових і науково-технічних (інноваційних) проєктів, а також проєктів за спільними конкурсами з міжнародними та іноземними організаціями. Загалом протягом 2017-2019 років установи НАН України виконували наукові проєкти за 14 цільовими програмами фундаментальних досліджень відділень НАН України та 23 загальноакадемічними цільовими програмами.

Частка фінансування програмно-цільових (конкурсних) досліджень впродовж 2017-2019 років зросла на 5,4% і становила у 2019 році 25,5% від загального обсягу фінансування наукових досліджень, виконуваних установами Академії (табл. 5).

Таблиця 5 – Обсяги та питома вага програмно-цільового (конкурсного) фінансування наукових установ НАН України у 2015 – 2019 роках

Рік	Програмно-цільове (конкурсне) фінансування наукових установ (млн.грн.)			Питома вага програмно-цільового (конкурсного) фінансування наукових установ, %		
	Всього	Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження і науково-технічні розробки	Всього	Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження і науково-технічні розробки
2015	432809,806	329472,724	103337,082	20,9	76,1	23,9
2016	376956,866	278971,169	97985,697	20,9	74,0	26,0
2017	470631,272	352035,898	118595,374	20,1	74,8	25,2
2018	735632,1	587203	148429,1	24,6	79,8	20,2
2019	838161,5	683485,5	154676	25,5	81,5	18,5
Разом	2854191,544	2231168,291	623023,253	22,9	78,2	21,8

При цьому більша частина видатків, яка розподілялась між установами НАН України на конкурсній основі також спрямовувалась на проведення фундаментальних досліджень. Так, питома вага фундаментальних досліджень в програмно-цільовому (конкурсному) фінансуванні НАН України становила: 74,8% – у 2017 році, 79,8 % – у 2018 році та 81,5 % – у 2019 році.

Аналіз фінансової звітності за 2017 - 2019 роки засвідчив, що в структурі видатків Академії за загальним фондом державного бюджету (рис.1) домінують видатки на виплату заробітної працівників з відповідними нарахуваннями на неї. На зазначені цілі спрямовувалось 77,5 – 85,2% від загального обсягу видатків Академії.

Видатки за іншими статтями здійснювалися установами НАН України фактично за залишковим принципом. Зокрема, у 2017 році на закупівлю обладнання та матеріалів було спрямовано лише 3,0 % від загального обсягу видатків установ НАН України.

Проте із започаткуванням нової бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів досліджень» (КПКВК 6541230) у 2018 – 2019 роках ситуація дещо поліпшилась і видатки на закупівлю новітніх та модернізацію існуючих наукових приладів, а також матеріалів сумарно становили 5,7 – 7,3% від загального обсягу видатків установ Академії.

Незважаючи на те, що 4/5 від загального обсягу видатків спрямовувалося на оплату праці працівників наукових установ НАН України, Академії не вдалося забезпечити їх роботу в режимі повної зайнятості. З метою збереження свого кадрового потенціалу у багатьох наукових установах за погодженням з профспілковими комітетами вимушено запроваджувався режим неповного робочого часу або ж надавались відпустки працівникам без збереження заробітної плати.

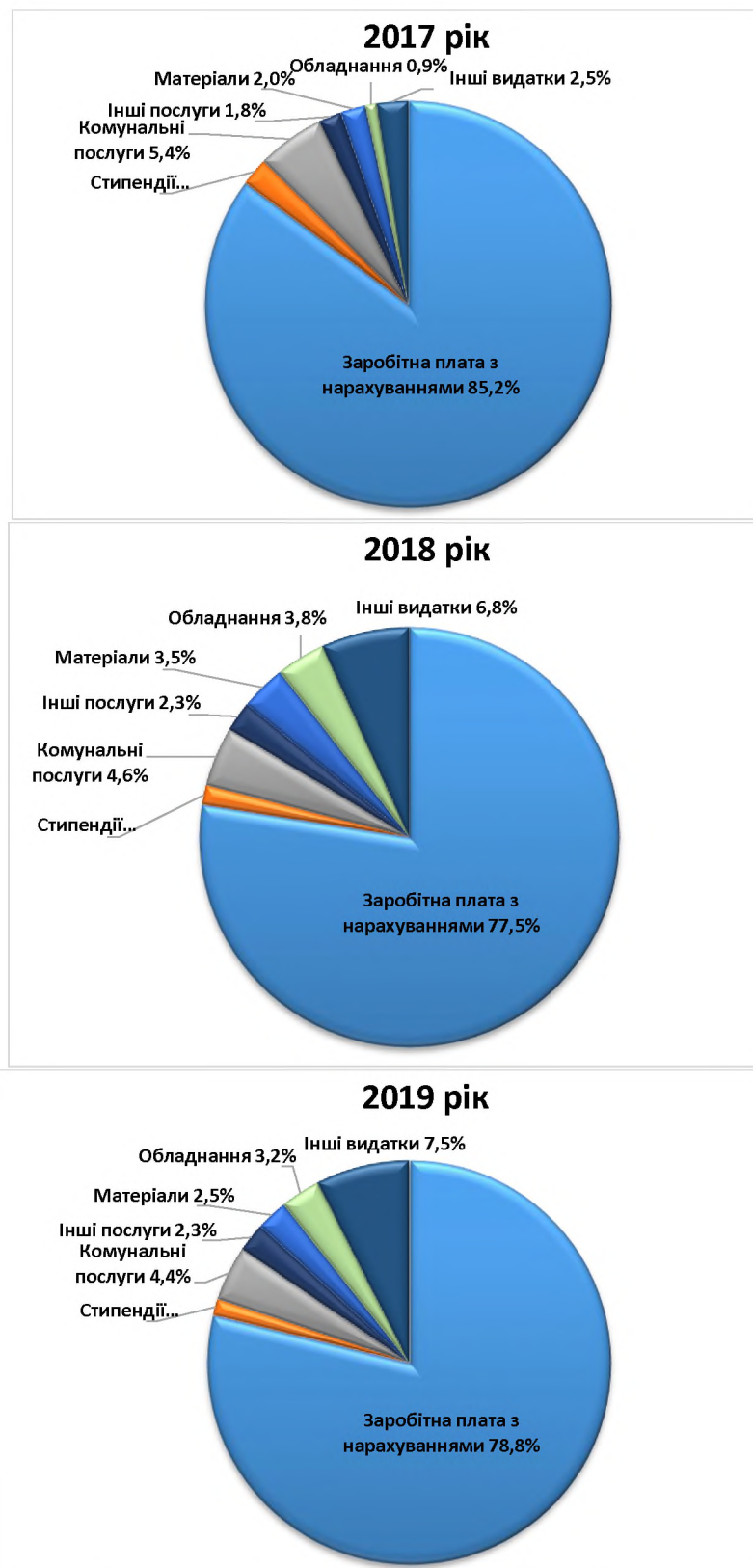


Рисунок 1 – Структура видатків установ НАН України за загальним фондом державного бюджету протягом 2017 – 2019 років

Середня зайнятість працівників по установах Академії впродовж 2017 – 2019 років становила 10,0 – 10,9 місяців на рік, а їх середньомісячна заробітна плата за цей період була нижчою ніж середньомісячна заробітна плата по економіці та промисловості в Україні (рис. 2).

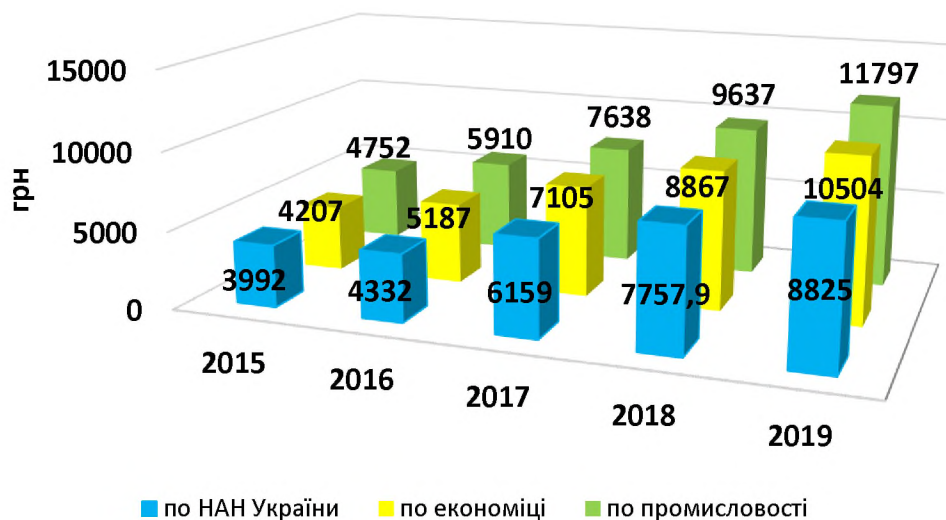


Рисунок 2 – Середньомісячна заробітна плата працівників НАН України та середньомісячна заробітна плата по економіці і промисловості в Україні

1.4. Власні надходження установ НАН України та складові витрат спеціального фонду державного бюджету

Відповідно до ч. 4 ст. 13 Бюджетного кодексу України власні надходження бюджетних наукових установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету. При цьому власні надходження бюджетних установ поділяються на такі групи:

- перша група - надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством;

- друга група - інші джерела власних надходжень бюджетних установ.

У складі першої групи виділяються такі підгрупи:

- підгрупа 1 - плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю;

- підгрупа 2 - надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності;

- підгрупа 3 - плата за оренду майна бюджетних установ, що здійснюється відповідно до Закону України «Про оренду державного та комунального майна»;

- підгрупа 4 - надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна).

У складі другої групи виділяються такі підгрупи:

- підгрупа 1 - благодійні внески, гранти та дарунки;

- підгрупа 2 - надходження, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для суспільних потреб земельних ділянок та розміщених на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб;

- підгрупа 3 - надходження, що отримують державні і комунальні заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право; надходження, що отримують державні і комунальні заклади фахової передвищої та вищої освіти, наукові установи та заклади культури як відсотки, нараховані на залишок коштів на поточних рахунках, відкритих у банках державного сектору для розміщення власних надходжень, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти;

Власні надходження бюджетних установ використовуються на:

- покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю (за рахунок надходжень підгрупи 1 першої групи);

- організацію додаткової (господарської) діяльності бюджетних установ (за рахунок надходжень підгрупи 2 першої групи);

- утримання, облаштування, ремонт та придбання майна бюджетних установ (за рахунок надходжень підгрупи 3 першої групи);

- ремонт, модернізацію чи придбання нових необоротних активів та матеріальних цінностей, покриття витрат, пов'язаних з організацією збирання і транспортування відходів і брухту на приймальні пункти (за рахунок надходжень підгрупи 4 першої групи);

- господарські потреби бюджетних установ, включаючи оплату комунальних послуг і енергоносіїв (за рахунок надходжень підгруп 2 і 4 першої групи);

- організацію основної діяльності бюджетних установ (за рахунок надходжень підгруп 1 та 3 другої групи);

- виконання відповідних цільових заходів (за рахунок надходжень підгрупи 2 другої групи)

Водночас з урахуванням ч. 9 ст. 51 Бюджетного кодексу України, якщо фактичні обсяги власних надходжень бюджетних установ з урахуванням залишків відповідних бюджетних коштів на початок року перевищують відповідні витрати, затверджені законом про Державний бюджет України, розпорядник бюджетних коштів передбачає спрямування таких надпланових обсягів у першу чергу на погашення заборгованості з оплати праці, нарахувань на заробітну плату, стипендій, комунальних послуг та енергоносіїв.

Якщо такої заборгованості немає, розпорядник бюджетних коштів спрямовує 50 відсотків коштів на заходи, що здійснюються за рахунок відповідних надходжень, і 50 відсотків коштів – на заходи, необхідні для виконання основних функцій, але не забезпечені коштами загального фонду бюджету за відповідною бюджетною програмою.

У такому разі розпорядник бюджетних коштів здійснює перерозподіл обсягів узятих бюджетних зобов'язань за загальним фондом бюджету для проведення видатків за цими зобов'язаннями із спеціального фонду бюджету.

Слід зазначити, що перелік платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами (надаються згідно з їх основною діяльністю), визначено постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 №1180 (зі змінами).

Загалом цей перелік включає 40 платних послуг, серед них:

- проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських, проектно-конструкторських, технологічних, пошукових та проектно-пошукових робіт.
- проведення робіт з діагностики, стандартизації і сертифікації технологічних процесів, обладнання та матеріалів, метрологічного забезпечення, технічного захисту інформації;
- проведення досліджень щодо розвитку окремих галузей національної економіки та кон'юнктурних досліджень;
- наукова та науково-технічна експертиза відповідно до договорів, укладених з фізичними та юридичними особами в установленому законодавством порядку;
- проектування, розроблення та виготовлення експериментальних зразків і дослідних партій матеріалів, речовин, приладів, обладнання;
- випробування обладнання, конструкцій, виробів, речовин, матеріалів;
- розроблення програмного продукту, впровадження, реалізація та супровід програмних засобів і продуктів;
- надання консультацій з питань наукових досліджень, їх організації та наукового обслуговування, послуг з розроблення науково-технічної документації на науково-технічну продукцію, натурний зразок;
- підготовка на основі результатів аналізу, оцінки та узагальнення бібліографічних, реферативних і аналітичних оглядів, аналітичних і фактографічних матеріалів, добірок, каталогів, буклетів, інформаційної та рекламної продукції для провадження наукової та науково-технічної діяльності;
- підготовка понад державне замовлення відповідно до договорів, укладених з фізичними та юридичними особами, клінічних ординаторів, аспірантів і докторантів, у тому числі іноземців;
- прийом кандидатських іспитів, видання та розповсюдження авторефератів, дисертацій, стенографування під час захисту дисертацій, організація, підготовка до захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора наук та його проведення для осіб, які навчалися відповідно до договорів, укладених з фізичними або юридичними особами;
- організація підвищення кваліфікації спеціалістів усіх рівнів та їх стажування;
- організація та проведення наукових семінарів, конференцій, симпозіумів, лекторіїв, виставок, тренінгів;
- впровадження результатів наукових досліджень тощо.

Разом з тим до складу Національної академії наук України входять установи природо-заповідного фонду (Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка, Державна установа «Інститут еволюційної екології НАН України», Національний

дендрологічний парк «Софіївка», Криворізький ботанічний сад НАН України, Державний дендрологічний парк «Олександрія», Державний дендрологічний парк «Тростянець», Чорноморський біосферний заповідник, Дунайський біосферний заповідник, Український степовий природний заповідник, Луганський природний заповідник).

Перелік платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 №1913 (зі змінами). Відповідно до цього переліку зазначені установи можуть надавати послуги згідно з їх функціональними повноваженнями, а також послуги у сфері господарської діяльності.

Відповідно до наведених вимог законодавства, понад асигнування, що було виділено із загального фонду державного бюджету впродовж 2017 – 2019 років, 160 наукових установ НАН України додатково отримували кошти, які формували спеціальний фонд державного бюджету.

Основним джерелом власних надходжень наукових установ НАН України були надходження від плати за послуги, що надавалися ними згідно з їх основною діяльністю (табл. 6). Частка зазначених надходжень у загальному обсязі власних надходжень становила 53,3% у 2017 році, 55,1% у 2018 році та 45,3% у 2019 році. В межах цих коштів близько 150 установ НАН України, щороку виконували в середньому 2500 господарських договорів на проведення наукових досліджень на замовлення різних суб'єктів господарювання.

Таблиця 6 – Обсяг надходжень до спеціального фонду державного бюджету установ НАН України у 2017-2019 роках за КПКВК 6541030 та КПКВК 6541140

Джерела бюджетних надходжень	Надходження до спеціального фонду державного бюджету установ НАН України за роками					
	2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	Обсяг надходжень, тис. грн.	Частка у загальному обсязі, %	Обсяг надходжень, тис. грн.	Частка у загальному обсязі, %	Обсяг надходжень, тис. грн.	Частка у загальному обсязі, %
Плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю	436316,40	53,28	499819,60	55,08	461509,20	45,25
Надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності	37271,30	4,55	126409,80	13,93	81881,80	8,03
Плата за оренду майна бюджетних установ, що здійснюється відповідно до Закону України "Про оренду державного та комунального майна"	184343,40	22,51	207924,50	22,91	223879,40	21,95
Надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна)	8186,30	1,00	3064,10	0,34	1590,30	0,16
Благодійні внески, гранти та дарунки	138205,10	16,88	51486,00	5,67	228733,00	22,43
Надходження, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів	14600,70	1,78	18741,20	2,07	22266,70	2,18
Всього:	818923,20	100,00	907445,20	100,00	1019860,40	100,00

Другим важливим джерелом надходжень до спеціального фонду бюджетних установ НАН України була плата за оренду майна. Загалом впродовж 2017 – 2019 років установи НАН України надавали в оренду 8,5–9,5% від загальної площі будівель та інженерних споруд, які обліковуються на їх балансах, а частка цих надходжень до спеціального фонду змінювалась в інтервалі 22,0 – 22,9%.

Водночас бюджетні установи НАН України мають досить різні можливості щодо залучення коштів від надання в оренду нерухомого майна. Значна частина бюджетних установ не має нерухомого майна та розміщується в приміщеннях інших наукових установ Академії. Також, частина бюджетних установ Академії надає приміщення для розміщення сторонніх бюджетних установ (орендна плата становить 1 грн на рік).

Слід відзначити, що розрахунок орендної плати здійснювався установами НАН України відповідно до вимог Методики розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 04.10.1995 № 786 (із змінами), та на підставі вартості об'єктів оренди, визначеної шляхом проведення незалежної оцінки. Результатом проведення незалежної оцінки є визначення ринкової вартості об'єкта оренди, при визначені якої враховується місцезнаходження об'єкта, його конструктивні особливості, технічний стан та інших чинники.

Безумовно здавання в оренду державного майна не є основним видом діяльності Академії чи її установ, а є вимушеним кроком в їх діяльності для отримання додаткових надходжень для покриття дефіциту фінансування діяльності НАН України. Отримані кошти в першу чергу використовуються установами НАН України на утримання майнового комплексу, оплату комунальних послуг, придбання наукового обладнання та матеріалів. Крім того, орендарями здійснюється відшкодування витрат на утримання орендованого майна, комунальних послуг та земельного податку.

Тому здавання в оренду майна установами НАН України розглядається як ефективний фінансовий інструмент, який дозволяє отримати додаткові надходження для забезпечення їх діяльності та не несе в собі ризиків відчуження майна НАН України в приватну власність (втрату як майна, так і джерела надходження коштів).

Очевидним є те, що на ринку оренди нерухомого майна об'єкти нерухомості НАН України з урахуванням їх архітектурно-конструктивних особливостей, технічного стану, технічних та юридичних обмежень у використанні не є особливо привабливими та конкурентоспроможними.

Водночас є сподівання, що новий Закон України «Про оренду державного та комунального майна» з його нововведеннями щодо визначення орендарів та розміру орендної плати за результатами прозорих електронних аукціонів дасть бажаний результат і підвищить ефективність оренди державного майна, зокрема майна НАН України.

Крім плати за оренду, бюджетні установи НАН України отримували кошти до спеціального фонду з таких джерел:

- благодійні внески гранти та дарунки (5,6 – 22,4%);
- надходження від додаткової (господарської) діяльності (4,6 – 13,9%);
- надходження від підприємств, організацій чи фізичних осіб, інших бюджетних установ для виконання цільових заходів (1,8 – 2,2%);
- надходження від реалізації майна (0,2 – 1,0%).

Слід зазначити, що частка власних надходжень бюджетних установ НАН України від реалізації майна (крім нерухомого) впродовж 2017-2019 років суттєво зменшились, що свідчить як про відсутність надлишкового майна, так і відсутність попиту на нього.

Структура видатків в розрізі економічної класифікації видатків за спеціальним фондом суттєво відрізняється від структури видатків за загальним фондом державного бюджету (рис.3).

Так, на виплату заробітної плати працівника з відповідними нарахуваннями спрямовувалась від 31,2 до 37,3% від загального обсягу видатків установ за спеціальним фондом. Значна частина коштів спеціального фонду використовувалась установами НАН України для сплати комунальних (11,7 – 14,5%) та інших (10,0 – 11,1%) послуг. Також за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету установи НАН України мали можливість розвивати свою матеріально-технічну базу, шляхом закупівлі необхідних матеріалів (9,4 – 10,5%) та наукового обладнання (5,1 – 17,1%).

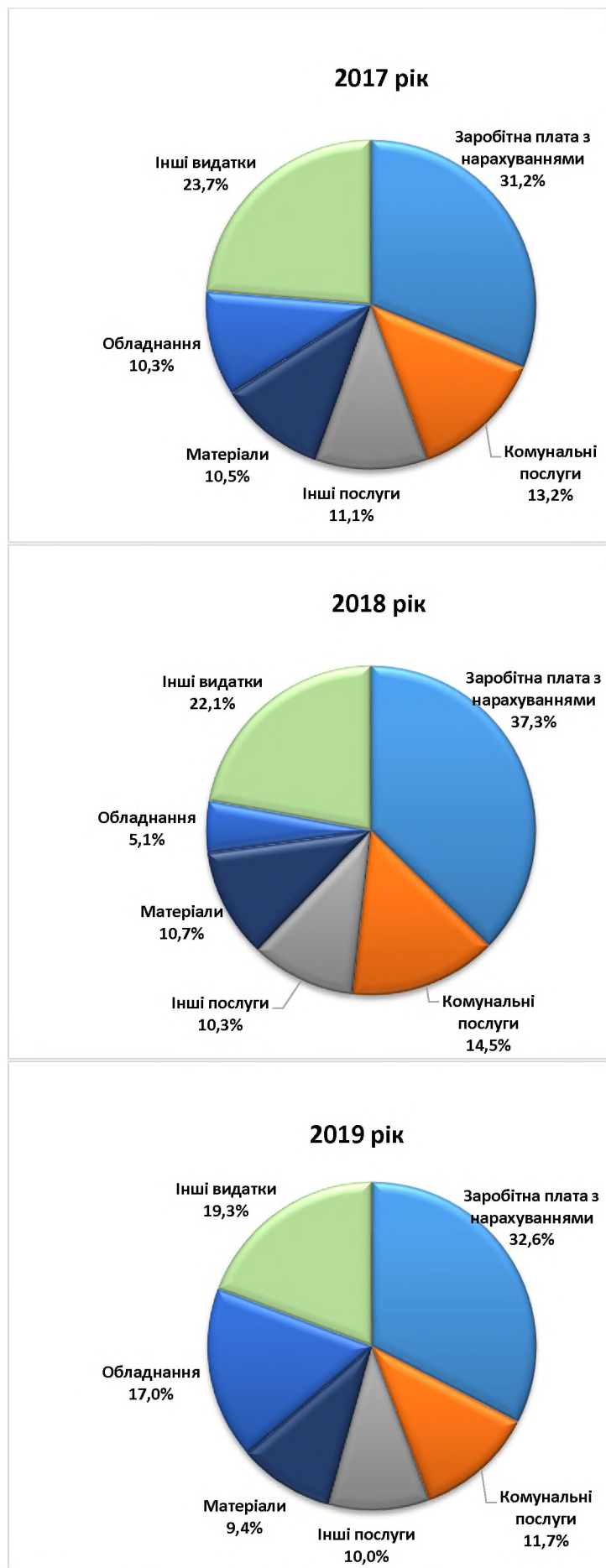


Рисунок 3 – Структура видатків спеціального фонду установ НАН України протягом 2017 – 2019 років

1.5. Основні показники, які характеризують стан сфери наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України

Відповідно до основних своїх статутних завдань Академія організує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук.

В НАН України функціонують три секції (фізико-технічних і математичних наук; хімічних і біологічних наук; суспільних і гуманітарних наук), що об'єднують 14 відділень наук: математики; інформатики; механіки; фізики і астрономії; наук про Землю; фізико-технічних проблем матеріалознавства; фізико-технічних проблем енергетики; ядерної фізики та енергетики; хімії; біохімії, фізіології і молекулярної біології; загальної біології; економіки; історії, філософії та права; літератури, мови та мистецтвознавства.

В структурі НАН України діють заклади, які мають статус «національний» – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія», Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка, Національний дендрологічний парк «Софіївка», Національний науково-природничий музей, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, Національний центр «Мала академія наук України» МОН України та НАН України. Також в Академії діють 5 регіональних наукових центрів подвійного з Міністерством освіти і науки України підпорядкування.

Основною ланкою структури НАН України є науково-дослідні інститути та інші наукові установи (обсерваторії, ботанічні сади, дендропарки, заповідники, бібліотеки, музеї тощо).

Загалом протягом 2017–2019 років фінансування з державного бюджету за бюджетними програмами КПКВК 6541030, КПКВК 6541140 та КПКВК 6541230 отримували 178 установ і організацій НАН України, з яких 176 є розпорядниками коштів нижчого рівня, а дві – одержувачами бюджетних коштів.

За рахунок коштів загального та спеціального фонду держбюджету в середньому за 2017-2019 роки науковими установами НАН України щороку в середньому проводилось фундаментальних досліджень за 2594 темами (1890 за загальним та 704 за спеціальним фондами) та прикладних досліджень за 2697 темами (900 за загальним та 1797 за спеціальним фондами). При цьому частка програмно-цільових і конкурсних досліджень становила 47,1 % від загальної кількості тем, виконуваних установами Академії (табл. 7).

Таблиця 7 – Кількість фундаментальних і прикладних досліджень виконаних у 2017 – 2019 роках

	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Кількість досліджень і розробок за рахунок коштів загального фонду державного бюджету НАН України			
Фундаментальні наукові дослідження			
- кількість досліджень, всього:	1784	1948	1934
- з них на конкурсній (грантовій) основі;	567	842	863
Прикладні наукові дослідження, - -----			
- кількість досліджень, всього:	879	921	857
- з них на конкурсній (грантовій) основі	520	540	497
Науково-технічні розробки, всього:			
кількість розробок	34	44	43
Кількість досліджень і розробок за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету НАН України			
Фундаментальні наукові дослідження			
- кількість досліджень, всього:	761	746	606
Прикладні наукові дослідження, - -----			
- кількість досліджень, всього:	1874	1817	1714

Окремі досягнення науковців НАН України за 2017-2019 роки.

1. На основі якісного аналізу режимів колективної поведінки зв'язаних фазових осциляторів введено математичне поняття «хімерного стану», яке відповідає фізичному явищу колективної динаміки у складних осциляційних системах, що дозволило:

- дослідити колективну динаміку та біфуркації у осциляторних мережах різної архітектури;
- побудувати мінімальні осциляторні мережі, що мають стійкі “слабкі химери” та модульні системи, із гетероклінічними та хаотичними химерами.

Дослідження явищ колективної динаміки може бути застосоване в описі взаємодії найпростіших частинок, масивів з'єднань Джозефсона, електрохімічних осциляторів, масивів лазерів, нейронних мереж та взаємодії живих організмів.

<https://www.nature.com/articles/s41598-017-18666-3>

2. Для рівнянь збуреного руху з дробово-подібною похідною вектора стану системи отримано інтегральні оцінки розв'язків та встановлено умови практичної стійкості і обмеженості руху системи відносно різноманіття стану системи. На основі нещодавно введеної дробово-подібною похідної Хукухари безлічі станів розвинуто метод якісного аналізу багатозначних дробово-подібних рівнянь збуреного руху механічних та іншої природи систем. Застосування: теорія автоматичного керування, тривимірне рівняння теплопереносу, реологія та ін.

<https://www.dopovidi-nanu.org.ua/sites/default/files/2019/4/19-04-02.pdf>

3. Вирішено задачу оптимізації руху групи безпілотних літальних апаратів (БПЛА), що діють як команда, у ситуаціях, коли БПЛА можуть стартувати та приземлятися у пунктах, які у процесі виконання завдання можуть рухатися заданою траєкторією.

<http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/161571>

4. З використанням даних космічних апаратів проведено дослідження хвильових, турбулентних і спорадичних процесів у сонячній і навколоземній плазмі. Отримані результати поглиблюють знання про фундаментальні явища, що лежать в основі сонячно-земних зв'язків, і про механізми, які формують космічну погоду.

<https://aip.scitation.org/doi/abs/10.1063/1.5048913>

5. На основі досліджень орієнтаційних ефектів при взаємодії частинок великих енергій з кристалами показано, що завдяки високим градієнтам атомарних полів та когерентним ефектам при розсіянні за певних умов можна досягнути високої ефективності розсіяння частинок зігнутим кристалом, яка відповідає магнітному полю в тисячі Тесла. Використання зігнутого кристалу германію на Великому адронному прискорювачі LHC CERN дає унікальну можливість провести вимірювання аномального магнітного моменту такої короткоживучої частинки, як зачарований баріон Лямбда-С. Відповідний експеримент планується провести в рамках колаборації LHCb на прискорювачі LHC у CERN. <https://link.springer.com/article/10.1007%2FJHEP03%282019%29156>

6. Вперше у світі встановлено факт і фізичний механізм гігантського магнітоелектричного ефекту, пов'язаного зі співіснуванням суперпарамагнітної та сегнетоелектричної фаз. Синтезовано новий мультифероїк на основі твердого розчину титанатів і ніобатів свинцю, який має гігантський магнітоелектричний зв'язок – на три порядки більший ніж у відомих (BiFeO₃) магнітоелектричних матеріалів. Розроблено концепцію створення нових матеріалів з такими фазами, що відкриває широкі перспективи їх застосувань у спінтроніці і датчиках слабких магнітних полів для діагностики, зокрема пухлинних утворень.

<https://pubs.rsc.org/en/content/articlelanding/2018/cp/c7cp07443c/unauth#!divAbstract>

7. Вперше встановлено зв'язок довготривалих варіацій структури і динаміки спокійної компоненти атмосфери Сонця з індексами геомагнітної активності. Отримані дані необхідні для розуміння природи сонячної активності і її впливу на клімат, біосферу та соціально-економічну систему Землі.

<https://www.aanda.org/articles/aa/abs/2019/08/aa35510-19/aa35510-19.html>

8. Для нового покоління детекторів в експериментах з фізики високих енергій розроблено та досліджено сцинтиляційні волокна ітріюалюмінієвого гранату, активованого церієм та магнієм із довжиною прозорості до 45 см. Встановлено вплив модифікації дефектної структури кристалів на зміну валентного стану активатора Ce³⁺-Ce⁴⁺ і прискорення сцинтиляційного відгуку в них.

<https://pubs.rsc.org/en/content/articlelanding/2019/ce/c8ce01781f/unauth#!divAbstract>

9. Встановлено, що нейрозапалення, викликане введенням мишам бактерійного ліпополісахариду, призводить до зниження в мозку нікотинових ацетилхолінових рецепторів (nAChR) $\alpha 7$ субтипу, накопичення патогенних пептидів амілоїду- β , ураження мітохондрій мозку та зниження епізодичної пам'яті, що є ознакою ранньої форми хвороби Альцгеймера. Показано, що розвитку таких симптомів можна запобігти або вилікувати їх на ранніх стадіях нейрозапалення введенням агоністу $\alpha 7$ nAChR PNU28298, N-стероїлетаноламіну

(NSE) або мезенхімальних стовбурових клітин (МСК). Отримані дані пропонують нові шляхи терапії когнітивних порушень, викликаних нейрозапаленням.

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fphar.2019.00355/full>

10. Одержано оригінальні матеріали на основі квантових точок неорганічних перовськітів. CsPbBr₃-yIy всередині матриць цеолітів X та Y характеризуються збільшеним часом життя фотолюмінесценції в різних областях спектру та підвищеною стабільністю. X/QD CsPbBr_{1,2}I_{1,8} із квантовим виходом люмінесценції ~80% в червоній області спектру дозволяють збільшити індекс передачі білого кольору освітлення на основі синіх світло-випромінювальних діодів до 95. <https://pubs.acs.org/doi/10.1021/acsanm.8b00881>

Впровадження наукових розробок, інноваційна діяльність. За результатами виконання науковими установами НАН України протягом 2017-2019 років фундаментальних та прикладних досліджень щороку в середньому створювалось 4248 одиниць науково-технічної продукції (нових видів виробів, технологій, матеріалів, сортів рослин, методів, теорій тощо), з яких 1681 або 39,6% було упроваджено (табл. 8).

Таблиця 8 – Створена за результатами фундаментальних та прикладних досліджень наукова/науково-технічна продукція

Створена наукова/науково-технічна продукція	2017 р.	2018 р.	2019 р.
вироби (прилади і системи, пристрої, агрегати, установки та їх компоненти; лабораторні макети і дослідні зразки; хімічні речовини, препарати, біологічно активні речовини; програмні продукти)	287	535	499
технології	212	136	148
матеріали	321	235	356
сорти рослин та породи тварин	19	26	83
методи, теорії	1032	984	890
інша, зокрема:	1997	2132	3025
рекомендації, методичні рекомендації, технологічні рекомендації, методики, технологічні інструкції;	461	687	654
проекти законодавчих та нормативних актів (закон, концепція, стратегія, стандарт тощо);	70	85	44
математичні моделі;	162	199	182
технічна документація, технічні умови, стандарт, регламент, тощо;	26	90	86
наукові, аналітичні доповіді та записки;	764	701	790
експертні (науково-експертні) висновки;	435	293	348
штами та лінії мікроорганізмів, культури клітин; дослідні та	79	77	55

експериментальні зразки біологічного походження, колекції.			
--	--	--	--

Лише протягом 2019 року наукові розробки установ НАН України було представлено на 9 великих виставкових заходах, зокрема на міжнародній виставці MEDICAEXPO та міжнародній фармацевтичній виставці PHARMAEXPO, виставці-презентації наукових досягнень НАН України (в рамках XIII Всеукраїнського фестивалю науки), міжнародних спеціалізованих виставках «LabCompleX. Аналітика. Лабораторія. Біотехнології», HI-TECH», «PHARMATechExpo», Міжнародній виставці «Безпека 2019», VI Міжнародному форумі «INNOVATION MARKET», Міжнародній виставці з енергетики, електротехніки, енергоефективності «Elcom Ukraine 2019», VIII спеціалізованій виставці технологій та обладнання «Тепличне господарство 2019».

Установами НАН України у 2019 році подано 640 заявок, в тому числі 231 заявку на видачу патентів України на винаходи, 409 заявок на патенти України на корисні моделі (рис. 4). У цьому ж році було одержано 500 патентів на винаходи та корисні моделі, серед яких 129 – патентів України на винаходи, 371 – патент України на корисні моделі.

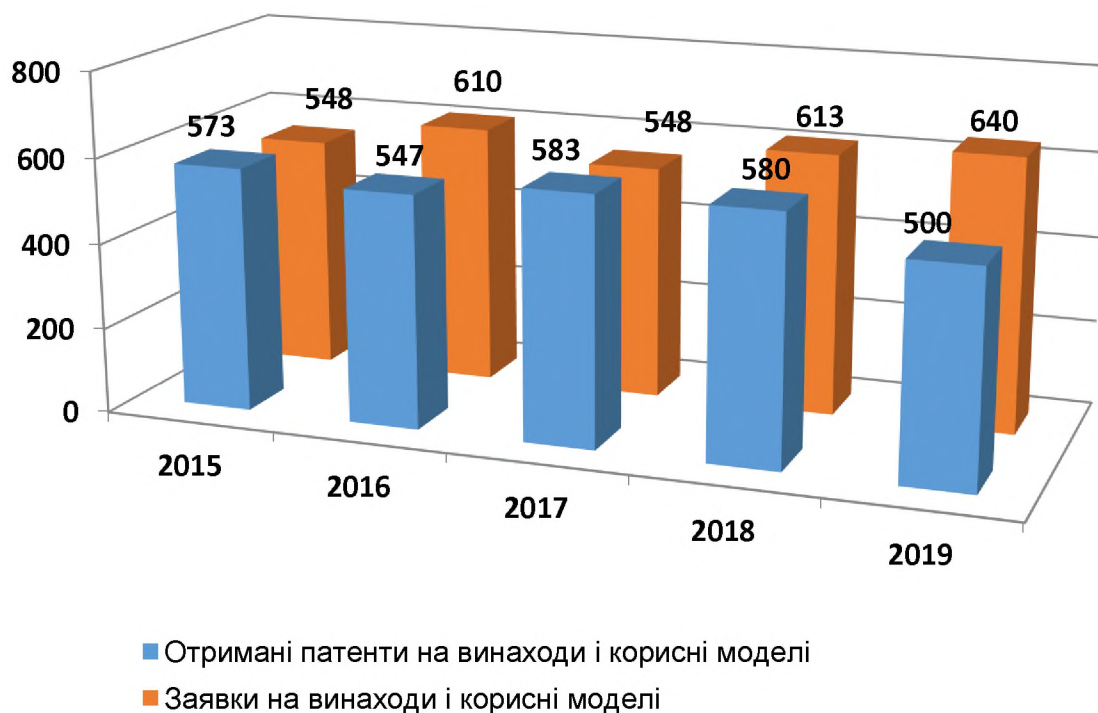


Рисунок 4 – Динаміка кількості поданих заявок на видачу охоронних документів і одержаних охоронних документів

Водночас за станом на кінець 2019 року наукові установи НАН України підтримували чинність 3475 охоронних документів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки в Україні, США, КНР, в тому числі 356 авторських свідоцтва

та патентів на сорти рослин. З них патентів на винаходи – 1208, патентів на корисні моделі – 1822, патентів на промислові зразки – 6, патентів на сорти рослин – 135, свідоцтв на сорти рослин – 221, свідоцтв на торговельні марки – 83.

Також установами НАН України було подано 4 заявки та отримано 3 свідоцтва на торговельні марки, подано 10 заявок на патенти на сорти рослин та 11 – на авторські свідоцтва на сорти рослин, одержано 17 – патентів на сорти рослин та 21 свідоцтво на сорти рослин.

В 2019 році установами НАН України було укладено 56 ліцензійних та інших договорів на використання об'єктів права інтелектуальної власності (в тому числі з організаціями Білорусі – 2, Швеції – 1, Болгарії – 1, Індії – 1, Польщі – 1, Швейцарії – 2, КНР – 1). Також Інститутом фізіології рослин і генетики НАН України укладено 60 ліцензійних договорів на використання сортів рослин (57 – із організаціями України, 3 – із організаціями РФ) (рис. 5)

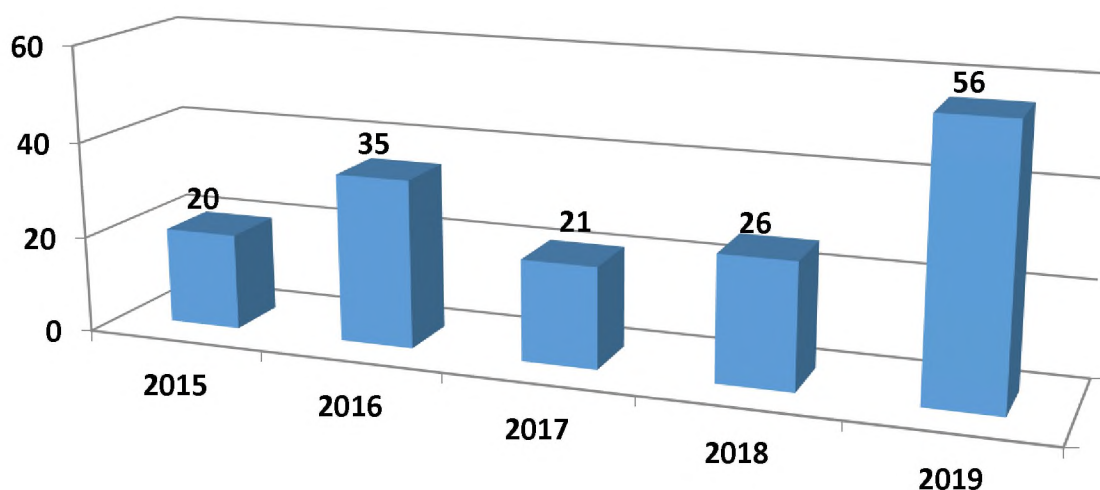


Рисунок 5 – Динаміка кількості ліцензій, ліцензійних договорів на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей, ноу-хау

У 2019 р. відсоток використання об'єктів промислової власності та сортів рослин становив 7% (у тому числі 4.3% для об'єктів промислової власності та 22% для сортів рослин).

Слід вказати, що за даними міжнародної статистики у 80–90 рр. минулого століття рівень використання винаходів становив у середньому 5–6 % від числа діючих патентів, що пов'язувалося з забезпеченням крім використання винаходів функції захисту національного ринку та ринків в інших країнах.

У провідних країнах світу на цей час спостерігається збільшення використання винаходів. Так, за даними дослідження Європейської комісії, яке проводилось у 2013 році, в середньому 45% фірм у Європі здійснюють ліцензування від 0 до 5% пакету патентів; 19% фірм – 5-10%, та 12% фірм – 10-20%. За даними проекту InnoS&T 2003 року Шостої Рамкової програми ЄС лише

для 6,6% патентів, виданих Європейським патентним відомством, надані ліцензії з використання . Для наукових установ та університетів зазначений відсоток є більшим, що пов'язане з масштабними програмами комерціалізації результатів досліджень, проведенням прикладних досліджень та реалізацією інноваційних проектів в рамках національних та загальноєвропейських програм досліджень та розробок в ЄС, таких як Горизонт 2020, програм підтримки трансферу технологій відомств США, розвитком системи венчурного фінансування, запровадженням податкових стимулів інноваційної діяльності, а також утворенням в країнах ЄС, США інфраструктури трансферу технологій, що поєднує наукові установи, університети та промислові підприємства.

Проте вказані засоби підтримки комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності не є розвинуті в Україні.

Також слід очікувати падіння винахідницької діяльності та використання винаходів у 2020 та наступних роках у зв'язку з прийняттям 12 червня 2019 р. постанови Кабінету Міністрів України № 496, якою збори за подання заявок та отримання патентів для бюджетних установ – вищих навчальних закладів, наукових установ, установ сфери охорони здоров'я, оборони тощо (неприбуткових установ) були збільшені для винаходів – у 4 рази та для корисних моделей – у 12 разів. Для інших юридичних осіб, підприємств зазначене збільшення становило – 2 рази для винаходів та 3 рази для корисних моделей.

Видавнича діяльність та публікаційна активність. У структурі Академії працюють два видавництва: ДП «НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України» і Видавничий дім «Академперіодика» НАН України, на які припадає 12 % щорічної книжкової продукції Академії. 2019 року видавництво «Наукова думка» випустило у світ 55 назв наукових монографій, підготовлених працівниками НАН України, загальним обсягом близько 1200 обліково-видавничих аркушів.

ВД «Академперіодика» видано 287 випусків 53 академічних журналів загальним тиражом понад 41,18 тис. примірників та обсягом близько 4,0 тисячі обл.-вид. арк. Зокрема, 212 випусків 40 періодичних видань за Програмою підтримки журналів НАН України, серед яких єдиний академічний науково-популярний журнал «Світогляд». Також ВД «Академперіодика» випустив 20 назв наукових монографій сукупним обсягом понад 640 обл.-вид. арк. і тиражом 4,74 тис. прим.

Поточні праці науковців у 2019 році було опубліковано у 84 наукових журналах НАН України, а також у збірниках наукових праць, інших періодичних і серійних книжкових виданнях. 21 науковий журнал НАН України перекладали і видавали англійською зарубіжні видавці, ще 10 журналів англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами.

Кількість наукових періодичних видань, засновниками яких є юридичні особи, які належать до сфери управління або перебувають у віданні НАН України: - всього – 344, з них;

- фахових видань категорії «А» Переліку наукових фахових видань України – 45;

- фахових видань категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України – 51 + 3 електронні.

Кількість працівників установ НАН України, які є членами редколегій періодичних видань, що входять до наукометричних баз Scopus/Web of Science – 519.

Кількість працівників установ НАН України, які є членами редколегій провідних закордонних видавництв, або редакторами монографій, збірок праць і т. ін., що вийшли в світ у таких видавництвах – 147.

Протягом 2019 р. установами НАН України видано 425 назв наукових монографій, 149 назв збірників наукових праць, 282 назви навчальної, довідкової, енциклопедичної, художньої та науково-популярної літератури (табл. 9).

Таблиця 9 – Наукова/науково-технічна продукція і науково-публікаційна активність

Кількість публікацій	2017 рік	2018 рік	2019 рік
у виданнях, що індексуються базами Web of Science та/або Scopus: всього	5337	5145	5635
з них у виданнях, що віднесені до кuartилів Q1/Q2	-	2103	2259
з них у виданнях, що віднесені до кuartилів Q3/Q4	-	2671	3522
у інших наукових періодичних виданнях	13504	13122	11594
Монографій, всього	421	438	425
з них, видані: в Україні / за кордоном	359/62	367/71	370/55
з них, видані у провідних закордонних видавництвах		44	49
Розділів монографій, всього		552	662
з них, видані: в Україні / за кордоном		385/167	469/193
з них, видані у провідних закордонних видавництвах:		68	57
Підручників та навчальних посібників	96	98	76
Науково-довідкових видань (енциклопедії, довідники, наукові каталоги, огляди, публікації джерел, пам'яток науки та культури тощо, що мають наукову новизну)	223	219	206
інших (збірники наукових праць, матеріали роботи з'їздів, конференцій тези доповідей, доповіді, методичні рекомендації, препринти, брошури, звітні матеріали, стандарти, патенти, статті в друкованих ЗМІ, тематичні збірники, серії видань тощо)		4581	4793

Загальна кількість статей науковців Академії у періодичних виданнях становить 17,3 тисяч (рис. 6). За кордоном опубліковано 55 (майже 10 %) назв наукових книг та майже 5,2 тисячі статей у періодичних виданнях (рис. 7).

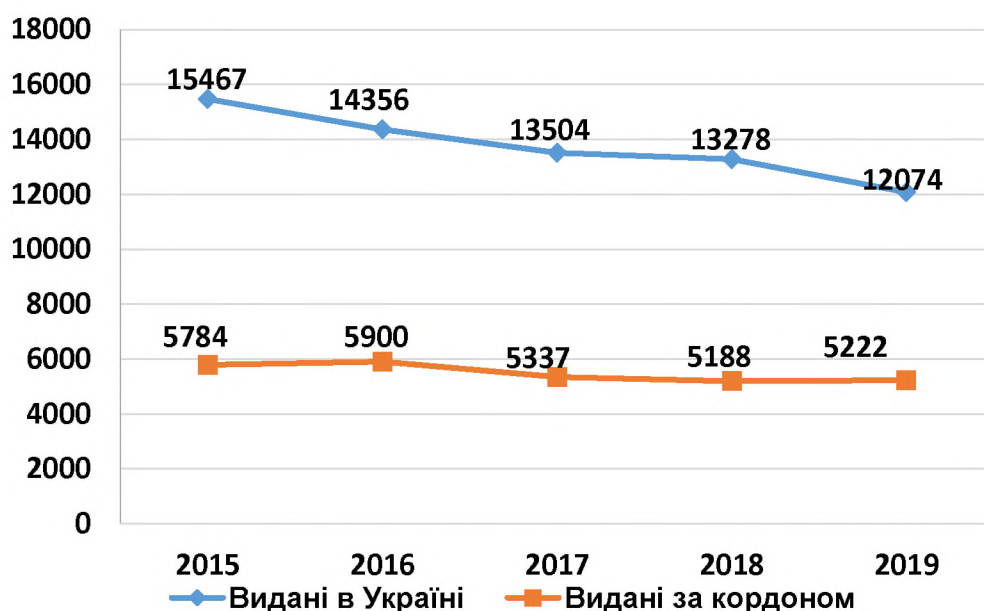


Рисунок 6 – Динаміка кількості статей у періодичних виданнях

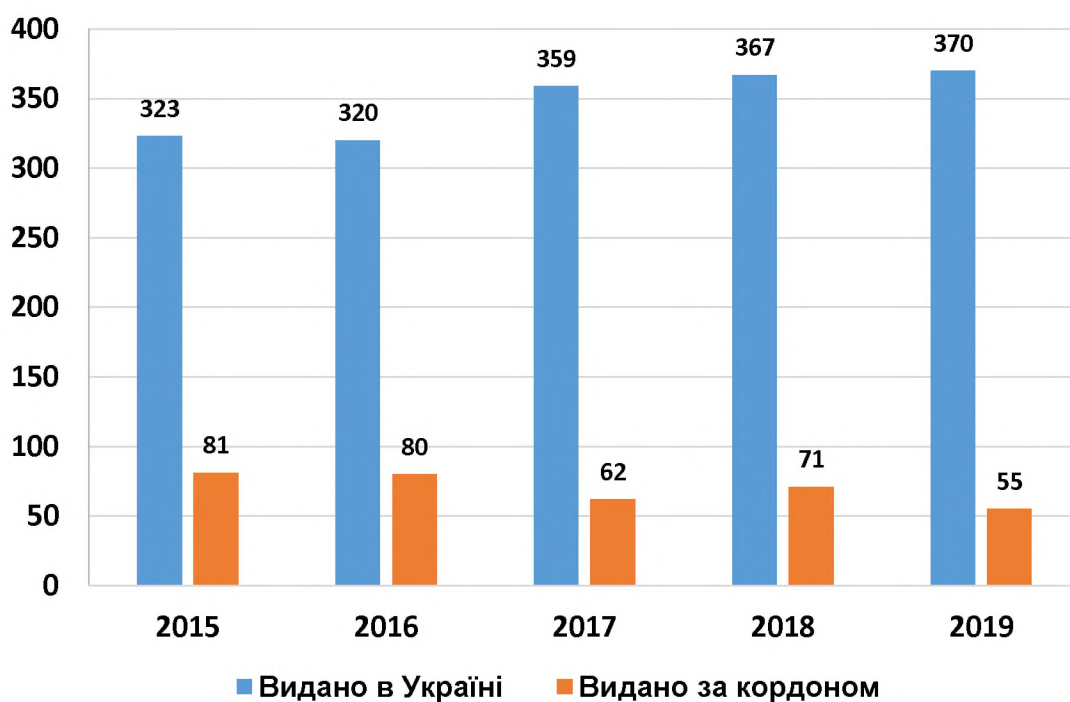


Рисунок 7 – Динаміка кількості наукових монографій

Координація наукових досліджень. Вагомий внесок в реалізацію цього важливого напрямку діяльності Академії здійснюють Рада президентів академій наук України та Експертна рада з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт при НАН України. Робота цих органів сприяє розробленню та реалізації узгодженої наукової політики, підготовці та внесенню

у владні структури пропозицій з вдосконалення нормативно-правової бази функціонування наукової сфери, матеріально-технічної і фінансової підтримки досліджень, поліпшення кадрового забезпечення.

Науково-координаційну роботу з окремих актуальних наукових напрямів і проблем проводять секції і відділення НАН України, громадські наукові об'єднання НАН України. Нині в НАН України працює 77 наукових рад, 15 комітетів, 15 комісій, 24 наукових товариства. Їх зусилля зосереджено на питаннях координації перспективних наукових досліджень, підготовці пропозицій та аналітичних матеріалів для державних органів влади, організації та проведенні наукових читань, конференцій, семінарів, симпозіумів.

Науково-експертна діяльність. НАН України як вища наукова самоврядна організація України здійснює незалежну наукову оцінку проектів стратегічних, прогнозних та програмних документів (доктрин, концепцій, стратегій тощо), за дорученням Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та з власної ініціативи розробляє пропозиції щодо засад державної наукової і науково-технічної політики, прогнози, інформаційно-аналітичні матеріали, рекомендації щодо суспільно-політичного, соціально-економічного, науково-технічного, інноваційного та гуманітарного розвитку держави, проводить наукову експертизу проектів законів, державних рішень і програм.

У 2019 році установами НАН України на замовлення різних органів державної влади було надано понад 2330 експертних висновків (пропозицій, зауважень, погоджень, коментарів тощо) до нормативно-правових актів і програмних документів, інформаційно-аналітичних матеріалів (наукових оцінок, прогнозів, пропозицій і рекомендацій) з актуальних питань суспільного розвитку.

НАН України на регулярній основі здійснює оцінку тематики фундаментальних досліджень наукових установ країни, що виконується за кошти державного бюджету України. Протягом 2019 року було розглянуто 428 науково-дослідних робіт п'яти головних розпорядників бюджетних коштів, по кожній з яких надано відповідний експертний висновок щодо доцільності її фінансування з державного бюджету.

Міжнародне наукове співробітництво здійснюється в рамках 138 чинних угод, укладених НАН України з академіями, державними установами, науковими організаціями та освітніми закладами понад 50 країн світу, серед яких країни Європи, Америки, Азії, Африки. Загалом у реалізації різних форм міжнародної співпраці бере участь понад 130 установ Академії.

Установи НАН України представляють національну наукову спільноту у близько 40 міжнародних організаціях, зокрема Міжнародній асоціації академій наук (МАН), Міжнародному комітеті з космічних досліджень (COSPAR), Міжнародному союзу академій гуманітарних та соціальних наук (IUA), Всесвітопській федерації академій наук (ALLEA). Наукові колективи академічних установ беруть активну участь у діяльності міжнародних наукових

об'єднань та центрів: Міжнародному інституті прикладного системного аналізу (IIASA), Європейській науковій асоціації геофізичних досліджень (EISCAT), Європейській організації ядерних досліджень (CERN), Об'єднаному інституті ядерних досліджень (ОІЯД), програмних органах ЮНЕСКО, зокрема Міжурядовій океанографічній комісії, Стратегічній групі ЮНЕСКО-МАБ з розробки Стратегії цієї програми на найближче десятиліття тощо. По кожному зі згаданих напрямів працюють окремі наукові колективи.

Вчені НАН України є активними учасниками міжнародних програм, що здійснюються за підтримки таких іноземних та міжнародних фондів та організацій, як Європейська комісія, УНТЦ, NATO, UNESCO, DFG, CRDF тощо (табл. 10). За грантами цих організацій, здобутих на конкурсній основі, реалізуються щорічно близько 300 дослідницьких, координаційних та підтримуючих науковий обмін проектів.

Таблиця 10 – Дослідницькі проекти з міжнародним та іноземним фінансуванням у 2017 – 2019 роках

Джерело фінансування	Кількість проектів по рокам		
	2017 рік	2018 рік	2019 рік
УНТЦ	40	38	32
Рамкові програми Європейського Союзу	40	50	40
ERASMUS	5	6	11
ЄВРАТОМ	1	3	3
Дослідницькі проекти з науковими установами країн Європейського Союзу	66	86	118
ЦЕРН	1	4	3
Польська академія наук	25	34	31
США	5	10	12
НАТО	21	26	24
Дослідницькі проекти з науковими установами країн Азійського регіону	5	15	20
Дослідницькі проекти з науковими установами країн СНД	7	9	9
ЮНЕСКО	2	1	1
UNIDO (UN)	1	2	1
CRDF	3	5	5
МАGATE	3	6	6
COST	-	2	-
CNRS	2	-	1
CERIC	-	-	1
UNDP (UN)	1	-	5
INTERREG	-	-	4
Канада	-	-	5

Відповідно до Угоди про асоціацію до ЄС розширюються зв'язки з науковими центрами країн ЄС та організаціями Європейської комісії, зокрема

щодо участі в програмах ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», ЄВРАТОМ, взаємодії на постійній основі з Об'єднаним дослідницьким центром Єврокомісії (JRC).

В рамках програм обміну науковцями НАН України щорічно виконуються понад 100 двосторонніх проектів за узгодженими переліками з Австрійською академією наук, Болгарською академією наук, Польською академією наук, Академією наук Чеської Республіки, Словацькою академією наук, Сербською академією наук і мистецтв, Угорською академією наук, Румунською академією, Чорногорською академією наук і мистецтв з передбаченим обміном ученими за квотами, обумовленими відповідними угодами.

Активно розвивається науково-технічне співробітництво з установами та організаціями Китайської Народної Республіки, причому особливо успішно в частині комерціалізації науково-технічних розробок та технологій, створених ученими Академії. Започатковуються та активно працюють спільні українсько-китайські інноваційні центри та підприємства. Взаємодія з китайськими установами, компаніями та організаціями здійснюється в рамках 32 міжакадемічних та близько 100 прямих угод інститутів з їхніми китайськими партнерами.

Співробітництво з освітніми установами. У 2019 р. укладено понад 240 договорів з вищими навчальними закладами про співробітництво, проходження виробничої, переддипломної практики студентів тощо. Розроблялося близько 200 спільних наукових проектів. Мережа спільних з освітянами науково-навчальних структур (понад 280 комплексів, центрів, лабораторій, філій кафедр тощо) дозволяє широко використовувати потенціал НАН України для підготовки фахівців високої кваліфікації для потреб вищої школи та НАН України. Понад 1200 науковців Академії (з них кожний десятий академік або член-кореспондент НАН України) читали навчальні курси, цикли лекцій з актуальних напрямів науки. У 2019 р. 232 науковця-освітянина захистили у спеціалізованих вчених радах наукових установ НАН України дисертаційні роботи на здобуття вченого ступеня доктора наук та кандидата наук. Понад 1000 студентів виконували дипломні роботи під керівництвом провідних вчених НАН України. У творчій співпраці з освітянами підготовлені та побачили світ близько 200 монографій, підручників та навчальних посібників для вищої школи.

Кадрове забезпечення. Складні соціально-економічні умови – систематичне недофінансування наукової сфери, продовження воєнних дій на Сході країни, тимчасова окупація частини її території – спричинили подальші негативні тенденції у кадровому забезпеченні наукових досліджень (рис. 8 – 11, табл. 11). Так, на кінець 2019 року загальна чисельність працівників НАН України зменшилася до 28 501 особи (на початку року вона складала 29 206 осіб), з яких у науково-дослідних установах працювали 26 922 особи (2018 року – 27 595), або 94,5 % від загальної кількості співробітників Академії, в організаціях дослідно-виробничої бази – 1241 особа (2018 року – 1295), або 4,4 %, а у

загальноакадемічних підприємствах і організаціях сфери обслуговування науки - 338 осіб (проти 316 у 2018 році), або 1,2 %. Порівняно із 2018 роком загальна чисельність працюючих в Академії зменшилася на 705 осіб, або на 2,4 % (2018 року – на 2,2 %).

Чисельність наукових працівників зменшилася на 446 осіб (у 2018 році на 255 осіб) і на початок 2020 року становила 14828 осіб проти 15274 у попередньому році (рис. 8). Водночас питома вага науковців у загальній кількості працівників наукових установ збільшилася на 2,3 % у порівнянні з 2018 роком і складала на кінець 2019 року 55,1 %. Кількість працівників із науковим ступенем в установах НАН України на 01.01.2020 становить 2382 доктори і 6686 кандидатів наук. Отже, порівняно з 2019 роком (2363 докторів і 6714 кандидатів наук) чисельність докторів збільшилась на 19 осіб, а кандидатів наук зменшилась на 28 осіб.

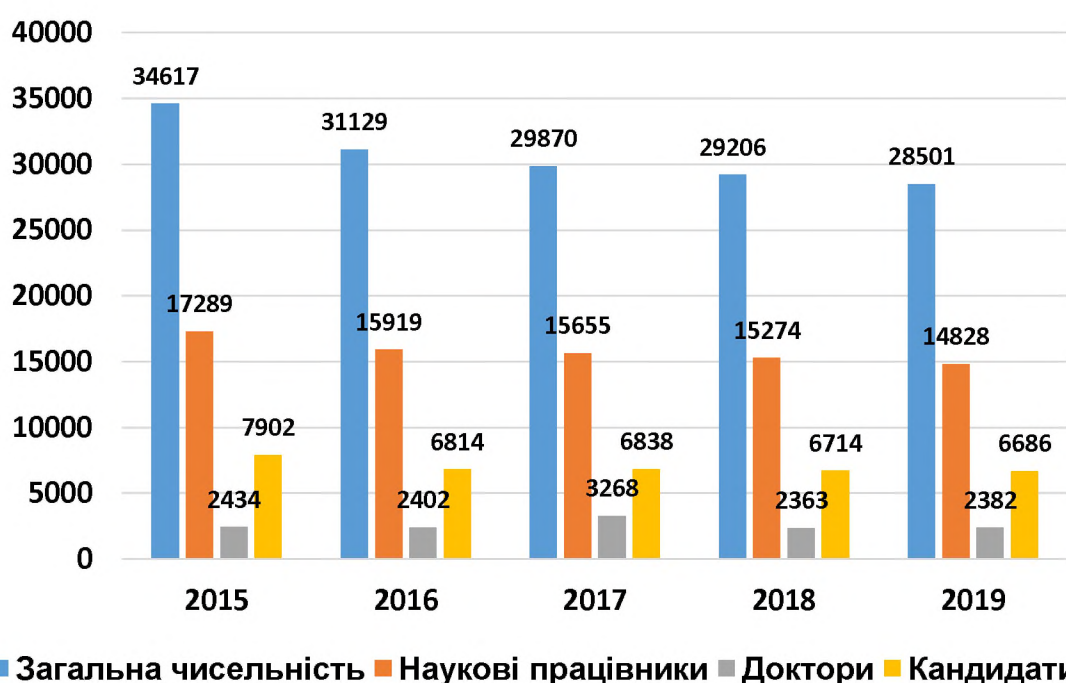


Рисунок 8 – Динаміка чисельності працівників НАН України у 2015 – 2019 роках

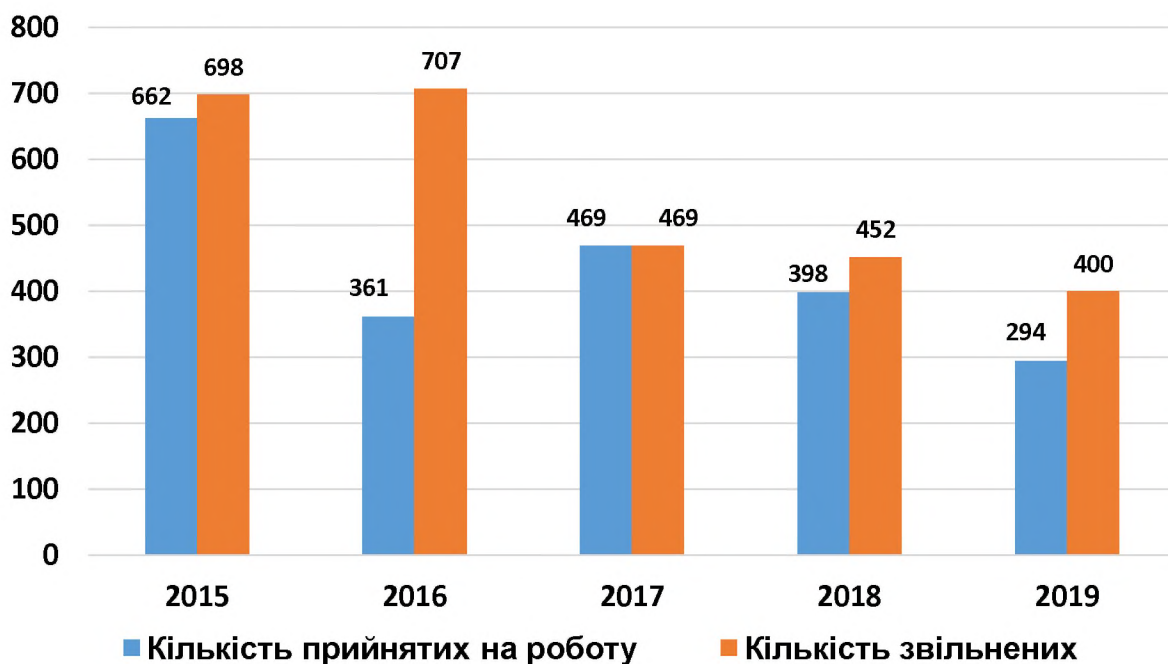


Рисунок 9 – Динаміка прийнятих на роботу в наукові установи НАН України молодих спеціалістів та їх звільнення у 2015 – 2019 роках

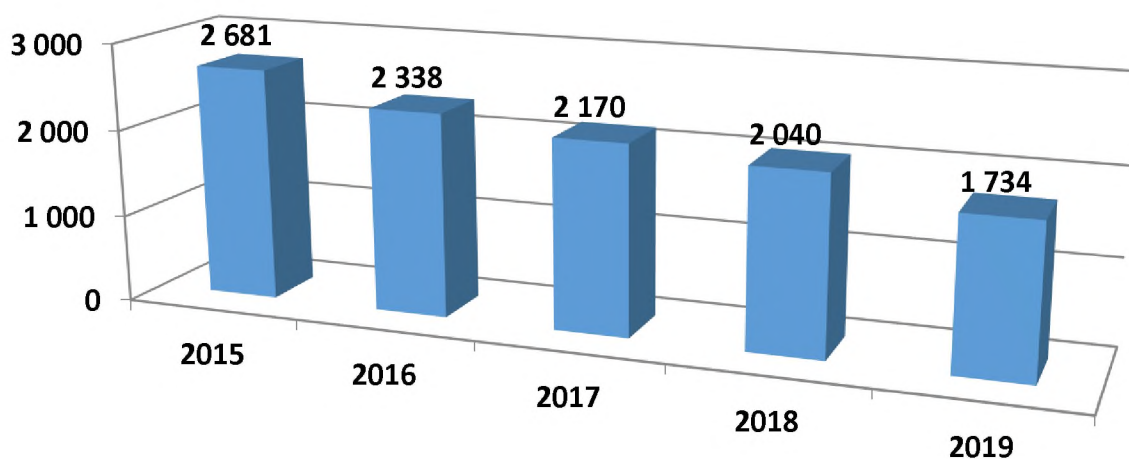


Рисунок 10 – Динаміка чисельності молодих вчених НАН України у 2015 – 2019 роках

Таблиця 11 – Відомості щодо підготовки наукових кадрів

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік
кількість діючих в установах НАН України науково-освітніх програм підготовки докторів філософії,	128	128	141
програм докторантури,	59	55	52
спеціалізованих вчених рад (кандидатські/докторські))	8 (к)/113 (д)	10 (к)/115 (д)	10 (к)/115 (д)

кількість захистів дисертацій на здобуття наукових ступенів, що відбулися у спеціалізованих вчених радах установ НАН України (окремо для доктора філософії/кандидата наук і доктора наук)	—	403/126	463/163
кількість захищених співробітниками установ НАН України дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук;	52	80	102
кількість захищених співробітниками установ НАН України дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії/кандидата наук.	255	258	308

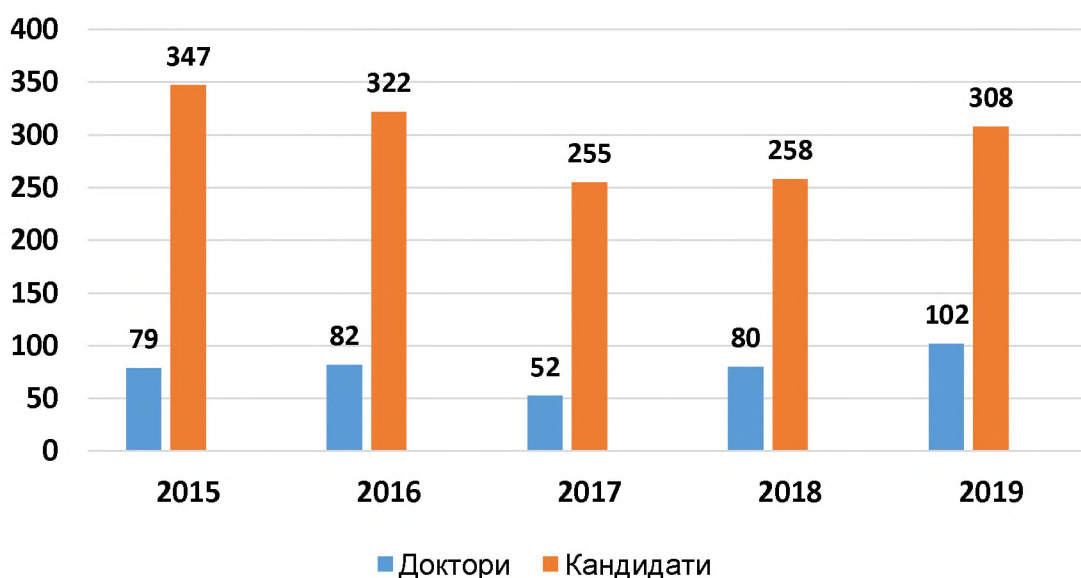


Рисунок 11 – Динаміка підготовки наукових кадрів НАН України (захист докторських та кандидатських дисертацій) у 2015 – 2019 роках.

Оновлення матеріально-технічної бази, розвиток інфраструктури.

У 2019 році придбано приладів, обладнання, комплектувальних та матеріалів на 507,3 млн грн (або на 23,7 % більше, ніж у 2018 році), з них на 269,3 млн грн – за рахунок коштів спеціального фонду держбюджету (рис. 12). На придбання матеріалів було витрачено 198,9 млн грн, з яких 95,5 млн грн становили кошти спецфонду. Приладів та обладнання було придбано на 308,4 млн грн (або на 66,4 % більше, ніж у попередньому році), у тому числі за рахунок спецфонду – на 173,8 млн грн.

млн. грн.

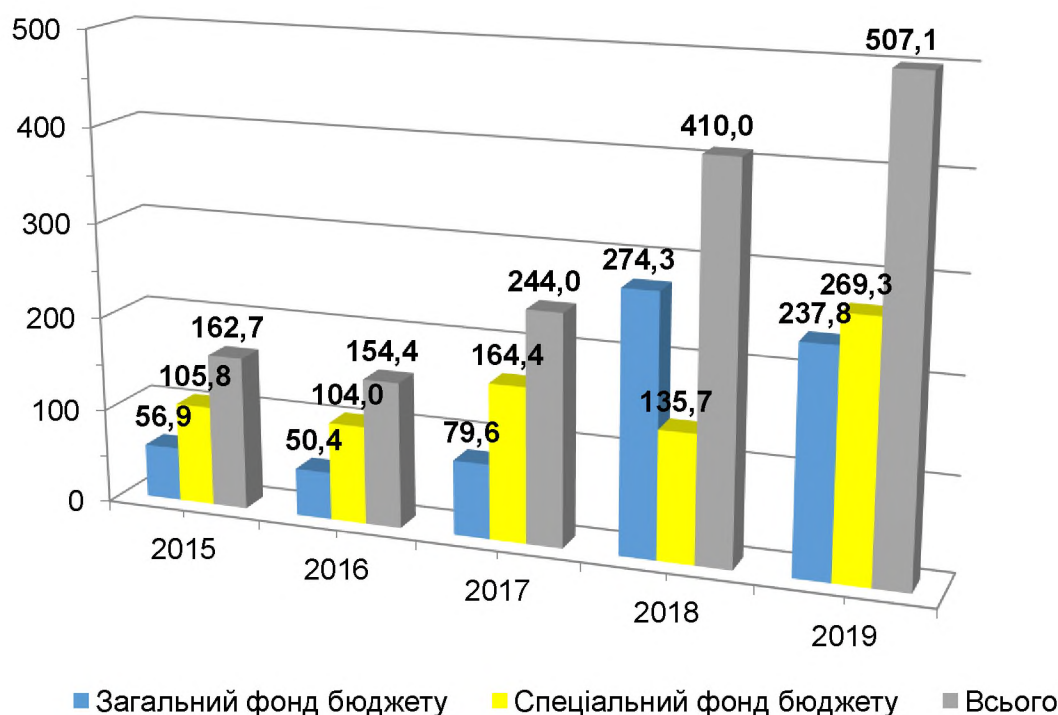


Рисунок 12 – Матеріально-технічне забезпечення установ НАН України у 2015-2019 роках

В НАН України діє 82 центри колективного користування науковими приладами в 59 наукових установах НАН України, які забезпечують інфраструктурну підтримку фундаментальних та прикладних досліджень в різних галузях науки (рис. 13).

На сьогодні в НАН України функціонують 82 центри колективного користування науковим обладнанням, які забезпечують інфраструктурну підтримку фундаментальних та прикладних досліджень в різних галузях науки	
Назва галузі науки	Кількість ЦККНО
Механіка	4
Фізика і астрономія	16
Науки про Землю	6
Матеріалознавство	12
Енергетика	4
Ядерна фізика	6
Хімія	11
Біохімія, фізіологія, молекулярна біологія	12
Загальна біологія	9
ЦККНО на базі високопродуктивних обчислювальних систем	2



Рисунок 13 – Використання обладнання ЦККНО у 2015–2019 роках

Співробітниками центрів надаються послуги науковцям НАН України, представникам наукових установ галузевих академій наук та міністерств, а також вітчизняним підприємствам і організаціям різної форми власності. Проводяться спільні дослідження з науковцями вітчизняних закладів вищої освіти та іноземних наукових установ (рис. 14).

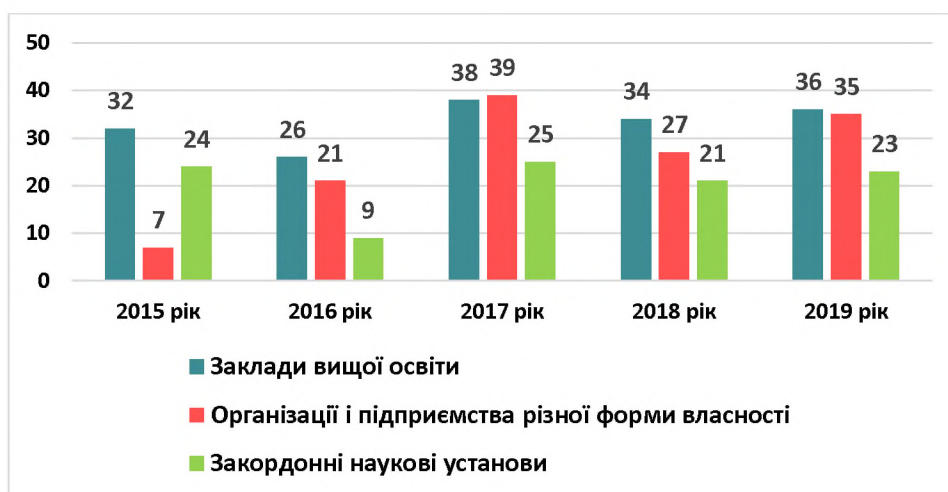


Рисунок 14 – Кількість організацій, з якими співпрацювали або надавали послуги ЦККНО у 2015-2019 рр.

1.6. Про систему планування та механізм розподілу видатків державного бюджету між науковими установами на проведення наукової і науково-технічної діяльності в НАН України

Планування наукової науково-технічної діяльності установ Академії здійснюється відповідно до Порядку формування тематики та контролю за виконанням наукових досліджень в Національній академії наук України, затвердженого постановою Президії НАН України від 19.12.2018 № 339 (зі

змiнами) та Положення про цiльовi програми наукових дослiджень НАН України i цiльовi науковi (науково-технiчнi) проекти НАН України, затвердженого постановою Президiї НАН України вiд 19.12.2018 № 340.

Згаданi Порядок та Положення розроблено з урахуванням вимог законiв України «Про наукову i науково-технiчну дiяльнiсть», «Про особливостi правового режиму дiяльностi Нацiональної академiї наук України, нацiональних галузевих академiй наук та статусу їх майнового комплексу», «Про прiоритетнi напрями розвитку науки i технiки», Статуту НАН України, постанов Кабiнету Міністрiв вiд 11.01.2018 №13 «Про затвердження Порядку формування тематики наукових дослiджень i науково-технiчних (експериментальних) розробок, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету» вiд 12.09.2018 № 739 «Про затвердження Порядку проведення конкурсного вiдбору наукових, науково-технiчних робiт, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету».

При пiдготовцi розрахункiв щодо проведення наукових дослiджень та складаннi проектiв кошторисiв установи Академiї керуються вимогами постанов Кабiнету Міністрiв України вiд 20.07.1996 № 830 «Про затвердження Типового положення з планування, облiку i калькулювання собiвартостi науково-дослiдних i дослiдно-конструкторських робiт» (зi змiнами) та вiд 28.02.2002 №228 «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисiв бюджетних установ» (зi змiнами).

Слiд зазначити, що постанова Уряду вiд 20.07.1996 №830 з 1 сiчня 2020 року втратила чиннiсть. При цьому проект нової постанови, який був пiдготовлений на її заміну за в участi фахiвцi НАН України, знаходиться в Міністерствi освiти i науки України ще з грудня 2019 року.

Водночас розподiл видаткiв державного бюджету мiж науковими установами на проведення наукової i науково-технiчної дiяльностi вiдбувався таким чином.

Фiнансування основної статутної дiяльностi бюджетних установ НАН України здiйснювалося за бюджетною програмою «Фундаментальнi дослiдження, прикладнi науковi i науково-технiчнi розробки, виконання робiт за державними цiльовими програмами i державним замовленням, пiдготовка наукових кадрiв, фiнансова пiдтримка розвитку наукової iнфраструктури та наукових об'єктiв, що становлять нацiональне надбання, забезпечення дiяльностi наукових бiблiотек», а з 2020 року за бюджетною програмою «Наукова i науково-технiчна дiяльнiсть наукових установ Нацiональної академiї наук України» (КПКВК 6541030).

Фiнансування наукових дослiджень установ НАН України подiляється на базове та програмно-цiльове (конкурсне) фiнансування.

До базового фiнансування належить фiнансування вiдомчої тематики установ Академiї.

При розподiлi обсягiв базового бюджетного фiнансування мiж вiддiленнями та установами вiддiлень НАН України береться до уваги, насамперед актуальнiсть виконуваної наукової тематики, кiлькiсний та якiсний склад (штатний розпис)

установ відділень, особливості утримання приміщень і територій (комунальні платежі, оплата енергоносіїв тощо), а також наявність експериментальної бази, парку наукових приладів, необхідність використання витратних матеріалів тощо.

Відділення НАН України при розподілі обсягів базового бюджетного фінансування між установами крім зазначених вище чинників можуть враховувати наукові результати установи і результати комплексних перевірок її наукової, науково-організаційної та фінансово-господарської діяльності, участь установ у науково-технічному супроводженні галузей економіки, науково-експертна діяльність, рівень цитованості робіт науковців установи за наукометричними базами даних (Scopus, WoS). Проте останні критерії не є визначальними при розподілі базового фінансування.

Розподіл коштів між секціями, відділеннями та установами НАН України за цією бюджетною програмою кожного року затверджується відповідними постановою Президії НАН України «Про затвердження розподілу бюджетного фінансування НАН України» (в частині фінансування наукових досліджень), яка погоджується Центральним комітетом профспілки працівників НАН України, та розпорядженням Президії НАН України «Про цільове фінансування установ НАН України» (в частині фінансування підготовки кадрів, підтримки інфраструктури та об'єктів, що становлять національне надбання тощо).

Базове фінансування та фінансування цільових наукових програм відділень НАН України для кожної установи затверджується згаданою постановою Президії НАН України за поданням відповідного відділення НАН України.

Програмно-цільове фінансування поділяється на фінансування цільових наукових програм відділень НАН України, цільових програм наукових досліджень та наукових проектів НАН України, державних цільових науково-технічних програм, спільних з міжнародними науковими організаціями конкурсів наукових проектів.

Фінансування цільових програм наукових досліджень та наукових проектів НАН України і спільних з міжнародними науковими організаціями конкурсів наукових проектів відбувається на конкурсних засадах за поданням відповідних рад програм.

Слід зазначити, що оскільки відповідальним виконавцем бюджетної програми за КПКВК 6541140 є Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАН України, видатки за цією бюджетною програмою визначаються за рішенням Президії НАН України. При цьому науково-методичне керівництво установою та затвердження наукової тематики досліджень здійснюється Відділенням фізико-технічних проблем енергетики НАН України.

Розподіл видатків між установами НАН України за бюджетною програмою «Підтримка пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230) у 2018-2019 роках здійснювався відділеннями НАН України з урахуванням результатів оцінювання ефективності діяльності наукових установ Академії відповідно до Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ

Національної академії наук України, затвердженої постановою Президії НАН України від 15 березня 2017 р. № 75. При цьому кошти спрямувались науковим підрозділам, що за підсумками оцінювання були віднесені до категорії А, для завершення пріоритетних досліджень, за якими передбачалось одержати наукові результати, які відповідають або перевершують кращі світові аналоги.

Водночас частина коштів між установами НАН України розподілялась за рішенням наукових та науково-технічних рад цільових програм НАН України, які на конкурсній основі відповідно до встановленого в Академії порядку забезпечили відбір найважливіших для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, в тому числі з високим ступенем їх готовності.

Зважаючи на те, що протягом 2016-2019 років було проведено оцінювання діяльності значної кількості наукових установ (рис. 15), починаючи з 2020 року розподіл коштів за цією бюджетною програмою повністю здійснюється на конкурсній основі, відповідно Порядку конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт для фінансування за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень», затвердженого постановою Президії НАН України від 03.07.2019 №196.

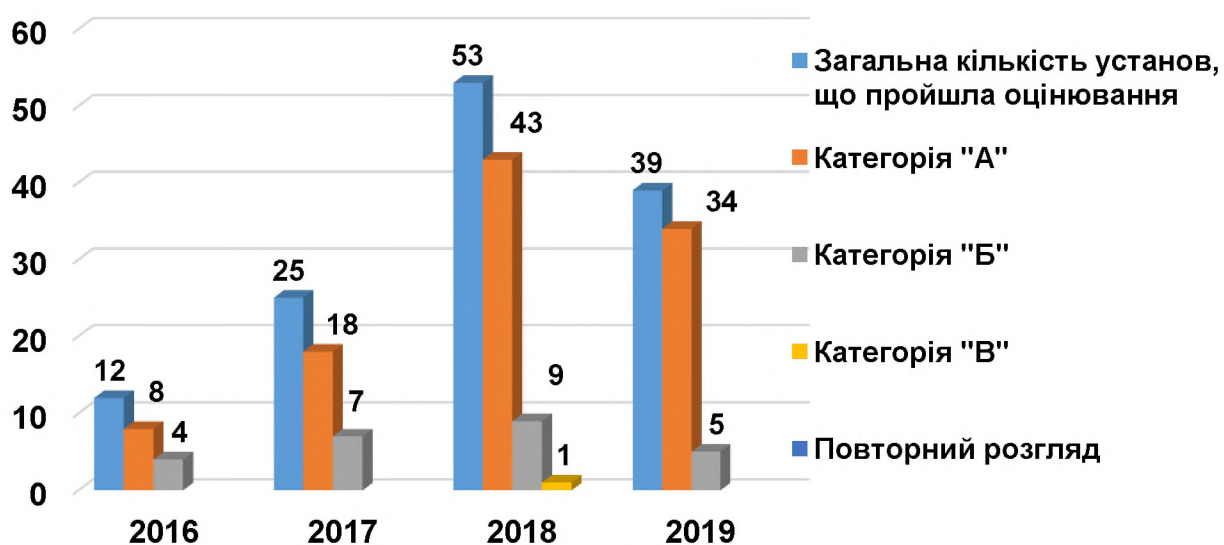


Рисунок 15 – Результати оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України у 2016–2019 роках

1.7. Порівняння підходів щодо визначення обсягу і розподілу бюджетних витрат на наукову і науково-технічну діяльність, що застосовуються в Україні, із практичним досвідом інших країн

Аналіз основних тенденцій у фінансуванні наукових досліджень і розробок в зарубіжних країнах показує, що у зв'язку з підвищенням їх значимості в соціально-

економічному розвитку країн загальні сукупні витрати на наукові дослідження і розробки мають тенденцію до росту.

Так, за даними Євростату впродовж 2015 – 2019 рр. витрати на науку у 28 країнах Європейського Союзу зросли від 2,04% до 2,14 % ВВП (табл. 12). При цьому за цей же період найбільший зростання спостерігався у Бельгії (на 0,46% ВВП), Польщі (на 0,32% ВВП), Греції (на 0,3% ВВП), Норвегії (на 0,28% ВВП), Хорватії (на 0,27% ВВП), Німеччині (на 0,24% ВВП), Туреччині (на 0,18% ВВП) та Швеції (на 0,17% ВВП).

Таблиця 12 – Валові внутрішні витрати на виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (% ВВП)⁶

Геополітичний суб'єкт (звітність)	Роки					
	2000	2015	2016	2017	2018	2019
Європейський Союз - 28 країн	1,77	2,04	2,04	2,08	2,11	2,14
Бельгія	1,94	2,43	2,52	2,67	2,67	2,89
Болгарія	0,5	0,95	0,77	0,74	0,76	0,84
Чехія	1,11	1,92	1,67	1,77	1,9	1,94
Данія	2,19	3,06	3,09	3,03	3,02	2,96
Німеччина	2,41	2,93	2,94	3,05	3,12	3,17
Естонія	0,6	1,46	1,23	1,28	1,41	1,61
Ірландія	1,08	1,18	1,17	1,22	1,14	0,78
Греція	-	0,97	1,01	1,15	1,21	1,27
Іспанія	0,88	1,22	1,19	1,21	1,24	1,25
Франція	2,09	2,27	2,22	2,2	2,2	2,19
Хорватія	-	0,84	0,86	0,86	0,97	1,11
Італія	1,0	1,34	1,37	1,37	1,42	1,45
Кіпр	0,23	0,48	0,52	0,55	0,62	0,63
Латвія	0,44	0,62	0,44	0,51	0,64	0,64
Литва	0,59	1,04	0,84	0,9	0,94	0,99
Люксембург	1,58	1,3	1,3	1,27	1,17	1,19
Угорщина	0,79	1,34	1,18	1,32	1,51	1,48

⁶ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_20/default/table?lang=en

Продовження таблиці 12

Мальта	-	0,72	0,56	0,57	0,6	0,61
Нідерланди	1,79	2,15	2,15	2,18	2,14	2,16
Австрія	1,89	3,05	3,12	3,06	3,14	3,19
Польща	0,64	1	0,96	1,03	1,21	1,32
Португалія	0,72	1,24	1,28	1,32	1,35	1,4
Румунія	0,37	0,49	0,48	0,5	0,5	0,48
Словенія	1,36	2,2	2,01	1,87	1,95	2,04
Словаччина	0,64	1,16	0,79	0,89	0,84	0,83
Фінляндія	3,24	2,87	2,72	2,73	2,76	2,79
Швеція	-	3,22	3,25	3,36	3,32	3,39
Велика Британія	1,62	1,65	1,66	1,68	1,73	1,76
Ісландія	2,58	2,2	2,13	2,11	2,04	2,38
Норвегія	-	1,94	2,04	2,1	2,06	2,22
Швейцарія	2,26	3,26	-	3,18	-	-
Чорногорія	-	0,37	0,32	0,35	0,5	-
Північна Македонія	-	0,44	0,44	0,35	0,36	0,37
Сербія	-	0,81	0,84	0,87	0,92	-
Туреччина	0,47	0,88	0,94	0,95	1,03	1,06
Російська Федерація	0,98	1,1	:	1,11	0,98	1,03
США	2,63	2,71	2,76	2,81	2,82	-
Японія	2,91	3,28	3,14	3,2	3,28	-
Південна Корея	2,13	3,98	3,99	4,29	4,52	-

За станом на 2019 рік безумовними лідерами серед європейських країн за витратами на науку є Швеція (3,39 % ВВП), Австрія (3,19 % ВВП) та Німеччина (3,17 % ВВП).

Водночас показники бюджетного фінансування науки в Україні суттєво нижчі. При цьому за останні десять років частка витрат державного бюджету на наукову діяльність у ВВП скорочується більш високими темпами (майже в 2 рази), ніж загальні витрати на дослідження і розробки (рис. 16).

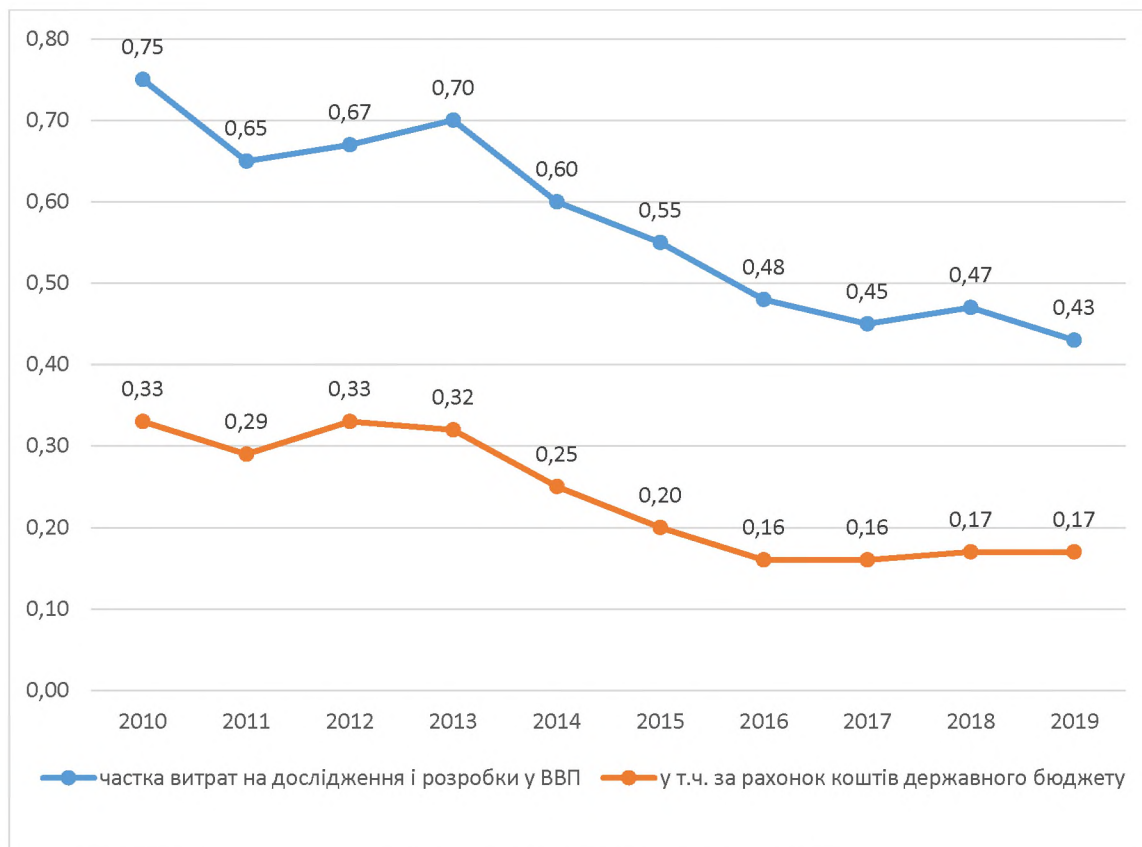


Рисунок 16 – Динаміка наукоємності ВВП України, %⁷.

Така ситуація загалом суперечить світовій тенденції⁸, згідно з якою:

- при наукоємності ВВП $0,12 \div 0,65$ % державні витрати на дослідження і розробки переважають інші у 2,5 рази;
- при наукоємності ВВП $\geq 1,1$ % частка державних витрат на дослідження і розробки зрівнюється з часткою інших джерел, завдяки зростанню інвестицій в дослідження і розробки з боку бізнесу посилюється комерціалізація їх результатів;
- при наукоємності ВВП ≥ 2 % частка державних витрат на дослідження і розробки зменшується до 25÷30 % загальних витрат на їх проведення, одночасно посилюється комерціалізація наукових результатів за рахунок оптимізації балансу джерел інвестицій в дослідження і розробки.

Хоча щорічно витрати на наукову і науково-технічну діяльність номінально зростали у перерахунку на постійні ціни 1995 року фінансування наукової сфери у 2019 році все ще нижче фінансування 1995 року (рис. 17).

⁷ Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін. - К: УкрІНТЕІ, 2020. - 109 с.

⁸ Б.А. Маліцький. Національна академія наук України: феномен державності та творець нового знання // Наука та наукознавство 2018. № 4 (102). С. 3–32.

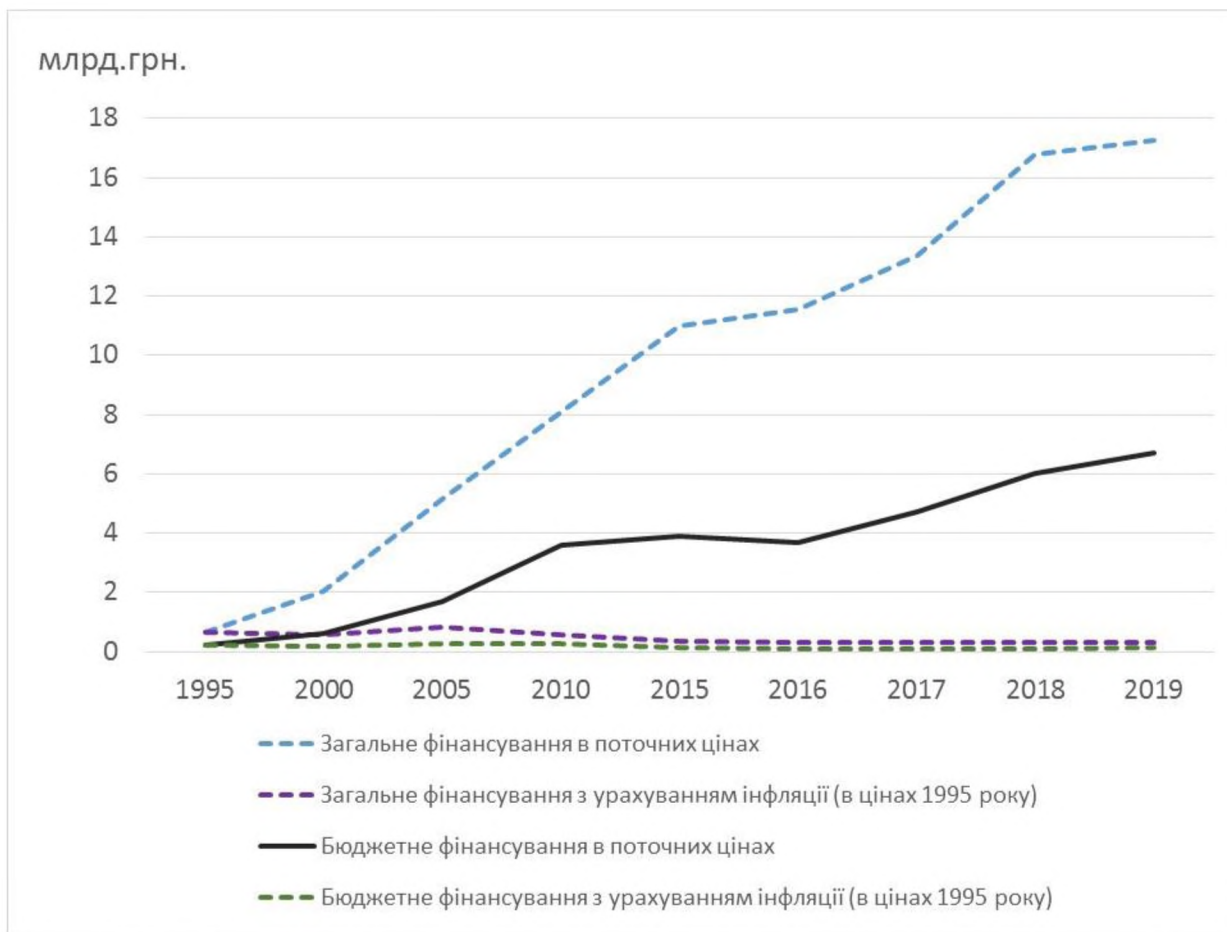


Рисунок 17 – Динаміка фінансування витрат на виконання наукових досліджень і розробок в Україні в 1995-2019 рр., млрд грн⁹.

Якщо порівнювати витрати на одного дослідника у перерахунку на паритетну купівельну спроможність, то можна побачити, що такі країни, як США, Німеччина, Китай, Бельгія витрачають на дослідження і розробки від 252,70 до 382,7 тис. дол. США в рік на одного дослідника (табл. 13).

Для порівняння, в Україні витрати на одного дослідника становлять 31,9 тис. дол. США в рік, що в 5,2 рази менше ніж в Румунії, в 4,1 рази менше ніж в Єгипті, в 3,9 рази менше ніж у Польщі, в 3,2 рази менше ніж у Росії, в 2 рази менше ніж у Білорусі, в 1,6 разів менше ніж у Казахстані тощо.

Водночас спираючись на дані досліджень¹⁰ слід зазначити такі особливості планування і розподілу бюджетних витрат на наукову і науково-технічну діяльність в зарубіжних країнах.

⁹ Розрахунки проведено фахівцями ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України».

¹⁰ Феоктистова О.А., Фокина Т.В. Особенности планирования и выделения государственных средств на науку за рубежом // Финансы и кредит. 2015. т. 39. С. 23–40.

Таблиця 13 – Сукупні витрати на наукову і науково-технічну діяльність з урахуванням паритетної купівельної спроможності у різних країнах світу за станом на 2018 рік¹¹

Країна	Сукупні витрати на науку, млрд. доларів США в ПКС	Чисельність дослідників, тис. осіб	Питомі витрати на дослідника, тис. доларів на особу в ПКС
США*	548,984	1 434,416	382,7
Німеччина	141,434	433,234	326,5
Китай	554,328	1 866,108	297,1
Бельгія*	14,583	56,484	258,2
Японія*	170,901	676,292	252,7
Італія*	33,543	136,204	246,3
Швеція*	17,201	75,247	228,6
Франція	68,441	306,451	223,3
Туреччина*	21,744	111,893	194,3
Індія	62,716	341,818	183,5
Велика Британія	53,138	309,074	171,9
Румунія	2,857	17,213	166,0
Індонезія	9,276	57,815	160,4
Угорщина	4,734	31,430	150,6
Єгипет	8,828	67,589	130,6
Польща	14,622	117,789	124,1
Росія	41,505	405,772	102,3
Йорданія	0,607	8,587	70,7
Білорусь	1,151	17,804	64,6
Боснія	0,095	1,566	60,7
НАН Білорусі	0,309	5,698	54,2
Казахстан	0,624	12,218	51,1
Туніс	0,866	20,489	42,3
Україна, у т.ч.:	1,840	57,630	31,9
НАН України	0,395	17,143	23,0
Молдова	0,066	2,466	26,8
Азербайджан	0,331	14,412	23,0
Грузія	0,130	5,859	22,2
Вірменія	0,058	3,384	17,1
* наведено дані за 2017 рік			

Відмінною особливістю фінансування наукових досліджень і розробок в провідних зарубіжних країнах є те, що воно здійснюється в значній мірі за рахунок приватного сектора. За часткою приватних витрат на наукові дослідження і розробки безумовними лідерами є Японія (76,5%), Південна Корея (74%), Китай

¹¹ Розрахунки виконано на підставі статистичних даних фахівцями ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України».

(74%). В першу десятку також входять Тайвань (72,5%), Швейцарія (68%), Фінляндія (67%), Німеччина (66%), Австралія (62%), Бельгія і Данія (по 60%), США (58%).

При цьому частка виконавців приватного сектора в сфері наукових досліджень значно перевищує частку виконавців з боку держави і має тенденцію до подальшого зростання.

З боку державного сектора особлива увага приділяється питанням фінансового стимулювання державно-приватного партнерства в сфері наукових досліджень і розробок та підвищення рівня взаємодії державних і приватних виконавців досліджень і розробок та бізнесу.

Активна підтримка приватного сектора, що здійснює наукові дослідження і розробки, в інших країнах здійснюється у формі як прямих (субсидії, гранти, кредити і державні закупівлі), так і непрямих (різні форми пільгового кредитування, податкового стимулювання і т.д.) заходів.

Так, в Японії державна підтримка науки невіддільна від підтримки технологій, а Радою з наукової і технологічної політики розробляється базовий план уряду щодо сприяння науці і технології. Основними напрямками підтримки і стимулювання науково-інноваційної діяльності з боку держави є:

- фінансування приватних компаній, що займаються НДДКР, з подальшим або одночасним наданням державного держзамовлення;
- пільгове оподаткування або звільнення від податків науково-дослідної та виробничої діяльності в області перспективних НДДКР;
- державні дотації великим промисловим компаніям для закупівлі ліцензій на використання ноу-хау;
- пільгове кредитування перспективних НДДКР;
- націоналізація окремих галузей промисловості з подальшою передачею їх в приватне володіння після досягнення ними прибутковості і фінансової стійкості (всі витрати відносяться на рахунок держави);
- захист японського виробника від конкуренції;
- створення умов для отримання нових технологій з інших країн;
- імпорт капіталу в японську промисловість, що знаходиться на території Японії, а не за її межами;
- залучення позабюджетних джерел фінансування НДДКР;
- узгодження державної інвестиційної програми з інтересами національної промисловості.

Японський уряд сприяє передачі наукових результатів, отриманих в державних дослідних установах, приватному сектору. Стимулюються спільні дослідження державних наукових центрів і приватних компаній. Останні отримують доступ до робіт, які здійснюються в державних наукових установах, в свою чергу їх співробітники можуть проводити наукові дослідження в лабораторіях приватних фірм.

Особливості фінансування досліджень і розробок в Японії полягають в тому, що державою фінансується лише початок наукових досліджень і розробок, а потім приватні фірми, дізнавшись про підтримку проєкту державою, вкладають свої капітали в подальші розробки. На більш пізніх стадіях проєкт виконується повністю за рахунок приватних фірм.

У Південній Кореї взаємодія приватного бізнесу і держави здійснюється через створені для цього програми, наприклад «Виробництво - Наука - Дослідження» (Industry – Academia – Research Linkage program), програми спільного технологічного розвитку (Collaborative Technological Development Programs).

У США головна форма взаємовідносин між різними секторами науки і промисловості – програмні-цільова організація досліджень, заснована на комерційних чи некомерційних контрактах. Федеральний уряд за допомогою грантів стимулює створення і роботу різних науково-дослідних партнерств для збільшення числа промислових досліджень і розробок. Держава фінансує переважно НДДКР оборонного характеру, тим не менше частина державних коштів спрямовується і на фінансування інших досліджень, в більшій мірі фундаментальних.

У Франції частка приватних коштів в сукупних витратах на фінансування наукових досліджень і розробок становить близько 55%, а державного - 33%. Державне фінансування наукових досліджень і розробок здійснюється через різні моделі державно-приватного партнерства і розподіляється переважно на конкурсній основі.

У систему наукових досліджень та інновацій Франції крім державних органів влади та організацій, які планують і розподіляють державне фінансування на наукові дослідження і розробки, з 2004 р. включені кластери, які створюються з метою підвищення рівня взаємодії між приватними, науковими та освітніми організаціями¹². Вони виникли в результаті проведення державної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної промисловості і розвиток інновацій.

В кластери входять приватні компанії, наукові дослідницькі центри та освітні установи (або центри з навчання), які виконують наукові дослідження і розробки. Їх завданнями є розробка спільних проєктів, підвищення рівня інноваційного розвитку французьких компаній, зміцнення позицій таких компаній на міжнародному рівні та ін. В рамках кластерів відбувається більш швидка передача розроблених вченими технологій у користування приватного сектора.

Існують різні організаційно-правові форми кластерів, найчастіше зустрічаються асоціації. Кластери активно підтримуються державою. Відносини між кластером, іншими організаціями та державою регламентують рамкові угоди (contrat cadre).

¹² Organisation du système de recherche et d'innovation. URL: [http:// www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid56382/organisationdu-systeme-de-recherche-et-d-innovation.html](http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/cid56382/organisationdu-systeme-de-recherche-et-d-innovation.html).

Всього у Франції налічується 66 різних кластерів. Найбільш відомі з них: I-Trans (в сфері транспорту, який спеціалізується на розвитку залізничної галузі, міських транспортних систем), Anubis (в сфері медицини, метою діяльності якого є розробка нових хірургічних способів проведення операцій), Biomat (в сфері автомобілебудування, основна діяльність якого полягає в розробці нових поновлюваних рослинних матеріалів, здатних замінити традиційні матеріали, використовувані при виробництві автомобілів).

Структура фінансування різних видів наукових досліджень і розробок. Згідно зі статистичними даними досліджень UNESCO¹³ структура фінансування різних видів наукових досліджень і розробок по різних країнах досить різнобродна.

Так, сектор наукових досліджень і розробок Німеччини більшою мірою орієнтований на прикладні сфери науки. Серед інших країн, де пріоритетними є прикладні наукові дослідження, можна вказати Болгарію, Хорватію, Латвію, Італію.

Обсяг державного фінансування фундаментальних наукових досліджень в структурі витрат на дослідження і розробки по різних країнах має меншу частку, ніж прикладні дослідження та експериментальні розробки.

Найбільше коштів на експериментальні розробки витрачають такі країни, як Китай, Ізраїль, Японія, Данія, Південна Корея, Великобританія. При цьому наукові дослідження і розробки в цих державах проводяться переважно в організаціях приватного сектора, і в них висока частка приватного фінансування.

Так, в Китаї більше 80% фінансування відводиться експериментальним розробкам, приблизно 15% - прикладним і лише 5% - фундаментальним науковим дослідженням. У Великобританії з половини сукупного обсягу фінансування досліджень і розробок приблизно 10% відводиться на фундаментальні і, відповідно, близько 40% - на прикладні наукові дослідження і розробки. В Ізраїлі, навпаки, близько 17% відводиться фундаментальним дослідженням і приблизно 3% - прикладним. У Південній Кореї ці частки приблизно однакові. Значна частка сукупних витрат на фундаментальні дослідження спостерігається в Словаччині і Сербії – понад 40% від загального обсягу фінансування наукових досліджень і розробок.

Проте фундаментальна наука є основою для розробки нових технологій і побудови довгострокового розвитку економіки знань. Більшість грандіозних наукових відкриттів було зроблено саме завдяки фундаментальним науковим дослідженням. І фундаментальна, і прикладна наука за своєю природою націлені на інновації, які для підприємницької діяльності не лише в сфері виробництва, а й у сфері надання послуг в країнах зі сформованою ринковою економікою розглядаються як одна з головних умов економічного прогресу.

В результаті більшу частину фундаментальних досліджень і розробок в зарубіжних країнах фінансує державний сектор, в той час як для приватного

¹³ Manual for Statistics on Scientific and Technological Activities. URL: http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/STSTManual84_en.pdf

сектора пріоритетом фінансування є прикладні дослідження та експериментальні розробки. При цьому велика частина фундаментальних наукових досліджень виконується вузами і державними науковими установами.

При аналізі основних підходів та особливостей планування і виділення державних коштів на науку в різних країнах варто відзначити, що частина коштів виділяється безпосередньо державним науковим організаціям, окремим дослідницьким групам, вченим. Це так зване пряме фінансування науково-дослідної діяльності. Інша частина державних коштів надходить виконавцям науково-дослідних проєктів через різні проміжні організації (агентства, фонди, ради, національні академії та ін.), які акумулюють фінансові кошти і є відповідальними за їх розподіл на наукові дослідження і розробки. Це так звана дворівнева система виділення коштів на наукові дослідження і розробки (dual support system), в основу якої закладено принцип Холдейна (Haldane principle)¹⁴. Цей принцип полягає в тому, що рішення щодо розподілу фінансових коштів в галузі науки найкраще ухвалюються не державними службовцями, а самими вченими. На рівні органів державної влади вирішується питання про те, скільки всього коштів виділяти на науку, а на рівні проміжних організацій – на які саме наукові роботи і проєкти і яким саме вченим виділяти кошти.

Розподіл коштів в межах дворівневої системи підтримки наукових досліджень відбувається на основі незалежної висококваліфікованої експертної оцінки, у більшості випадків з проведенням конкурсів або використанням конкурсних механізмів. Така оцінка часто включає в себе дослідження якості результатів проведених науково-дослідних і експериментальних робіт, результативності та ефективності діяльності наукових організацій виконавців робіт. У деяких країнах застосовується оцінка ефективності витрачання виділених бюджетних коштів науковими організаціями.

Класичну дворівневу систему державного фінансування наукових досліджень і розробок має Великобританія.

Наприклад, Департамент бізнесу, інновацій та навичок Великобританії (перший рівень державного фінансування) розподіляє кошти на наукові дослідження і розробки між: науковими радами (всього сім); Радою з фінансування вищої освіти Англії; національними академіями (всього три); Космічним агентством Великобританії; окремими програмами з підтримки науки (всього чотири)¹⁵.

У подальшому ради та агентства (другий рівень державного фінансування) розподіляють фінансування безпосередньо між різними установами, які проводять науково-дослідні роботи.

¹⁴ Written Ministerial Statements. Business, innovation and skills. URL:

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmhansrd/cm101220/wmstext/101220m0001.htm>.

¹⁵ The Allocation of Science and Research Funding, 2011–2012 to 2014–2015. Investing in world-class science and research. Department for Business, Innovation and Skills. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32478/10-1356-allocation-of-science-and-research-funding-2011-2015.pdf

Всі академії наук Європи фінансово підтримуються відповідними державами, але не всі з них безпосередньо організують наукові дослідження і мають для цього науково-дослідні інститути. Так з 29 академій наук Східної Європи 22 мають науково-дослідні організації, а з 19 академій наук Західної Європи їх мають лише 8. Відповідно і рівень державного фінансування в різних академіях різний: в академіях, що не мають науково-дослідних установ — це кошти на видавничу діяльність, проведення конференцій і симпозіумів, формування і діяльність бібліотек, а в академіях, що організують дослідження, до цього додаються також кошти для забезпечення діяльності науково-дослідних інститутів.

В тих країнах, де академії не мають науково-дослідних установ, створюються потужні об'єднання державних наукових організацій, які дуже відрізняються за типом управління: від структур, керівництво яких майже повністю призначаються органами державної влади (наприклад, Національний центр наукових досліджень у Франції) до значно більш демократичних, близьких за формою організації та своїми завданнями до Національної академії наук України (наприклад, Товариство імені Макса Планка в Німеччині, президент котрого обирається сенатом, склад якого частково обирається членами товариства, а частково призначається органами влади або делегується академіями наук чи іншими науковими об'єднаннями. Воно в основному фінансується за рахунок державного бюджету, але має статус незалежної організації, що діє в рамках приватного права і зареєстроване як неприбуткова організація).

У Німеччині фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт здійснюється переважно з трьох джерел: за рахунок коштів приватних підприємців (65,6%), федерального уряду (головним чином, федеральних міністерств освіти і досліджень, економіки і технологій, оборони), земельних урядів (30 %). Інститути всіх видів за конституцією країни є земельними установами. Фінансування їх діяльності, включаючи оплату праці дослідників, здійснюється з бюджету земель. У цій країні існує понад 800 дослідних установ, що фінансуються з державного бюджету. На додаток до цього НДДКР підтримують Фонд німецької науки в Ессені, який об'єднує понад 300 фондів і спонсорів, цілий ряд великих приватних фондів, наприклад, «Фольксвагена», «Роберта Боша», «Бертельсмана», «Кербера», а також інші організації¹⁶.

У систему наукових досліджень та інновацій Франції, як уже згадувалося, крім державних органів влади та організацій, які планують і розподіляють державне фінансування на наукові дослідження і розробки, включені альянси і кластери, а також, що дуже важливо, незалежний адміністративний орган з оцінки результатів науково-дослідної діяльності та вищої освіти - Агентство з оцінки

¹⁶ Основними науково-дослідницькими організаціями є: Німецький дослідницький фонд (DFG), Асоціація Гельмгольца (HGF), Товариство Фраунгофера (FhG), Асоціація Лейбніца (WGL), Товариство Макса Планка (MPG), академічні програми (німецька служба академічних обмінів (DAAD) и Фонд ім. Олександра фон Гумбольдта (AvH), Національна німецька академія науки та інженерії (Acatech), Німецька рада гуманітарних наук (WR), Національна наукова академія Леопольдіна.

науково-дослідної діяльності та вищої освіти (AERES), яке як незалежний адміністративний орган влади було засновано в 2007 р. Його функції передбачають оцінку установ вищої освіти, що виконують наукові дослідження, дослідницьких інститутів, підрозділів, фондів наукового співробітництва, а також національних дослідницьких агентств. Крім того, AERES може брати участь в проведенні процедури оцінки іноземних і міжнародних дослідницьких організацій та установ вищої освіти.

Французька система фінансування досліджень та інновацій постійно розвивається в рамках трьох стратегічних завдань:

- адаптація інструментів фінансування науково-дослідних проєктів до потреб дослідників;
- постійне покращення форми функціонування та спрощення процедур і скорочення часу обробки заявок на фінансування науково-дослідних проєктів;
- проведення моніторингу та аналіз результатів фінансування проєктів.

У Росії подібні завдання ставить перед собою Російський науковий фонд. Зокрема, він сприяє: покращенню координації дій різних сторін щодо підтримки інновацій; розвитку галузей нового технологічного укладу і формування перспективних наукових напрацювань; залученню уваги бізнес-спільноти, інвесторів до відповідних досліджень; притоку позабюджетних коштів в дослідний сектор; стимулювання каналів попиту на результати фундаментальних і пошукових наукових досліджень, розвитку різних форм науково-виробничої кооперації і партнерств.

Загалом, відмінною рисою систем державного фінансування наукової діяльності в зарубіжних країнах є багатоканальність розподілу державних коштів. Крім державних органів влади це можуть бути різні організації: незалежні національні відомства, велика кількість наукових фондів, наукові ради, агентства тощо. Такий підхід дозволяє системі фінансування бути більш гнучкою і задовольняти фінансові потреби в різних сферах наукової діяльності, а також більшості наукових колективів і вчених, оскільки вони мають можливість отримувати державне фінансування не лише з одного джерела.

Механізми державного фінансування наукових досліджень і розробок. Серед механізмів державного фінансування наукових досліджень і розробок можна визначити наступні: проєктне цільове фінансування і пряме фінансування поточної діяльності установ (або інституційне фінансування). Основним критерієм поділу між проєктним і прямим фінансуванням є чітко виражена мета фінансування: виконання конкретного проєкту в разі проєктного фінансування і підтримка діяльності наукових організацій незалежно від тематики здійснюваних досліджень в разі інституційної фінансування.

В зарубіжних країнах переважно використовується проєктний підхід до планування і фінансування наукових досліджень, коли кожне дослідження виділяється як окремий проєкт, який має свої цілі, завдання, заплановані результати, етапи проведення дослідження, відповідні життєвому циклу проєкту.

Вважається, що проєктний підхід допомагає більш гнучко і ефективно управляти фінансовими коштами, виділеними на наукові дослідження і розробки, і забезпечує взаємозв'язок витрачених фінансових ресурсів і отриманих результатів. Також проєктний підхід дозволяє своєчасно реагувати на виникаючі потреби держави і стимулювати ті напрямки наукових досліджень і розробок, яких воно найбільше потребує нині.

Проте на сьогодні світова «мода» на проєктний підхід до планування та фінансування досліджень все більше викликає тривогу вчених, які ведуть, насамперед, довготривалі фундаментальні дослідження. Тут можна навести як приклад публікацію французького фізика Сержа Ароша після отримання ним Нобелівської премії у 2012 році. Він розповів, що удостоєне премії дослідження було довготривалим і висловив співчуття своїм молодшим колегам, вважаючи, що у них вже не буде шансів здійснити достойну Нобелівської премії роботу, адже при проєктному фінансуванні, яке надається на 2 – 3 роки, що починає домінувати у Франції, це неможливо. До того ж важливою умовою успіху було те, що “ми з колегами завжди були вільними у виборі напрямку досліджень, не маючи необхідності обґрунтовувати його обіцянками можливих прикладних застосувань”.

Для вирішення конкретних прикладних робіт це, мабуть, оптимальний варіант, але переводити всі без винятку дослідження на проєктне фінансування не слід. Тут також можна процитувати того ж С. Ароша: “Якщо такий підхід зайде надто далеко, він зашкодить не тільки пошуковим дослідженням, але й буде контрпродуктивним і для прикладних, оскільки більшість практичних застосувань виникає з проривних відкриттів у фундаментальних дослідженнях”.

На відміну від проєктного цільового фінансування, пряме інституційне фінансування науково-дослідної діяльності не спрямовано на досягнення будь-яких конкретних цілей науково-дослідних проєктів. Даний механізм фінансування сприяє підтримці загального розвитку наукових досліджень і розробок в установах і спрямований переважно на покриття непрямих витрат установ. Також досить часто пряме фінансування використовується для фундаментальної науки.

Пряме фінансування в основному розподіляється у вигляді субсидій або блокових грантів (Block Grants). Так, наприклад, Рада з фінансування вищої освіти Англії близько 68% виділених їй бюджетних коштів розподіляє прямим фінансуванням установ. Рада надає університетам блокові гранти, які в основному покривають їх витрати на інфраструктуру (забезпечення поточної науково-дослідницької діяльності). Також Рада фінансує так звані дослідження в блакитному небі (Blue Sky Research) – фундаментальні наукові дослідження, які не мають чітко сформульованих цілей, термінів завершення та меж, а їх результати не завжди застосовні на практиці (наприклад, в галузі генетики, біологічні дослідження стовбурових клітин та ін.). Вкладення приватних коштів в такі наукові проєкти не є популярним, оскільки існує невизначеність з приводу їх

прибутковості. Однак часто отримані результати стають вкрай корисними для суспільства, тому фінансування таких досліджень в достатньому обсязі є одним з основних завдань держави. У зв'язку з цим частка прямого фінансування установ Радою досить велика.

Решта наукових відомств Великобританії розподіляють бюджетні кошти у вигляді цільових грантів на конкурсній основі. При цьому варто відзначити, що у вигляді цільових грантів розподіляється велика частина державних коштів Великобританії, і в останні роки частка прийому заявок на фінансування значно зростає (за різними даними становить близько 70%).

У Швейцарії, навпаки, велика частина коштів (68%), що виділяються на науку, розподіляється прямим фінансуванням установ, решта коштів розподіляються з використанням конкурсних механізмів через Швейцарський національний науковий фонд (the Swiss National Science Foundation) і Комісію з технологій та інновацій (the Commission for Technology and Innovation).

При цьому розподіл фінансування у багатьох країнах відбувається на основі незалежної висококваліфікованої експертної оцінки, найчастіше з проведенням конкурсів або використанням конкурсних механізмів. Така оцінка часто включає в себе обстеження (або облік результатів обстеження) не тільки результативності та ефективності діяльності наукових організацій виконавець робіт, а й якості результатів проведених ними досліджень і розробок.

Варто наголосити, що в ході реалізації проекту одержувач державного фінансування зобов'язаний звітувати перед державою про ефективне використання виділених коштів, і в першу чергу про досягнення заявлених результатів. Тим самим відбувається постійне стимулювання виконавців до забезпечення результатів проєктів високої якості.

Не можна сказати однозначно, що всі країни переважно використовують конкурсні механізми фінансування науково-дослідних проєктів, але загальна тенденція до зростання частки конкурсних механізмів у розподілі бюджетних коштів і помітного скорочення частки прямого кошторисного фінансування державних установ, що виконують наукові дослідження, спостерігається однозначно. Але навіть при прямому фінансуванні поточної діяльності державних установ спостерігаються стійка тенденція до зниження традиційного кошторисного фінансування, перехід до використання конкурсних механізмів розподілу бюджетних коштів, а також орієнтація на якість результатів проведених досліджень.

Слід зазначити, що пов'язування бюджетного фінансування науки з результатами науково-дослідної діяльності установ є однією з найбільш яскраво виражених тенденцій в секторі науки зарубіжних країн за останнє десятиліття. Фінансування установ здійснюється з урахуванням досягнутих результатів, а не на основі витрачених ресурсів. А при плануванні фінансування наукових досліджень і розробок застосовуються принципи бюджетування, орієнтованого на результати (performance budgeting, results-oriented budgeting), і конкуренція за

бюджетні ресурси. Даний підхід застосовується з метою підвищення якості виконуваних наукових досліджень і розробок та ефективності витрачання бюджетних коштів на них.

Системи фінансування науки, орієнтовані на результати, представлені в таких країнах, як Австралія, Великобританія, Гонконг, Данія, Норвегія, Нова Зеландія і Швеція. За результатами аналізу їх систем фінансування науки слід зазначити, що виділення бюджетних коштів в цих країнах чітко прив'язане до досягнення результатів науково-дослідних проєктів. Для оцінки якості результатів досліджень і розробок країни використовують експертну оцінку (Великобританія, Гонконг), вимірювані показники (Данія, Швеція, Норвегія, Австралія - блокові гранти)¹⁷ або змішану систему оцінки (Нова Зеландія, Австралія).

Оцінюються безпосередні і кінцеві результати, а також якість проведених науково-дослідних робіт. При цьому в оцінці активно використовуються бібліометричні показники (незважаючи на їх неоднозначність і критику з боку експертного співтовариства), наприклад кількість публікацій та інших друкованих робіт, кількість цитувань¹⁸. Їх вага в загальній оцінці складає близько 50%. Крім того, оцінюється кількість проведених наукових досліджень, кількість захищених дисертацій та ін.

Оцінці підлягають результати роботи окремих вчених (Нова Зеландія) і результати роботи наукової організації в цілому (Данія, Норвегія).

Слід звернути увагу на те, що при плануванні фінансового забезпечення наукових досліджень і розробок оцінці та обліку підлягають також доходи наукових організацій з різних джерел: від науково-дослідницької діяльності (у всіх країнах), гранти (Гонконг), стипендії науковцям (Нова Зеландія), програми підтримки науки (Норвегія) та комерціалізації результатів наукової діяльності (Австралія).

Наприклад, в Австралії і Великобританії розмір субсидій, що виділяються установам безпосередньо, визначається на основі встановлених критеріїв оцінки обґрунтованості розміру субсидії, схожих з критеріями, застосовуваними при конкурсному (грантовому) фінансуванні і залежить від оцінки результатів і якості виконуваних науковою організацією науково-дослідних проєктів. Для цього у Великобританії складається профіль якості установ¹⁹.

Загалом потрібно зазначити, що в більшості випадків причиною для впровадження систем фінансування науки, орієнтованих на результати, є необхідність стимулювання підвищення якості досліджень і розробок шляхом

¹⁷ Research Infrastructure Block Grants (RIBG). URL: <http://www.innovation.gov.au/RESEARCH/RESEARCHBLOCKGRANTS/Pages/ResearchInfrastructureBlockGrantsScheme.asp>

¹⁸ Research Block Grants – Calculation Methodology. Department of Industry. URL: <http://www.innovation.gov.au/research/ResearchBlockGrants/Pages/CalculationMethodology.aspx#DataInputs>

¹⁹ The Research Assessment Exercise (RAE). Quality profiles and definitions of quality levels. URL: <http://www.rae.ac.uk/pubs/2006/01/docs/annexes.pdf>

встановлення прямої залежності між розмірами фінансування і якістю виконання науково-дослідних робіт.

Система фінансування науки, орієнтована на результат, закладає основи конкуренції за бюджетні кошти між організаціями, які виконують наукові дослідження і розробки, і створює стимули до досягнення більш високих показників результативності організацій.

Зацікавленість економічно розвинених країн в підвищенні якості результатів в сфері наукових досліджень, а також підвищенні ефективності бюджетних витрат в галузі науки полягала у впровадженні конкурсних механізмів розподілу бюджетних ресурсів та розширенні використання принципів бюджетування, орієнтованого на результати, впровадженні ринкових механізмів в сферу науки.

1.8. Публічні послуги, які надаються установами НАН України за рахунок бюджетних коштів

Відповідно до законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», Статуту НАН України, Академія за рахунок бюджетних коштів здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук в інтересах держави і усього суспільства.

Отже, на відміну від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які надають державні чи інші публічні послуги, Академія має інші стратегічні цілі.

Водночас відповідно до чинного законодавства наукові установи НАН України можуть надавати платні послуги, перелік яких затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 №1180 (зі змінами) та постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 №1913 (зі змінами).

Плата за ці послуги є основним джерелом надходжень до спеціального фонду бюджету наукових установ НАН України (див.п.1.5).

1.9. Забезпечення потреб та задоволення інтересів жінок і чоловіків та/або їх груп

Відповідно до ст.24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у

здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям (Офіційне тлумачення цих положень Основного Закону України надано в Рішенні Конституційного Суду № 9-рп/2012 від 12.04.2012).

Сучасні вимоги державної гендерної політики визначено низкою законів, зокрема, «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» тощо. Постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2018 № 273 була схвалена Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, яка реалізується за бюджетні кошти, ефективність та результативність використання яких і має бути предметом відповідної оцінки та аналізу.

Бюджетні програми НАН України загалом відповідають актам законодавства, які спрямовані на забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків в реалізації своїх прав, недопущення дискримінації за ознакою статі.

В бюджетних запитах НАН України на 2017-2019 роки, паспортах бюджетних програм, звітах про їх виконання докладна інформація для оперативного здійснення детального гендерного аналізу визначених бюджетних програм НАН України, відсутня. Проте форма річного звіту про діяльність наукової установи за звітний період (внутрішній управлінський облік) містить відомості, які дозволяють виділити гендерні співвідношення між працівниками наукових установ та узагальнити їх в межах Академії.

Так, протягом 2017-2019 років гендерні співвідношення працівників наукових установ НАН України залишаються майже на одному рівні. При цьому за станом на 01.01.2020 гендерні співвідношення мають такий вигляд: всього працюючих - 26922 осіб, серед працівників наукових установ жінок налічується 49,7%, чоловіків 50,3%. Серед наукових працівників жінок 42,1 %, чоловіків – 57,9%. Дійсних членів (академіків) НАН України налічується 180 осіб (2,3% – жінки, 97,7% – чоловіки), членів-кореспондентів НАН України – 375 (9,1% - жінки, 90,9% - чоловіки). Науково-керівний склад становить 2103 осіб (21,3% – жінки, 78,7% – чоловіки), у тому числі керівники наукових установ - 190 (6,3% - жінки, 93,7% – чоловіки), заступники керівників – 234 (20,9% – жінки, 79,1% – чоловіки); вчені секретарі – 182 (41,8% – жінки, 58,2% – чоловіки); завідувачі відділами – 995 (31,3% – жінки, 68,7 % – чоловіки). Загальна кількість докторів наук становить 2382 осіб (21,1% – жінки, 78,9% – чоловіки), кандидатів наук – 6686 (43,5% жінки, 56,5% – чоловіки).

Гендерні співвідношення при підготовці наукових кадрів мають такий вигляд.

Прийнято до аспірантури 276 осіб (39,1% – жінки, 60,9% – чоловіки); навчаються в аспірантурі – 926 осіб (40,8 % – жінки, 59,2 % – чоловіки).

Прийнято до докторантури 44 особи (43,2% - жінки, 56,8% – чоловіки); навчаються в докторантурі 88 осіб (43,2% - жінки, 56,8 % – чоловіки).

Наведені відомості дозволяють сформулювати такі гендерні характеристики науково-кадрового потенціалу НАН України:

- відносно високий рівень участі жінок у наукових дослідженнях і розробках, який відповідає показнику більшості розвинених країн або вищий за нього;
- частка жінок скорочується з підвищенням кваліфікаційного рівня. Жінки менше представлені на керівних посадах в наукових установах Академії.

Слід зазначити, що гендерні дослідження постійно привертають увагу фахівців багатьох установ Академії. В одному з таких досліджень (А.І. Радченко, Т.Ю. Сівова // Вісник НАН України, 2020, № 2, с.76-88) проведено гендерний аналіз публікаційної активності жінок та чоловіків. При цьому показано, що нижча публікаційна активність жінок не може бути пояснена лише вертикальною гендерною сегрегацією. На думку авторів роботи, жінкам, які прагнуть активно працювати в науці, потрібно переглянути власну публікаційну поведінку і більше уваги приділяти підготовці оглядів літератури з досліджуваних питань, посиланням на власні праці, участі у підготовці колективних монографічних досліджень, рецензуванню робіт тощо. Очевидно, що успішність наукової діяльності значною мірою залежить від вибору коректної особистої публікаційної стратегії. Статистично чоловіки роблять це ефективніше. Однак особливості вибору такої стратегії не пов'язані з гендерними чинниками і, відповідно, подолання низької публікаційної активності жінок значною мірою залежить від їхніх особистих зусиль і підходів до оприлюднення власних наукових здобутків.

НАН України, як головний розпорядник коштів державного бюджету, в межах своїх повноважень при вирішенні питань бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності установ виходить з цілей максимально ефективного та раціонального використання бюджетних коштів, неухильно забезпечуючи при цьому додержання конституційних вимог щодо рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, ніколи не запроваджувала особливі вимоги, обмеження чи привілеї, які б могли свідчити про порушення або могли призвести до порушення принципів гендерної рівності.

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 13.03.2020 № 212-р зобов'язав НАН України провести огляд витрат державного бюджету з чітко визначеною ціллю – удосконалення системи планування та механізму розподілу видатків державного бюджету між науковими установами на проведення наукової і науково-технічної діяльності.

Досягнення цієї цілі не містить гендерних аспектів, а наукова і науково-технічна діяльність наукових установ Академії не містить ризиків у сфері реалізації державної гендерної політики.

Враховуючи зазначене, включення гендерних аспектів до бюджетних програм не вбачається за доцільне.

Виходячи зі статутних завдань Академії, законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», а також враховуючи особливості наукової і науково-технічної діяльності застосовувати гендерноорієнтований підхід при бюджетуванні науки в найближчій перспективі не доцільно.

Визначені бюджетні програми НАН України не потребують розроблення додаткових заходів з посилення гендерної рівності.

Процес збору та обробки даних щодо гендерної рівності не потребує на рівні НАН України запровадження нових форм статистичної та адміністративної звітності.

Розділ II. Оцінка ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України

2.1. Стан реалізації цілей і завдань у сфері наукової і науково-технічної діяльності, визначених стратегічними і програмними документами

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. На Саміті ООН зі сталого розвитку, що відбувся у вересні 2015 року у Нью-Йорку, підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було визначено 17 Цілей сталого розвитку.

Протягом 2016–2017 років тривав широкомасштабний процес адаптації Цілей сталого розвитку з урахуванням українського контексту. З огляду на специфіку національного розвитку, кожна глобальна ціль була переглянута. Результатом цієї роботи стала національна система, яка складається із 86 завдань національного розвитку та містить 172 показників для їх моніторингу.

Національні завдання, індикатори для моніторингу виконання завдань та цільові орієнтири для досягнення до 2030 року відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». Зокрема, з метою створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям (9 ціль сталого розвитку) в Національній доповіді визначено завдання створити фінансову та інституційну системи (інноваційну інфраструктуру), що забезпечуватимуть розвиток наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок. Одним із індикаторів є частка витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %, яка на підставі розрахунково-прогнозної роботи з використанням сценарних підходів до визначення напрямів розвитку країни на довгострокову перспективу має становити у 2020 році – 1,5%, у 2025 році – 2,0 % та у 2030 році – 3,0%.

Указом Президента України від 30 вересня 2019 року №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» було підтримано необхідність забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна».

Згадані цілі та завдання були значною мірою враховані в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471. Цей програмний документ визначає розвиток науки та інновацій як довгостроковий пріоритет діяльності Уряду та передбачає, зокрема, виконання таких завдань:

- забезпечення доступу вчених до джерел наукової і науково-технічної інформації;

- забезпечення доступу вчених до європейських консорціумів дослідницьких інфраструктур;
- приєднання до Рамкової програми досліджень та інновацій Європейського Союзу «Горизонт Європа» (Horizon Europe), до програми COST;
- розроблення та затвердження Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору;
- спрощення умов залучення та використання позабюджетних коштів, зокрема іноземних грантів, на проведення наукових досліджень, розробок;
- удосконалення інструментів базового фінансування на основі оцінювання якості наукової діяльності та реформа академій наук;
- створення інструментів ефективного використання майна Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, інших наукових установ для цілей розвитку освіти, науки та інновацій;
- розбудова дослідницької та інноваційної інфраструктури, стан якої забезпечує створення та впровадження (комерціалізацію) вченими та суб'єктами інноваційної діяльності результатів їх досліджень та розробок;
- оновлення пріоритетних напрямів розвитку науки та інноваційної діяльності, орієнтованих на досягнення Цілей сталого розвитку;
- удосконалення механізмів оплати праці наукових працівників;
- розвиток інструментів грантового фінансування науки, зокрема збільшення фінансування Національного фонду досліджень України для забезпечення нових напрямів підтримки;
- залучення до проведення науково-технічної експертизи іноземних експертів та встановлення гнучких умов оплати їх праці;
- підтримка наукової та науково-технічної діяльності молодих вчених, зокрема фінансування грантових, стипендіальних програм тощо.

З урахуванням наведеного слід зазначити, що Національна академія наук України на постійній основі здійснює удосконалення своєї діяльності, основними завданнями якого є забезпечення ефективного поєднання фундаментальних та прикладних досліджень з пріоритетами державної науково-технічної політики, посилення зв'язків науки з освітою та бізнесом, розвиток демократичних засад в житті академічної спільноти тощо.

Стратегічні напрями цієї роботи визначено Концепцією розвитку НАН України на 2014-2023 роки, яка була розроблена та схвалена Президією НАН України відповідно до рішення Загальних зборів, прийнятого у квітні 2013 року. Практична реалізація цього документу відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної діяльності Національної академії наук України, удосконаленні та реформуванні основних напрямів її діяльності.

Протягом 2014-2019 років зусиллями секцій, відділень та установ Академії досягнуто чимало позитивних результатів за визначеними Концепцією дванадцятьма стратегічними напрямами. Зокрема, першочергового значення надавалось забезпеченню реалізації статусу НАН України як вищої державної

наукової організації, насамперед в організації та координації наукових досліджень. Академія взяла участь у створенні Міжвідомчої ради з координації фундаментальних і прикладних досліджень, забезпечувала діяльність Ради президентів академій наук, Експертної ради з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт, а також інших науково-координаційних органів, яких зараз в Академії налічується понад 130 й до складу яких залучено представників навчальних закладів вищої освіти та фахівців профільних міністерств та відомств.

В роботі з реформування своєї діяльності Національна академія наук України надає принципове значення розвитку інноваційного потенціалу установ, розширенню їхньої участі у вирішенні першочергових державних проблем. У 2016 році Президія НАН України прийняла рішення щодо реформування діяльності НАН України для ефективного наукового супроводження реалізації пріоритетів економічного розвитку держави. Це дало змогу навіть за умов економічної кризи підтримувати належний рівень інноваційної активності.

На виконання цього рішення визначено можливості установ НАН України щодо вирішення конкретних актуальних науково-технічних і соціально-економічних проблем галузей економіки та соціальної сфери. Налагоджено тісне співробітництво з галузевими міністерствами і відомствами, великими виробничими і фінансово-промисловими структурами. Зокрема, укладено угоди про співробітництво з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Міністерством культури України, Державним космічним агентством України, Генеральним штабом Збройних сил України (далі – ЗСУ), ДП НАЕК «Енергоатом», Державним концерном «Укроборонпром».

Проводиться цілеспрямована робота з відновлення зв'язків науки і виробництва, завдяки якій останнім часом у різних галузях економіки України щорічно впроваджується до 1000 новітніх розробок учених Академії. Зросла до 40 кількість великих вітчизняних підприємств, для яких установи НАН України виконували роботи. Серед них, зокрема, КБ «Південне», «Мотор Січ», «Антонов», «Арсенал», «Павлоградський хімічний завод», «Ритм», «Зоря – Машпроект», «Турбоатом», Рівненська та Південноукраїнська АЕС. Чимало оригінальних розробок створено вченими Академії в інтересах медицини та охорони здоров'я, агропромислового комплексу, для раціонального природокористування та збереження навколишнього природного середовища.

НАН України докладает значних зусиль для забезпечення ефективного використання власного наукового потенціалу та виробничого потенціалу підприємств оборонно-промислового комплексу для прискорення високотехнологічного переозброєння Збройних сил України. Академія започаткувала цільову науково-технічну програму «Дослідження і розробки з проблем підвищення обороноздатності і безпеки держави». У 2017 році відбулося спільне засідання Воєнно-наукової ради ЗСУ та НАН України, за результатами якого укладено Угоду між Генеральним штабом ЗСУ та НАН України про наукове

і науково-технічне співробітництво з питань обороноздатності держави. Також прийнято спільне Рішення щодо впровадження наукових розробок Академії у ЗСУ. Угодою про співпрацю між НАН України та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України від 2017 року передбачено сприяння спільній участі наукових установ і організацій Академії та підприємств оборонно-промислового комплексу у виконанні завдань і заходів Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2021 року, а також у трансформації українського оборонно-промислового комплексу та реалізації військово-промислової політики.

НАН України бере активну участь в науковому забезпеченні інноваційного оновлення галузей економіки. Листом від 29.10.2019 № 9-1710-3 Академія направила до Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку пропозиції щодо започаткування окремих національних програм з розвитку ядерної енергетики, нарощування обсягів видобування природного газу і нафти, розвитку медицини, охорони здоров'я та забезпечення населення України лікарськими препаратами, впровадження інноваційних технологій у сільське господарство та агровиробництво, а також пропозиції щодо участі установ Академії у виконанні завдань Державної цільової програми розвитку озброєння та військової техніки.

Регулярно вживалися заходи щодо налагодження тісних зв'язків науки та бізнесу. В Академії утворено Робочу групу з координації співпраці НАН України з галузевими і громадськими організаціями промисловців, підприємців та роботодавців. Наприкінці 2016 р. було укладено угоду між НАН України та Федерацією роботодавців України щодо спільного вирішення проблемних питань розвитку галузей виробництва, впровадження в новітні розробки передових ідей різних галузей науки. В 2017 році підписано Меморандум про співпрацю між НАН України та Всеукраїнською громадською організацією «Український союз промисловців і підприємців».

Приділяється вагоме значення посиленню науково-експертної діяльності, яка є однією із складових наукового забезпечення вирішення важливих і актуальних проблем державного та суспільного розвитку. Щороку академічними установами для різних органів державної влади надається понад 2000 експертних висновків до нормативно-правових актів і програмних документів, інформаційно-аналітичних матеріалів з різних питань соціально-економічного розвитку. Чимало з цих важливих матеріалів було підготовлено за власної ініціативи секцій, відділень наук і окремих провідних інститутів Академії. Насамперед це національні наукові доповіді, які надані для використання владним структурам. Протягом 2014-2018 років підготовлено національні доповіді: «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів» (2014 р.), «Інноваційна Україна 2020» (2015 р.), «Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі» (2015 р.), «Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії» (2016 р.),

«Україна: шлях до консолідації суспільства» (2017 р.), «Українське суспільство: міграційний вимір» (2018 р.), «Євроатлантичний вектор України» (2019 р.).

За результатами розгляду на засіданнях Президії НАН України питань з актуальних проблем державного та суспільного розвитку до органів державної влади регулярно направляються аналітичні матеріали і пропозиції щодо їх вирішення. Зокрема, останнім часом було розглянуто питання щодо розвитку вітчизняної нафтодобувної галузі й нарощування видобутку вуглеводневої сировини в Україні, економічних, техніко-технологічних та екологічних імперативів цільового розвитку енергетики України, біоіндикації екологічного стану річкових систем України в аспекті імплементації Директив ЄС у галузі довкілля, доцільності створення в Україні металургійних мікровиробництв на основі вітчизняних розробок як одного з варіантів модернізації металургійного комплексу України, нової редакції Українського правопису.

НАН України брала активну участь у формуванні державної наукової, науково-технічної та інноваційної політики. До відповідних органів законодавчої та виконавчої влади було подано пропозиції до проєкту державної стратегії розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності, а також пропозиції щодо питань, які потребують законодавчого врегулювання у 2020 році разом з проєктами нормативних документів у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

Важливою складовою реформування діяльності Академії є підвищення ефективності діяльності наукових установ, запровадження нових підходів до оцінювання їхньої ефективності. Важливим кроком в цьому напрямі стало затвердження в 2017 році методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, розробленої з урахуванням європейського досвіду оцінювання наукових організацій. Створено спеціальний структурний підрозділ для організаційного забезпечення процесу такого оцінювання – Офіс з оцінювання діяльності наукових установ НАН України. Протягом 2016-2019 років за цією методикою було розглянуто роботу 115 наукових установ, в тому числі понад 1000 їхніх підрозділів. За цей час в процедурі оцінюванні взяло участь 445 експертів, з яких третина - зі сторонніх установ, в тому числі 46 (11%) іноземних фахівців.

Проводилась оптимізація мережі наукових установ і організацій відповідно до показників їхньої діяльності. В 2016 році було прийнято рішення про доцільність припинення функціонування понад 20 академічних організацій, на виконання якого вже ліквідовано 7 наукових установ, скорочено або реорганізовано 220 структурних підрозділів в установах.

Протягом двох останніх років припинено 20 госпрозрахункових організацій, діяльність яких була неефективною. У стані припинення перебуває близько 40 організацій з перерозподілом їхніх основних засобів серед інших установ НАН України. На виконання доручення Кабінету Міністрів України щодо формування та оприлюднення переліку об'єктів державної власності, які підлягають приватизації у 2019–2020 роках, НАН України підготувала перелік з понад 50

підприємств, що можуть бути запропоновані для подальшої приватизації. Постановою Президії НАН України від 23.10.2019 № 259 «Щодо можливої приватизації окремих об'єктів майнового комплексу НАН України» відділенням НАН України доручено, зокрема, розглянути результати діяльності 74 організацій і підприємств НАН України та запропонувати дієві заходи для покращення їхньої роботи.

Крім того, постановою Президії НАН України від 04.11.2020 №226 створено постійно діючу Комісію з питань діяльності підприємств дослідно-виробничої бази та інших суб'єктів господарювання НАН України. Ця Комісія за підсумками кожного року має проводити оцінку ефективності діяльності підприємств НАН України та на її підставі готувати конкретні пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності підприємств ДВБ та інших суб'єктів господарювання НАН України, а також оптимізації їх мережі, шляхом реорганізації/ ліквідації/ приватизації окремих підприємств, зокрема тих, діяльність яких не спрямована на забезпечення практичного використання результатів наукових досліджень і розвитку інноваційної інфраструктури в НАН України.

Зазнали подальшого вдосконалення форми і методи організації наукових досліджень та їхнього фінансування. Протягом 2014–2019 років розпочато реалізацію 18 нових цільових програм наукових досліджень НАН України. На сьогодні виконується 23 такі програми, більшість з яких присвячена міждисциплінарним проблемам, а загалом програмно-цільова і конкурсна тематика складає близько половини від загальної кількості науково-дослідних робіт.

У 2018 році за ініціативою НАН України, підтриманою Мінфіном України, запроваджено нову бюджетну програму 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень». Ця бюджетна програма дозволила надавати суттєву адресну підтримку науковим підрозділам, які за результатами оцінювання отримали найвищу категорію, забезпечити збільшення асигнувань на виконання найважливіших академічних програм і проектів, запровадити нові форми підтримки робіт молодих дослідників.

Завдяки запровадженню нової методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ і нової бюджетної програми з підтримки розвитку пріоритетних напрямів досліджень запроваджено по суті нову модель фінансування наукової діяльності Академії. Її зміст полягає в тому, що наукові установи отримують кошти для проведення пріоритетних досліджень для тих своїх підрозділів, які за результатами експертного оцінювання їхньої наукової діяльності отримали найвищу категорію.

Серед інших кроків з реформування діяльності НАН України вагоме значення надавалось посиленню інтеграції науки і освіти. Подальшого розширення зазнала мережа спільних з освітянами науково-навчальних структур, і сьогодні вона налічує понад 250 таких спільних структур. У 2016 році відповідно до ухваленого на спільному засіданні Президії НАН України та Колегії

Міністерства освіти і науки України рішення створено Київський академічний університет як державну наукову установу подвійного підпорядкування – НАН України та МОН України. Нині діє 12 наукових установ подвійного НАН України та МОН України підпорядкування, що фінансуються з боку Академії. Протягом останніх років щорічно науковими установами НАН України і вищими навчальними закладами укладалося близько 200 договорів про співробітництво, проходження виробничої та переддипломної практики студентів тощо; розроблялося 200–220 спільних наукових проєктів; у творчій співпраці готувалося та публікувалося близько 180 спільних монографій, підручників та навчальних посібників для вищої школи.

Важливе місце в реформуванні діяльності Академії посідало питання кадрового забезпечення установ та залучення талановитої молоді до наукової діяльності. На постійній основі вживались заходи щодо надання молодим дослідникам державних та академічних грантів, премій та стипендій. У 2018 році запроваджено нову форму підтримки молодих вчених, а саме, на конкурсній основі створено 10 молодіжних лабораторій та 20 груп молодих дослідників. Річний обсяг їх фінансування становить відповідно 1 млн. грн. та 600 тис. грн. У 2020 році започатковано ще одну форму підтримки – програму постдокторальних досліджень Національної академії наук України. Створено Раду молодих вчених НАН України, ради молодих учених при відділеннях та в установах Академії. Створено Раду молодих вчених НАН України, ради молодих вчених при відділеннях та в установах Академії. Для забезпечення функціонування аспірантури понад 100 установ Академії отримали ліцензії на право провадження освітньої діяльності.

Вагомий поштовх роботі з реформування діяльності Академії надало прийняття нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Його положення знайшли відображення у Статуті НАН України, який за підсумками тривалого всебічного обговорення в академічному середовищі було прийнято в 2016 році. Зокрема, суттєво посилено демократичні засади академічного устрою, а саме істотно розширено права трудових колективів академічних наукових установ, обмежено час перебування на керівних посадах, передбачено нові вимоги до кандидатів у дійсні члени, члени-кореспонденти й іноземні члени НАН України, визначено підстави та процедуру позбавлення членства в Академії, зазнав змін порядок формування керівництва НАН України та обрання керівників академічних установ. З 2016 року згідно з цим новим порядком заміщено посади керівників 151 наукової установи, в тому числі 40 директорів обрано вперше. З урахуванням нового Закону та Статуту НАН України також розроблено і затверджено відомчі нормативні документи, що регламентують діяльність секцій, відділень та наукових установ НАН України.

Важливим пріоритетом реформування діяльності Академії було розширення та активізація міжнародного наукового і науково-технічного співробітництва НАН України, забезпечення повноцінного входження вчених Академії до

світового наукового співтовариства. Докладалися зусилля для підписання нових угод із зарубіжними партнерами, збільшення кількості двосторонніх і багатосторонніх проектів, розширення участі у численних міжнародних заходах.

Розширилася практика реалізації спільних конкурсів з паритетним з іноземними партнерами фінансуванням у рамках відповідних двосторонніх угод. Так, у 2015 році започатковано конкурс спільних наукових проектів НАН України та НАН Білорусі. Досить активною є участь установ НАН України в Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій ГОРИЗОНТ 2020 і комплементарній до неї програмі ЄВРОАТОМ, у проектах з реалізації Стратегії ЄС щодо Дунайського регіону. Загальна кількість проектів програми ГОРИЗОНТ 2020, виконуваних минулого року установами НАН України, зросла до 40.

Збільшується кількість проектів у рамках програми підтримки мобільності науковців. У 2016 році було підписано Рамкову угоду з підтримки дослідницької діяльності між Генеральним директором Об'єднаного дослідницького центру Європейського Союзу і НАН України, яка надає ученим Академії можливість використовувати потужну науково-технічну базу цього об'єднаного центру, що включає 6 наукових центрів та 42 дослідницькі лабораторії.

Здійснювалися послідовні кроки для подальшого розвитку науково-видавничої діяльності. Досить успішно реалізовувались видавничі проекти за напрямками «Енциклопедичні видання», «Наукові видання», «Українська наукова книга іноземною мовою», «Наукова книга. Молоді вчені». Проводилась робота з включення академічних періодичних видань до глобальних індексів цитування. Зараз наукові видання Академії становлять 13% від загальної кількості періодичних наукових видань в Україні. Водночас журнали НАН України складають 60% від вітчизняних видань, що входять до бази даних Scopus, та 40% - Web of Science.

Також вагомий поштовх діяльності з реформування діяльності Академії надало створення наприкінці 2019 року робочих груп НАН України з підготовки пропозицій щодо розвитку наукової сфери України та з моніторингу законодавства України у науковій, науково-технічній та інноваційній сферах. В стислі терміни ними було підготовлені пропозиції щодо удосконалення системи управління в Академії та розвитку нормативно-правового забезпечення наукової сфери, які були схвалені Президією НАН України. Прийнято рішення щодо створення Науково-технічної ради НАН України та науково-координаційних рад секцій НАН України, завданням яких має бути відповідно залучення установ Академії до вирішення актуальних науково-технічних проблем галузей економіки і соціальної сфери, сприяння прискоренню впровадження наукових розробок установ НАН України та розгляд питань щодо стану і перспектив розвитку міждисциплінарних досліджень у відповідних галузях наук, підготовка й експертиза пропозицій щодо розроблення загальноакадемічних програм за профілем діяльності секції НАН України.

На засіданні 10 квітня 2019 року Президія НАН України також затвердила план заходів з виконання Концепції розвитку Національної академії наук України на наступні 2019-2023 роки. Вагоме значення для формування цього плану мало проведення у жовтні 2019 року спільного засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти та Президії НАН України з розгляду питання щодо основних засад розвитку та державної підтримки Національної академії наук України. У плані заходів враховано й відповідні напрацювання робочої групи НАН України з підготовки пропозицій до проекту державної стратегії розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності.

Серед першочергових завдань з удосконалення діяльності на наступний період – підвищення рівня наукових досліджень та підтримка наукових колективів, які проводять їх на світовому рівні. У сфері координації наукових досліджень – це забезпечення становлення діяльності та подальшої ефективної роботи Міжвідомчої ради з координації фундаментальних і прикладних досліджень, продовження перегляду мережі та оновлення складу дорадчих консультативних органів НАН України, зокрема із якнайширшим залученням представників галузевих академій наук та освітянської галузі.

Заходи з реалізації Концепції спрямовані й на посилення інноваційної діяльності та зв'язків з виробництвом. Передбачається оновити з урахуванням державної стратегії розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності й затвердити пріоритетні напрями науково-технічної та інноваційної діяльності Академії. В рамках наукового забезпечення вирішення найважливіших загальнодержавних проблем низку заходів спрямовано на розширення участі НАН України у підвищенні обороноздатності та безпеки країни, в тому числі реалізація нової академічної програми з цього важливого напрямку, а також з науково-технічного супроводу базових галузей (енергетика, ядерна енергетика, сільське господарство тощо). Важливим чинником розвитку інноваційної діяльності на регіональному рівні має бути посилення науково-експертної, моніторингової та пропагандистської діяльності спільних НАН та МОН України регіональних наукових центрів.

Заплановано важливі кроки з удосконалення діяльності Академії й за іншими напрямками реалізації Концепції. Серед заходів з оптимізації мережі наукових установ і організацій значна увага приділятиметься впорядкуванню підприємств дослідно-виробничої бази та використанню відповідно до рекомендацій Заключного звіту незалежного європейського аудиту національної системи досліджень та інновацій України методики оцінювання ефективності діяльності наукових організацій. Планується розробити систему стимулювання публікаційної активності науковців Академії. Заплановано подальше удосконалення нормативно-правової бази діяльності НАН України. Значна частина заходів покликана стимулювати міжнародне наукове і науково-технічне співробітництво, активізувати науково-видавничу діяльність, посилити взаємодію академічної науки з освітянською сферою, сприяти вирішенню соціальних

проблем науковців та оновленню кадрового складу наукових установ, покращувати сприйняття науки суспільством та підвищувати авторитет наукової праці.

Ці та інші стратегічні напрями розвитку НАН України складатимуть основу програм і планів подальшої діяльності Академії. Їх реалізація сприятиме підвищенню ефективності академічної системи організації науки, піднесенню ролі вітчизняної науки як важливого чинника зростання економіки та модернізації суспільства.

2.2. Аналіз ефективності виконання НАН України бюджетних програм

Оцінка ефективності бюджетних програм за КПКВК 6541030, КПКВК 6541140 та КПКВК 6541230 за 2017–2019 роки, виконана Академією відповідно до Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 17.05.2011 №608, показала таке.

Мета та завдання бюджетних програм узгоджуються з цілями державної політики в сфері наукової та науково-технічної діяльності, визначені напрями використання коштів за програмами, відповідають їх завданням та вимогам нормативно-правових актів.

Актуальність бюджетних програм визначається тим, що тематика науково-дослідних робіт повністю відповідає пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки, які визначені Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та пріоритетним тематичним напрямом наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942.

Особливо актуальною є бюджетна програма «Підтримка пріоритетних напрямів досліджень» (КПКВК 6541230). Оскільки, ця бюджетна програма є важливим механізмом реформування системи фінансування науково-дослідних робіт в Академії в напрямі адресної підтримки пріоритетних наукових досліджень, що виконуються академічними науковими установами. Її можна розглядати і як пілотний проект реформування системи фінансування наукових досліджень в цілому в державі.

Загалом бюджетні програми мають значну корисність, оскільки сприяють досягненню високого рівня розвитку науки і техніки в державі та подальшій інтеграції вітчизняного інтелектуального потенціалу у світовий науковий і Європейський дослідницький простір навіть в межах наявного обмеженого рівня бюджетного фінансування.

Крім того, бюджетні програми розраховані на середньостроковий період. Їх реалізація в перспективі сприятиме примноженню національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень та створенню умов

для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку.

НАН України упродовж 2017-2019 років за зазначеними бюджетними програми практично забезпечила виконання всіх основних результативних показників за визначеними напрямками використання бюджетних коштів. Зокрема, частка впровадженої науково-технічної продукції (нових видів виробів, технологій, матеріалів, сортів рослин, методів, теорій та інше) за фундаментальними та прикладними дослідженнями за рахунок коштів загального і спеціального фонду державного бюджету зросла з 36,1 до 41,9 %.

Проте публікаційна активність залишається недостатньою: протягом 2017-2019 років на 1 наукового співробітника припадало в середньому 1,2 публікації у наукових періодичних виданнях на рік. Водночас можна відзначити і позитивну тенденцію – відсоток публікацій у виданнях, що індексуються провідними наукометричними базами WoS/Scopus, суттєво зріс від 22% у 2017 р. до 28,5% у 2019 році. При цьому відхилення інших результативних показників від запланованих пояснюється об'єктивними обставинами та суттєво не вплинуло на результати, які були отримані за бюджетними програмами.

З огляду на це, завдання бюджетних програм за затвердженого обсягу бюджетних коштів можна вважати виконаними, а їх мету на даному етапі досягнутою.

Водночас в діяльності установ НАН України мають місце і окремі негативні тенденції, а ефективність використання коштів може бути суттєво підвищена.

Цей висновок корелює із загальним висновком Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій (далі Науковий комітет) за підсумками проведеного 10-18 червня 2020 р. заслуховування звітів головних розпорядників бюджетних коштів, що здійснюють наукову та науково-технічну діяльність або є замовниками наукових досліджень та розробок, про стан використання коштів на наукову та науково-технічну діяльність та отримані результати за 2018-2019 роки²⁰. У ньому Науковий комітет, зокрема відзначає істотний прогрес у підвищенні помітності наукових результатів Академії в світовому дослідницькому просторі (збільшення кількості і частки публікацій у міжнародних виданнях, що індексуються провідними наукометричними базами); за цим показником НАН України залишається лідером серед наукових організацій України.

На недостатню ефективність використання коштів установами НАН України певною мірою вказує і Аудиторський звіт від 03.01.2020 № 03-14/8-2020 за результатами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм Національною академією наук України за період з 01.01.2016 по 30.06.2019²¹, підготовлений Державною аудиторською службою України (далі – Держаудитслужба).

²⁰ <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/73-DGSP/protokol503072020-z-dodatkom.pdf>

²¹ https://www.dasu.gov.ua/attachments/audit-reports/2020/e895cb72-dc3b-4be3-8a6c-6f20021d9923_156863.pdf

За результатами аудиту понад 93 % від загального обсягу «виявлених» Держаудитслужбою порушень (або 805,0 млн. грн.) пов'язано з неефективним використанням Академією бюджетних коштів²².

Водночас значна частина зауважень щодо діяльності НАН України, а також виявлених в ході контрольних заходів порушень, що наводяться у згаданому звіті, пов'язана з наявними прогалинами в законодавстві, що регулює в державі відносини в тій чи іншій сфері, а також з недосконалістю методичних підходів до проведення державного фінансового аудиту, визначеними нормативними документами Держаудитслужби²³.

Наприклад, аудитори зазначають, що функції і завдання установ Відділення інформатики (серед яких такі відомі наукові установи, як Інститут кібернетики ім. В.М. Глушкова, Інститут програмних систем, Інститут проблем реєстрації інформації, Інститут космічних досліджень тощо) дублюються із функціями в Міністерства цифрової трансформації України. При цьому не наводяться будь-які посилання на ті, чи інші положення відповідних статутних документів.

Загалом на їх думку дублювання функцій науковими установами НАН України між собою, а також установами НАН України та установами інших відомств призвело до неефективного використання коштів державного бюджету на суму майже у 595,0 млн. грн., а це майже $\frac{3}{4}$ всіх виявлених порушень.

Крім того, на практиці аудитори формально розглядають досягнуті в ході виконання науково-дослідної роботи результати на відповідність вимогам затвердженого технічного завдання на її виконання. При цьому навіть при невиконанні несуттєвої вимоги роблять висновок про неефективне використання всього обсягу бюджетних коштів, що були спрямовані на виконання роботи.

Або ж роблять висновок про неефективне використання коштів установами НАН України у разі не впровадження результатів, отриманих при виконанні прикладних досліджень відразу по їх завершенні. При цьому ігнорують той факт, що впровадження цих результатів у виробництво потребує додаткових коштів, які щонайменше в 7-10 разів вищі ніж видатки на виконання прикладного дослідження.

Напевно наведені висновки мають готуватися працівниками Держаудитслужби виключно спираючись на висновки експертів у відповідних галузях науки, які дійсно можуть оцінити значення та важливість отриманих результатів при виконанні наукових досліджень.

Окремі пропозиції неправильно диференційовані за рівнями та виконавцями, реалізація деяких матиме в подальшому негативний вплив не лише на виконання бюджетних програм, а й на спроможність Академії надалі забезпечувати відтворення свого науково-технічного потенціалу.

²² Наводяться результати аудиту за всіма бюджетними програмами НАН України.

²³ Методичні рекомендації щодо проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту виконання бюджетної програми, затверджених наказом колишнього Головки КРУ України від 15 грудня 2005 р. № 444.

Разом з тим Академія визнає, що загалом в її діяльності в цілому, а також її окремих установ і підприємств є певні недоліки. Тому з метою їх усунення відповідно до розпорядження Президії НАН України від 31.01.2020 № 90 «Про заходи з усунення порушень і недоліків, виявлених під час державного фінансового аудиту» НАН України вже реалізувала низку заходів.

За станом на сьогодні значну частину виявлених порушень усунуто, а окремі пропозиції Держаудитслужби враховано в діяльності Академії.

Оптимізовано бюджетну програму «Здійснення науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт Інститутом проблем безпеки атомних електростанцій» (КПКВК 6541140), а видатки на вказану установу передбачено за бюджетною програмою «Наукова і науково-технічна діяльність установ Національної академії наук України» (КПКВК 6541030).

Постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2020 №235 внесено зміни до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Національній академії наук для підтримки розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень²⁴.

У 2020 році 176 наукових установ НАН України відповідно до статті 11 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» пройшли чергову державну атестацію, яку здійснювало Міністерство освіти і науки України, а Президія НАН України забезпечувала її організаційно-методичне супроводження. Державна атестація вперше проходила за новим порядком, визначеним постановою Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 № 540 «Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ».

За результатами державної атестації, затвердженими наказами Міністерства освіти і науки України від 17.06.2020 № 817 та від 04.12.2020 № 1528, 103 установи Академії (майже 59%) віднесені до першої класифікаційної групи, 70 установ (майже 40%) – до другої класифікаційної групи. З установи НАН України з низькими атестаційними оцінками – Український степовий природний заповідник, Луганський природний заповідник та Центр практичної інформатики – потрапили до третьої класифікаційної групи.

Загалом результати оцінювання ефективності діяльності у 110 наукових установ Академії (73 %) збіглися з атестаційними оцінками Експертної комісії з проведення державної атестації наукових установ.

З метою ефективного використання нерухомого майна НАН України постановою Бюро Президії НАН України від 26.06.2020 №123 створено робочу групи, якій доручено провести обстеження нерухомого майна НАН України протягом 2020-2022 років. За результатами роботи цієї групи будуть готуватися висновки щодо використання організаціями НАН України переданого їм нерухомого майна та пропозиції щодо підвищення ефективності його використання.

²⁴ Пропозиція Держаудитслужби викласти пункт 8 Порядку у такій редакції «За рахунок бюджетних коштів за напрямом, визначеним підпунктом 5 пункту 3 цього Порядку, здійснюються витрати на придбання та модернізацію наукового обладнання» не була підтримана Міністерством фінансів України.

Розпорядженням Президії НАН України від 26.03.2020 № 195 «Про стан інвентаризації земельних ділянок та подальші заходи щодо їх державної реєстрації» затверджено заходи щодо прискорення завершення інвентаризації та державної реєстрації земельних ділянок.

Постановою Бюро Президії НАН України від 30.10.2020 №213 передбачено списання багатоквартирних будинків, що обліковуються на балансі Державного житлово-комунального підприємства НАН України.

Відповідно до Порядку передачі державного і комунального майна в оренду, затвердженого постановою Кабінетом Міністрів України від 03.06.2020 №483, постановою Бюро Президії НАН України від 11.09.2020 №150 затверджено внутрішнє Положення про оренду майна НАН України.

Протягом трьох останніх років НАН України прийнято рішення щодо припинення низки установ і організацій, зокрема Державного підприємства «Підприємство матеріально-технічного забезпечення і обслуговування Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України» (розпорядження Президії НАН України від 25.01.2018 № 18), Державного підприємства «Науково-технічний центр новітніх технологій» Національної академії наук України (постанова Президії НАН України від 26.12.2018 № 346), Державного підприємства мале державне впроваджувальне підприємство «ГЕФЕСТ» (розпорядження Президії НАН України від 11.12.2018 № 665), Державного науково-інженерного центру мікроелектроніки Інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України (постанова Бюро Президії НАН України від 06.03.2019 № 72), Державного підприємства «Дослідне виробництво Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного Національної академії наук України» (постанова Бюро Президії НАН України від 16.10.2019 № 245), Державного підприємства «Спеціальне конструкторсько-технологічне бюро Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного Національної академії наук України» (постанова Бюро Президії НАН України від 16.10.2019 № 246), Державного підприємства «Центр археології Києва Інституту археології Національної академії наук України» (постанова Бюро Президії НАН України від 16.10.2019 № 247), Науково-технічного концерну «Інститут проблем машинобудування» Національної академії наук України (постанова Бюро Президії НАН України від 30.10.2019 № 265), Центру пам'яткознавства Національної академії наук України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (постанова Президії НАН України від 06.11.2019 № 282), Науково-виробничого центру з інформаційних проблем територій Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України (постанова Президії НАН України від 11.03.2020 № 91) та Державного підприємства «Орган з сертифікації протикорозійних ізоляційних покриттів «УКРСЕПРОТРУБОІЗОЛ» (постанова Бюро Президії НАН України від 30.10.2020 № 210).

Слід зазначити, що Державне підприємство «Джанкойсько-Сиваський дослідно-експериментальний завод Інституту хімії поверхні ім. О.О. Чуйка НАН

України» та Державне підприємство «Львівський дослідний завод НАН України», до діяльності яких були суттєві зауваження під час аудиту, передано до сфери управління Фонду державного майна України для його подальшої приватизації (накази ФДМ України від 26.02.2020 №330 та від 28.12.2019 №1571 відповідно).

Крім того, постановою Президії НАН України від 04.11.2020 №226 створено Комісію з питань діяльності підприємств дослідно-виробничої бази та інших суб'єктів господарювання НАН України, яка щороку до 15 квітня на підставі аналізу результатів фінансово-господарської діяльності організацій НАН України має надавати на розгляд Президії НАН України пропозиції щодо підвищення ефективності їх діяльності та оптимізації їхньої мережі.

Таким чином, прийняті за результатами державного фінансового аудиту Академією управлінські рішення безумовно сприятимуть у майбутньому підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на наукову і науково-технічну діяльність наукових установ НАН України.

2.3. Узагальнена інформація про результати оцінки ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат державного бюджету у сфері наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НАН України

На підставі наведених вище результатів аналізу законодавства в сфері наукової і науково-технічної діяльності, програмних і стратегічних документів держави, а також бюджетних запитів НАН України, паспортів бюджетних програм, звітів про їх виконання, оцінки ефективності бюджетних програм та гендерного аналізу бюджетних програм, проведених Академією, висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства загалом можна зробити такі висновки.

Актуальність та узгодженість цілей і завдань державної політики, визначених стратегічними і програмними документами. Цілі і напрями державної політики в сфері наукової і науково-технічної діяльності визначені Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (ст. 45) є актуальними та в основному узгоджуються із стратегічними і програмними документами, а саме – Указом Президента України від 30 вересня 2019 року №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471.

Проте за станом на сьогодні ціла низка питань у сфері наукової і науково-технічної діяльності потребує додаткового врегулювання шляхом внесення відповідних змін до чинних або розроблення нових нормативно-правових актів. Зокрема через введення постановою Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 №710 «Про ефективне використання державних коштів» відповідних обмежень

один із основних механізмів формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на основі реалізації державної цільової програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України відповідно до Закону України «Про державні цільові програми», а також їх реалізації шляхом розроблення та виконання державних цільових програм втратив своє значення.

Крім того, з метою встановлення єдиних вимог щодо планування та здійснення видатків державного бюджету на наукову і науково-технічну діяльність, забезпечення правильності та повноти їх розрахунку в бюджетних документах доцільно поновити дію постанови Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 № 830 «Про затвердження Типового положення з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт»²⁵ або розробити та затвердити новий нормативно-правовий акт, що врегулює зазначене питання.

Відповідність витрат бюджету пріоритетам державної політики, визначеним стратегічними і програмними документами. Видатки державного бюджету на наукову і науково-технічну діяльність установ НАН України здійснюються на підставі законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», указів Президента України від 22.03.1994 №100/94 «Про державну підтримку наукової діяльності Академії наук України», від 10.03.2000 №456/2000 «Про додаткові заходи щодо державної підтримки Національної академії наук України», від 30.04.2004 №499/2004 «Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку фундаментальних наукових досліджень», від 16.05.2008 №444/2008 «Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку наукової сфери», та від 11.09.2008 №827/2008 «Про додаткові заходи щодо розвитку наукової і науково-технічної діяльності Національної академії наук України» та узгоджуються з пріоритетами державної політики визначеними Указом Президента України від 30 вересня 2019 року №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471.

Водночас обсяг видатків на наукову сферу в країні в цілому та, зокрема на забезпечення діяльності установ НАН України, не відповідає законодавчо визначеному рівню та свідчить, що науково і науково-технічна діяльність фактично не є пріоритетним напрямом державної політики.

Відповідність витрат бюджету встановленим вимогам, правильність та повнота їх розрахунку в бюджетних документах. З метою своєчасної та

²⁵ Втратила чинність з 1 січня 2020 року на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 №419 «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України».

якісної підготовки пропозицій НАН України до проєкту Державного бюджету України на відповідний рік Президія НАН України приймає розпорядження щодо підготовки бюджетними установами НАН України пропозицій до проєкту бюджету НАН України. При цьому установи НАН України здійснюють підготовку бюджетних пропозицій з урахуванням прогнозу економічного і соціального розвитку України на плановий бюджетний період та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на наступні за плановим два бюджетні періоди на підставі Типового положення з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 № 830.

Бюджетні пропозиції установ НАН України розглядаються відповідними відділеннями НАН України та подаються до Відділу фінансово-економічного забезпечення діяльності НАН України для їх перевірки на відповідність запланованих витрат бюджету встановленим вимогам та подальшого узагальнення.

Після доведення Мінфіном граничного обсягу видатків та індикативних прогнозних показників НАН України з урахуванням бюджетних пропозицій установ НАН України здійснює розподіл граничного обсягу та індикативних прогнозних показників за бюджетними програмами з урахуванням пріоритетів державної політики, визначених програмними (стратегічними) документами економічного і соціального розвитку, та планів своєї діяльності на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди.

При цьому підготовка бюджетного запиту НАН України здійснюється відповідно до Інструкції з підготовки бюджетних запитів, затвердженої наказом Міністерства фінансів від 06.06.2012 № 687 (зі змінами). Зокрема разом з бюджетним запитом НАН України подає необхідну для здійснення Мінфіном аналізу бюджетного запиту детальну інформацію за формами, які щороку доводяться Мінфіном до головних розпорядників, а також підтвердні документи та матеріали (детальні розрахунки, вимоги відповідних міжнародних договорів, регламенти проведення заходів, дозвільну документацію щодо будівництва, акти про виділення земельних ділянок для будівництва, інформацію щодо можливості підключення інженерних мереж, титули будов (об'єктів), проектно-кошторисну документацію, результати аналізу ринкових пропозицій, перелік обладнання та інвентарю тощо).

НАН України відповідно до частини 8 статті 20 Бюджетного кодексу України коштів з урахуванням вимог наказу Міністерства фінансів України від 29.12.2002 № 1098 «Про паспорти бюджетних програм» розробляє та протягом 45 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України затверджує за погодженням з Міністерством фінансів України паспорти бюджетних програм.

Також у терміни, визначені для подання зведеної річної бюджетної звітності, НАН України за встановленою формою подає до Міністерства фінансів України звіти про виконання паспортів бюджетних програм.

Під час підготовки паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання НАН України використовує планові та звітні показники діяльності наукових установ, щорічні звіти про діяльність НАН України, відомості управлінського обліку тощо.

Бюджетна та фінансова звітність НАН України складається згідно з наказами Міністерства фінансів України від 24.01.2012 № 44 «Про затвердження Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування», від 28.02.2017 №307 «Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі та Змін до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» та Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності».

Таким чином, НАН України забезпечує відповідність витрат бюджету встановленим вимогам, а також правильність та повноту їх розрахунку в бюджетних документах.

Зв'язок між витраченими коштами та отриманим результатом²⁶.
Протягом 2017–2019 років середні витрати наукових установ НАН України за загальним фондом державного бюджету на проведення фундаментальних та прикладних досліджень суттєво зросли. Так витрати на проведення одного фундаментального дослідження зросли з 1032,1 тис. грн. у 2017 році до 1328,0 тис. грн. – у 2019 році, відповідно витрати на проведення одного прикладного дослідження збільшились з 544,5 тис. грн. у 2017 році до 793,7 тис. грн. у 2019 році. Зростання цих показників пов'язане в першу чергу із зростанням соціальних стандартів – мінімальної заробітної плати та ставки першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки.

Водночас основні результативні показники продукту демонстрували різну динаміку. Так, зросла кількість створеної та впровадженої наукової та науково-технічної продукції, що свідчить про переорієнтацію наукових установ НАН України на вирішення завдань, пов'язаних з інноваційним розвитком економіки та задоволення нагальних потреб суспільства. При цьому загальна кількість наукових публікацій зменшилась з 18841 до 17296 публікацій, що частково пояснюється скороченням загальної кількості дослідників в Академії.

Проте зросла кількість публікацій в іноземних виданнях, що індексуються міжнародними базами Web of Science та/або Scopus з 5337 до 5635 публікацій (або на 5,6%). Прості розрахунки зокрема показують, що «середня» вартість однієї

²⁶ Наведено узагальнені дані за результатами виконання трьох бюджетних програм НАН України (КПКВК 6541030, КПКВК 6541140 та КПКВК 6541230).

публікації науковців НАН України у виданнях, що індексуються базами Web of Science та/або Scopus теж дещо зросла та становить 650,7 тис. грн. у 2019 році. Для порівняння у 2015 році цей же показник у Польщі становив – 124,4 тис. дол. США, в Туреччині – 202,1 тис. дол. США та Німеччині 657,4 тис. дол. США²⁷.

Таким чином прослідковується зв'язок між використаними бюджетними коштами та отриманим результатом під час виконання бюджетних програм.

Повнота (інформативність) та якість документів, що формуються головним розпорядником бюджетних коштів і застосовуються у бюджетному процесі (бюджетні запити, паспорти бюджетних програм тощо). НАН України відповідно до наказу Міністерства фінансів України 10.12.2010 № 1536 «Про результативні показники бюджетної програми» визначено перелік кількісних та якісних показників, які визначають результат виконання кожної бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, досягнення мети бюджетної програми, виконання завдань бюджетної програми.

При цьому, для характеристики бюджетної програми за КПКВК 6541030 використовується 90 різних результативних показників (у т.ч. 22 – затрат, 29 – продукту, 19 – ефективності та 20 – якості), для характеристики бюджетної програми за КПКВК 6541140 – 14 результативних показників (у т.ч. 9 – затрат, 2 – продукту, 1 – ефективності та 2 – якості) та для характеристики бюджетної програми за КПКВК 6541230 – 53 результативних показників (з них 24 – затрат, 15 – продукту, 7 – ефективності та 7 – якості).

Основними результативними показниками, які присутні у паспортах майже всіх бюджетних програм є кількість публікацій, у тому числі в іноземних наукових виданнях, кількість створеної та впровадженої науково-технічної продукції (нових видів виробів, технологій, матеріалів, сортів рослин, методів, теорій та інше) за фундаментальними і прикладними дослідженнями.

Крім того, використовувані Академією результативні показники за потреби можуть бути додатково нормовані, наприклад на кількість дослідників, кількість публікацій та ін., у результаті може бути отримана додаткова інформація щодо результатів виконання бюджетних програм.

З огляду на це, можна зробити висновок, що загалом застосовані Академією результативні показники дозволяють на достатньому рівні описати основні результати наукової та науково-технічної діяльності наукових установ НАН України та провести оцінку результатів бюджетних програм за визначеними завданнями та напрямками використання бюджетних коштів.

Ефективність системи управління бюджетними коштами. Академія відповідно до Бюджетного кодексу України за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України розробляє План діяльності

²⁷ Розрахунки проведено згідно з даними ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України».

Національної академії наук України на плановий та два бюджетні періоди, що настають за плановим (далі – план діяльності на середньостроковий період), відповідно до Методичних рекомендацій щодо розроблення планів діяльності головних розпорядників бюджетних коштів (за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період) на плановий та два бюджетні періоди, що настають за плановим, затверджених наказом Мінекономрозвитку України від 25.07.2012 № 869, з урахуванням Бюджетної декларації, закону про Державний бюджет України, прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку й затверджує наказом НАН України.

В НАН України організовано щоквартальний моніторинг виконання заходів за бюджетною програмою «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів досліджень» (КПКВК 6541230). Разом з тим, остаточні відомості щодо отриманих результатів під час виконання бюджетних програм установи Академії щороку згідно з розпорядженням Президії НАН України надають наприкінці бюджетного року разом зі звітом про результати своєї діяльності. За результатом узагальнення звітів установ НАН України структурні підрозділи апарату Президії НАН України готують звіт про виконання паспортів бюджетних програм та звіт про діяльність НАН України за відповідний рік, який схвалюється Президією НАН України та затверджується на Загальних зборах НАН України.

НАН України здійснює контроль за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань установами НАН України і витрачанням ними бюджетних коштів. Зокрема НАН України розглядає показники проектів кошторисів підвідомчих бюджетних наукових установ щодо законності та правильності розрахунків, доцільності запланованих видатків бюджету та надання кредитів з бюджету, правильності їх розподілу відповідно до економічної класифікації видатків бюджету та класифікації кредитування бюджету, повноти надходження доходів або повернення кредитів, додержання діючих ставок (посадових окладів), норм, цін, лімітів, а також інших показників відповідно до законодавства.

Кошториси та плани використання підвідомчих бюджетних установ та організацій розглядаються та затверджуються у відповідності до Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228.

Крім того, Відділом внутрішнього аудиту НАН України щорічно відповідно до операційного плану діяльності проводиться планові, а за окремими рішеннями Президії НАН України позапланові фінансові аудити діяльності бюджетних наукових установ НАН України, за результатами яких приймаються відповідні управлінські рішення.

З метою виконання заходів за бюджетною програмою «Фундаментальні дослідження, прикладні наукові і науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, підготовка

наукових кадрів, фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та наукових об'єктів, що становлять національне надбання, забезпечення діяльності наукових бібліотек» (КПКВК 6541030) визначено два одержувачі бюджетних коштів, а саме Науково-інженерний центр «Матеріалообробка вибухом» Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона та Державне підприємство «Науково-виробниче підприємство «Наукова думка» НАН України».

НІЦ «Матеріалообробка вибухом» ІЕЗ ім. Є.О. Патона отримує кошти для забезпечення збереження Дослідно-випробувального полігону для матеріалообробки вибухом, утилізації боєприпасів та ракет, який згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.06 № 665-р віднесено до наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

ДП «Науково-виробниче підприємство «Наукова думка» НАН України» залучається до виконання заходів, передбачених за цільовою комплексною програмою «Створення та розвиток науково-видавничого комплексу НАН України», затвердженою постановою Президії НАН України від 10.07.2015 №192.

Одержувачі бюджетних коштів відповідають необхідним критеріям, які визначено пунктом 9 Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228.

Загалом НАН України забезпечується своєчасність проведення тендерних процедур відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» та рекомендаційних листів Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» в НАН України створено тендерний комітет, положення про який затверджено наказом від 15.09.2016 № 593. Також тендерні комітети створено і в інших установах НАН України. Водночас з квітня 2020 року крім тендерного комітету визначено уповноважених осіб, які також відповідають за організацію та проведення закупівель, зокрема за спрощеною процедурою. У своїй діяльності тендерні комітети та уповноважені особи установ НАН України керуються законами України «Про публічні закупівлі», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та іншими нормативно-правовими актами у сфері закупівель. При цьому НАН України та її установи використовують електронну систему закупівель. Всі закупівлі автоматично розміщуються на авторизованому електронному майданчику. Отримання і передача інформації та документів під час проведення закупівель, автоматичний обмін інформацією здійснюється за допомогою мережі Інтернет

Таким чином, ефективність системи управління бюджетними коштами в НАН України перебуває на достатньому рівні. Питання щодо підвищення ефективності системи управління бюджетними коштами керівництвом НАН України тримається на постійному контролі.

Розділ III. Варіанти досягнення цілі огляду витрат

Одним із основних інструментів реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є її фінансування за рахунок коштів Державного бюджету України. Відповідно до чинного законодавства на сьогодні бюджетне фінансування наукових установ НАН України поділяється на базове та конкурсне (грантове) фінансування.

У світі не існує однозначних відповідей на питання, яким має бути оптимальне співвідношення між складовими такого фінансування. Проте практичний досвід інших країн (див. п.2.2) вказує на велике різноманіття та поєднання механізмів бюджетного фінансування. Водночас більшість наукових інституцій відмовились від усталеної традиції зрівняльного розподілу фінансових і матеріальних ресурсів, яка спирається виключно на кількісний склад наукової установи без врахування ефективності результатів її діяльності та перейшли до пріоритетної підтримки конкурентоспроможних наукових колективів.

Крім того склалася вже загально визнана світова практика щодо необхідності підвищення прозорості процесу і механізмів розподілу коштів, а при розподілі бюджетного базового фінансування важливо також створювати умови для існування конкуренції за цим ресурсом.

Враховуючи зазначене нижче запропоновано два варіанти досягнення цілі огляду витрат, які загалом спрямовані на вдосконалення системи планування та механізму розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності.

3.1. Застосування формульного підходу до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності (варіант 1)

Базове фінансування основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, здійснюється для: проведення фундаментальних наукових досліджень; підтримки найважливіших для держави напрямів прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони; розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності; розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності; збереження та розвитку наукових об'єктів, що становлять національне надбання; підготовки наукових кадрів тощо.

З огляду на це, а також з метою забезпечення відкритості та прозорості процесу розподілу бюджетних коштів (кожен пересічний науковець матиме уявлення, як і з якою метою плануються ті чи інші витрати), можна запропонувати формульний підхід до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності.

При цьому формула розподілу фінансування має бути достатньо простою, не переобтяженою зайвою інформацією (принаймні, на стадії розподілу між відділеннями), а ґрунтуватися на даних, які доступні зі звітів наукових установ та які можна порівняно легко перевірити.

Враховуючи наведене формула має спиратися, насамперед, на кількісний і якісний склад наукових працівників, які працюють в установі на постійній основі (відповідні відомості містяться у річних звітах, включно з прізвищами дослідників, їх науковими ступенями, посадами та вченими званнями), необхідність утримування обслуговуючого персоналу.

Крім того, формула має також стимулювати роботу установ у такий спосіб, щоб поліпшення рівня їхнього фінансування було наслідком поліпшення їхньої роботи у зрозумілих і прийнятих у науковому середовищі напрямках. Наприклад враховувати результати внутрішнього оцінювання та державної атестації установи, середній вік наукових працівників та підготовку наукових кадрів, участь установи у науково-технічному супроводженні галузей економіки, публікаційну активність, науково-експертну діяльність, міжнародне наукове співробітництво, можливість установи залучати додаткові кошти до спеціального фонду установи та інше.

Отже, доволі проста та прозора формула розподілу фінансування між науковими установами НАН України, яку можна було б запровадити, зводиться до:

- врахування кількісного та якісного складу наукових працівників установи, користуючись чинним положенням про посадові оклади, і визначенні місячного обсягу заробітної плати у припущенні, що більшість докторів наук мають значний стаж (наприклад понад 25–35 років) і звання професора, більшість кандидатів наук – стаж понад 10–20 років і звання старшого дослідника, а науковці без ступеня працюють порівняно недовго (5–10 років); вже цих даних достатньо, щоб наближено оцінити частку кожної з установ із врахуванням потреб у її фінансуванні. За результатом такої оцінки місячні потреби усіх установ підсумовуються та ставляться у знаменнику, а у чисельнику – потреба конкретної установи у фінансуванні (відповідно до її профілю – умовно «експериментального» чи «теоретичного»), в тому числі на утримання, насамперед, наукомісткої дослідницької інфраструктури (електроенергія, вода для охолодження і т.ін.), високотехнологічних установок науково-технічного призначення (ремонт, модернізація, оновлення), включаючи забезпечення заробітною платою необхідного технічного персоналу, придбання витратних матеріалів – реактивів, криогенних рідин тощо для лабораторної бази, отримання нормативних актів і дозвільних документів і т.д.;

- врахування ефективності роботи установ (наприклад, спираючись на академічну методику їхнього оцінювання чи то їхню державну атестацію, але із адекватним врахуванням специфіки та їхнього наукового профілю); як проміжний варіант, можна запропонувати й іншу схему оцінювання ефективності, зокрема

через кількість і якість публікацій установи у перерахунку на одного дослідника, коли, скажімо, число опублікованих за рік (або 5 років) статей в середньому на дослідника перевищує 0,5 (2,5) і понад 50% (тощо) з них опубліковані у рейтингових виданнях, що індексуються у базах даних Scopus²⁸, то установа отримує додатково ще 5% (або навіть більше) фінансування із наступним перенормуванням для встановлення відповідних відсотків за усіма ключовими показниками діяльності наукових установ;

- врахування вікового складу дослідників. Для цього найпростіше використати такий критерій: якщо середній вік науковців не перевищує 60 років, то відсоток фінансування установи підвищується; наприклад, якщо він у межах 55–60 років, то базове фінансування установи збільшується на 5% (наприклад, на додаткове забезпечення продуктивної роботи молодіжних дослідницьких лабораторій і груп упродовж наступних 3–5 років), якщо ж у межах 50 – 55, то на 10% і т.д. (відповідні зміни через перенормування дадуть нові відсотки для кожної установи конкретного відділення НАН України).

За наведеного вище загально-академічного принципу розподілу базового фінансування секції та відділення НАН України виступають лише як отримувачі коштів для «своїх» установ, і проблема додаткового перерозподілу між секціями та відділеннями не виникає – обсяг фінансування секції (відділення) складається із фінансування кожного (кожної) з її (його) відділень (установ).

Водночас окремо слід обумовити питання гарантованої частки прозорого фінансування установ (організацій) із специфічними функціями: бібліотек, музеїв, експедицій, дослідних полів, дендропарків, заповідників тощо.

3.1.1. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта 1

Для запровадження формульного підходу до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України з метою підвищення ефективності їх діяльності необхідно на рівні Академії вирішити низку завдань:

- розробити власне прийнятну для широкого загалу науковців формулу для розподілу бюджетного фінансування між науковими установами НАН України, яка б у повній мірі враховувала мінімальні потреби установ у фінансуванні відповідно до специфіки їх діяльності, досягнуті ними результати за попередній період та мала б стимулюючий вплив на їх роботу у майбутньому;

- провести апробацію розробленої формули, шляхом запровадження в відділеннях (секції) НАН України «пілотного» проєкту, який би передбачав застосування формульного підходу до розподілу коштів між установами та дозволяв відслідкувати його вплив на результати роботи установ відділень у середньостроковій перспективі.

- за результатами «пілотного» проєкту внести необхідні корективи до розробленої формули та прийняти рішення щодо доцільності застосування її для

²⁸ Для установ соціогуманітарного профілю можуть бути обрані інші бази даних.

розподілу коштів між науковими установами всіх відділень (секцій) НАН України.

3.1.2. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта 1 на сферу наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України

Запровадження формульного підходу до розподілу базового фінансування між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності загалом дозволить перейти від розподілу фінансових і матеріальних ресурсів, яка спирається виключно на кількісний склад наукової установи без врахування ефективності результатів її діяльності, до пріоритетної підтримки конкурентоспроможних наукових колективів.

Крім того у результаті реалізації цього підходу суттєво підвищиться прозорість процесу і механізм розподілу коштів між науковими установами НАН України, а також будуть створені умови для існування конкуренції за цим ресурсом.

Очікується, що у довгостроковій перспективі це сприятиме підвищенню основних показників ефективності діяльності наукових установ НАН України та інноваційному розвитку економіки держави.

3.1.3. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта 1

Реалізація зазначеного варіанта досягнення цілі огляду витрат не потребує додаткових витрат державного бюджету і може бути розпочата в межах визначеного на наступний рік бюджетного фінансування НАН України.

3.1.4. Ризики реалізації варіанта 1

При реалізації формульного підходу до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності з метою подальшого підвищення ефективності їхньої діяльності та сприяння інноваційному розвитку економіки держави існують такі ризики (табл. 14.).

Таблиця 14 – Можливі ризики при реалізації формульного підходу до розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності та шляхи їх мінімізації.

Ризик	Шляхи запобігання/мінімізації ризику
1. Недосконалість нормативно-правової бази	Необхідно на рівні держави, а також Академії сформувати постійно діючу систему визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на середньострокову та довгострокову перспективи. Зняти заборону на формування нових державних цільових науково-технічних програм.

2. Недотримання законодавчо визначених норм фінансування наукової сфери.	Необхідно на рівні держави визначити чіткі терміни поетапного наближення реальних обсягів фінансування науково-технічної сфери до законодавчо визначеного рівня.
3. Низький попит на результати НДР та інновації з боку вітчизняних підприємств	На рівні держави запровадити податкові стимули для підприємств, які впроваджують у виробництво результати новітніх науково-технічних розробок.
4. Фрагментарність та нерозвинутість національної інноваційної системи	На рівні держави необхідно розробити та затвердити «Стратегію розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності».
5. Низький рівень соціальної підтримки вчених, зниження престижу наукової праці.	На рівні держави переглянути посадові оклади наукових працівників з метою їх поетапного наближення до встановленого законодавством рівня (із розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче одинадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 1 січня 2020 року. (частина друга статті 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).
6. Недостатність державної підтримки молодих вчених, що створює передумови для їх активного відтоку в інші галузі економіки, закордонні наукові заклади та університети	Дієвим заходом, який сприятиме закріпленню в Академії талановитих молодих науковців, є започаткування фінансування за бюджетною програмою КПКВК 6541270 «Забезпечення житлом вчених НАН України».
7. В умовах недостатнього фінансування НАН України запропонований підхід призведе до подальшого скорочення кількості працівників наукових установ, насамперед тих, які за результатами державної атестації та внутрішнього оцінювання віднесені відповідно до другої кваліфікаційної групи та категорії Б, або ж до запровадження в них режиму неповного робочого часу	Застосовувати зазначений підхід до розподілу бюджетного фінансування поетапно, або ж відтермінувати його застосування до поліпшення фінансового стану Академії.
8. Суттєво зменшиться фінансування наукових підрозділів, які мають вагомі наукові і практичні результати широкого національного і міжнародного значення (категорія А), однак входять до складу установ, які за результатами державної атестації та внутрішнього оцінювання віднесені відповідно до другої кваліфікаційної групи та категорії Б	Розробити механізми адресної підтримки для наукових підрозділів, які мають вагомі наукові і практичні результати широкого національного і міжнародного значення (категорія А), однак входять до складу установ, які за результатами державної атестації та внутрішнього оцінювання віднесені відповідно до другої кваліфікаційної групи та категорії Б.

9. При запропонованому підході до розподілу бюджетного фінансування наукових установ не може бути в повній мірі врахована специфіка діяльності окремих установ (бібліотеки, музеї, дендропарки, заповідники, установи соціогуманітарного профілю)	Потрібно передбачати виключення щодо сфери застосування загальної формули розподілу бюджетного фінансування між установами НАН України та розробити окремі підходи для визначення обсягів фінансування бібліотек, музеїв, дендропарків, заповідників, установ соціогуманітарного профілю тощо.
---	--

3.1.5. Заходи, яких потрібно вжити для досягнення цілі огляду витрат при реалізації варіанта 1

З метою реалізації запропонованого варіанта досягнення цілі огляду витрат необхідно вжити заходів наведених в таблиці 15.

Таблиця 15 – Заходи з реалізації запропонованого варіанта 1 досягнення цілі огляду витрат

Назва заходу	Відповідальний виконавець	Строк реалізації	Індикатор виконання
Створити при Президії НАН України робочу групу з метою розробки формули для розподілу бюджетного фінансування між науковими установами НАН України	НАН України	лютий 2022 р.	Відповідне рішення Президії НАН України
Розробити та провести громадське обговорення формули для розподілу бюджетного фінансування між науковими установами НАН України	Робоча група при Президії НАН України	березень 2022 р.	Рішення робочої групи
Провести роботу з підготовки «пілотного» проєкту із застосування формульного підходу до розподілу коштів між установами відділень (секції), у тому числі: - визначити основні показники діяльності відділення; - визначити показники діяльності установ за якими здійснюватиметься моніторинг в ході виконання «пілотного» проєкту.	Робоча група при Президії НАН України	березень 2022 р.	Рішення робочої групи
Затвердити умови та строки проведення «пілотного» проєкту у визначеному відділенні НАН України	Президія НАН України	березень 2022 р.	Відповідне рішення Президії НАН України
Провести розподіл коштів між установами відділення (учасників «пілотного проєкту») відповідно до розробленої формули	Відповідне відділення НАН України	грудень 2022 р.	Відповідне рішення Президії НАН України

Провести моніторинг діяльності установ відділення (учасників «пілотного проєкту») за визначеними показниками	Відповідне відділення НАН України	листопад 2023 р.	Рішення відділення НАН України
Внесення коректив до розробленої формули та прийняти рішення щодо доцільності застосування її для розподілу коштів між науковими установами всіх відділень НАН України	Президія НАН України	грудень 2023 р.	Відповідне рішення Президії НАН України

3.2. Розподіл видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності відповідно до їх рейтингу (варіант 2)

Базове бюджетне фінансування є найважливішим інструментом підтримки наукового середовища, життєдіяльності наукових установ НАН України. Для підвищення ефективності його використання доцільно від недостатньо продуктивного затратного підходу (фінансування, детермінованого кількісним складом наукових колективів і минулорічним рівнем затрат) поступово переходити до фінансування за якісними показниками роботи наукових установ.

Для цього, зокрема, можна використовувати різні системи рейтингів, які формуються на основі певного набору показників. В якості таких показників можуть використовуватися, зокрема: кількість публікацій в розрахунку на одного наукового працівника, імпакт-фактор журналів, де опубліковані статті, кількість монографій, грантів, премій, патентів, показники захисту дисертацій тощо. Співставлення показників має проводитися з урахуванням особливостей науково-дослідної діяльності установ, які визначаються їх приналежністю до природничих, соціогуманітарних та технічних наук. Зазначені показники періодично переглядаються разом з вагою кожного з них.

Таким чином, пропонується визначити й затвердити конкретні показники ефективності діяльності наукових установ НАН України та за потреби вагові коефіцієнти для цих показників, які будуть використовуватись при розподілі базового фінансування між установами відділень НАН України. На підставі затверджених показників відділення НАН України проводять рейтингування за кожним показником діяльності «своїх» установ впродовж минулих п'яти років та укладають загальний рейтинг наукових установ відділення, який враховується при подальшому розподілі бюджетних коштів між ними.

3.2.1. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта 2

Для здійснення розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності

відповідно до їх рейтингу необхідно на рівні Академії поетапно вирішити такі завдання.

На першому етапі:

- з урахуванням специфіки діяльності відділень НАН України та установ, які входять до їх складу, зокрема, установ природно-заповідного фонду, музеїв тощо, визначити й затвердити конкретні показники ефективності діяльності наукових установ НАН України та за потреби вагові коефіцієнти для цих показників, які будуть використовуватися при рейтингуванні;

- унормувати зв'язок між рейтингом наукової установи та рівнем її базового фінансування. У загальному випадку наукова установа з найвищим рейтингом має отримувати найбільший, а установа з низьким рейтингом – найменший обсяг фінансування у розрахунку на одного дослідника по відділенню.

На другому етапі:

- визначити й затвердити показники ефективності діяльності, які будуть використовуватися при рейтингуванні наукових установ всіх відділень НАН України;

- унормувати зв'язок між рейтингом наукових установ НАН України, що входять до складу відділень та секцій НАН України, та обсягом базового фінансування відділень та секцій НАН України. У загальному випадку відділення (секція) з найвищим рейтингом установ НАН України має отримувати найбільший, а з низьким рейтингом – найменший обсяг фінансування у розрахунку на одного дослідника по Академії в цілому.

3.2.2. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта 2 на сферу наукової і науково-технічної діяльності наукових установ НАН України

Розподіл видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності відповідно до їх рейтингу загалом дозволить перейти від традиційного фінансування науки, до системи фінансування науки орієнтованої на результат та сприятиме підвищенню якості досліджень і розробок шляхом встановлення прямої залежності між розмірами фінансування і якістю виконання науково-дослідних робіт.

Реалізація запропонованого варіанта розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України закладає основи конкуренції за бюджетні кошти між установами, які виконують наукові дослідження і розробки, та створює передумови для подальшої оптимізації їх мережі.

Також очікується, що вже у середньостроковій перспективі це сприятиме підвищенню основних показників ефективності діяльності наукових установ НАН України та інноваційному розвитку економіки держави.

3.2.3. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта 2

Реалізація зазначеного варіанта досягнення цілі огляду витрат не потребує додаткових витрат державного бюджету і може бути розпочата в межах визначеного на наступний рік бюджетного фінансування НАН України.

З огляду на недостатній рівень фінансування НАН України у 2021 році (середня зайнятість по Академії за підсумками 2020 року становить 10,45 місяці і суттєво не зміниться у 2021 році) встановлення прямого зв'язку між рейтингом установи та обсягом її фінансування зовсім не гарантує, що визначений у таким чином обсяг фінансування установи з найвищим рейтингом забезпечить її роботу в режимі повного робочого часу.

3.2.4. Ризики реалізації варіанта 2

При реалізації розподілу видатків державного бюджету між науковими установами НАН України на проведення наукової і науково-технічної діяльності відповідно до їх рейтингу з метою подальшого підвищення ефективності їхньої діяльності крім ризиків наведених у пунктах 1–7 таблиці 14 існують додаткові ризики (табл. 16.).

Таблиця 16 – Додаткові ризики, що виникають при реалізації варіанту 2 досягнення цілі огляду витрат.

Ризик	Шляхи запобігання/мінімізації ризику
1. За умови недостатнього фінансування Академії вкрай ускладнить діяльність окремих установ (навіть тих хто отримав високу оцінку при державній атестації і внутрішньому оцінюванні) та призведе до додаткового скорочення кадрового складу наукових установ	Застосовувати зазначений підхід до розподілу бюджетного фінансування із застереженнями. Наприклад, до поліпшення фінансового стану Академії поширити його лише на розподіл меншої частини бюджетного фінансування наукових установ.
2. Згортання довготривалих фундаментальних досліджень, результати яких в найближчій перспективі не завжди застосовні на практиці ²⁹	Визначення НАН України основних напрямів фундаментальних досліджень на довготривалий період.

²⁹ Як приклад можна навести згортання робіт з досліджень атомного ядра (проводились лабораторією І.В. Курчатова), що відбулося в СРСР у передвоєнний період.

3. При запропонованому підході до розподілу фінансування переваги отримають відносно крупні наукові установи	Мінімізувати ризик частково можливо шляхом використання показників діяльності наукової установи нормованих на кількість наукових співробітників в установі.
--	---

3.2.5. Заходи, яких потрібно вжити для досягнення цілі огляду витрат при реалізації варіанта 2

З метою реалізації запропонованого варіанта досягнення цілі огляду витрат необхідно вжити заходів наведених в таблиці 17.

Таблиця 17 – Заходи з реалізації запропонованого варіанта 2 досягнення цілі огляду витрат

Назва заходу	Відповідальний виконавець	Строк реалізації	Індикатор виконання
На підставі пропозицій відділень НАН України затвердити орієнтовні показники ефективності діяльності наукових установ НАН України, які можуть використовуватися при рейтингуванні	НАН України	грудень 2021 р.	Відповідне рішення Президії НАН України
Відділенням унормувати зв'язок між рейтингом наукової установи та рівнем її базового фінансування	Відділення НАН України	березень 2021 р.	Відповідні рішення бюро відділень НАН України
Створити при Президії НАН України робочу групу з метою підготовки пропозицій для розподілу бюджетного фінансування між науковими установами НАН України	Секції НАН України	лютий 2022 р.	Відповідне рішення Президії НАН України
Визначити й затвердити показники ефективності діяльності, які будуть використовуватися при рейтингуванні наукових установ всіх відділень НАН України та унормувати зв'язок між рейтингом наукових установ НАН України та обсягом базового фінансування відділень та секцій НАН України.	Секції НАН України	квітень 2022 р.	Відповідне рішення Президії НАН України
Провести розподіл коштів між відділеннями (секціями) відповідно до рейтингу установ	НАН України	грудень 2022 р.	Відповідне рішення Президії НАН України

Продовження таблиці 17.

Провести розподіл коштів між установами кожного відділення відповідно до їхнього рейтингу	Відділення НАН України	грудень 2022 р	Відповідне рішення Президії НАН України
Провести моніторинг діяльності установ відділень за визначеними показниками; за потреби подати пропозиції щодо можливої оптимізації мережі наукових установ	Секції НАН України	березень 2023 р	Відповідне рішення Президії НАН України

Розділ IV. Порівняння двох варіантів та пропозиції щодо оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат

4.1. Порівняння двох варіантів досягнення цілі огляду витрат

Порівняння двох запропонованих варіантів досягнення цілі огляду витрат показує, що другий варіант є кращим (Табл. 18.).

Загалом розроблення формули для визначення обсягу базового фінансування установ є досить складним завданням, особливо, якщо йдеться про введення до формули додаткових членів, які мають стимулювати підвищення ефективності діяльності усіх наукових установ Академії та одночасно враховувати специфічні функції окремих установ (бібліотеки, музеї, дендропарки, заповідники, установи соціогуманітарного профілю). Можна передбачити, що у підсумку формула виявиться не такою простою та зрозумілою широкому загалу науковців, а розрахунки за нею будуть достатньо громіздкі.

Крім того, реалізація формульного підходу до розподілу базового фінансування потребує значно більше часу, зусиль та в умовах недостатнього фінансування (орієнтовно додаткова потреба Академії для забезпечення роботи установ в режимі повного робочого часу на 2020 рік становила 419,244 млн. грн) призведе до подальшого скорочення кількості працівників наукових установ, насамперед тих, які за результатами державної атестації та внутрішнього оцінювання віднесені відповідно до першої кваліфікаційної групи та категорії Б, або ж до запровадження в них режиму неповного робочого часу.

Слід зазначити, що з огляду на це, Академія наприкінці 2020 року розпочала з певними застереженнями реалізацію другого варіанта досягнення цілі огляду витрат. Так постановою Президії НАН України від 09.12.2020 №277 «Про основні принципи розподілу бюджетного фінансування між установами НАН України», затверджено орієнтовний перелік показників, який враховувався відділеннями НАН України при розподілі базового фінансування між установами у 2021 році. При цьому прийнято рішення про розподіл коштів між установами відділень НАН України з урахуванням їхнього рейтингу.

Таблиця 18 – Порівняння варіантів досягнення цілі огляду витрат.

Критерії порівняння	Варіант 1	Варіант 2
Вплив на витрати та надходження бюджету	Не потребує додаткових витрат державного бюджету	Не потребує додаткових витрат державного бюджету
Сильні сторони	Реалізація варіанту забезпечить максимальну прозорість та об'єктивність процесу розподілу коштів між установами, відділеннями та секціями НАН України	Варіант забезпечить достатню прозорість, об'єктивність та ефективність процесу розподілу коштів між установами, відділеннями та секціями НАН України, а його реалізація потребує значно менше часу

Слабкі сторони	Реалізація варіанта потребує значно більше часу.	
Ризики	Недосконалість нормативно-правової бази	Недосконалість нормативно-правової бази
	Недотримання законодавчо визначених норм фінансування наукової сфери.	Недотримання законодавчо визначених норм фінансування наукової сфери.
	Низький попит на результати НДР та інновації з боку вітчизняних підприємств	Низький попит на результати НДР та інновації з боку вітчизняних підприємств
	Фрагментарність та нерозвинутість національної інноваційної системи	Фрагментарність та нерозвинутість національної інноваційної системи
	Низький рівень соціальної підтримки вчених, зниження престижу наукової праці.	Низький рівень соціальної підтримки вчених, зниження престижу наукової праці.
	Недостатність державної підтримки молодих вчених, що створює передумови для їх активного відтоку в інші галузі економіки, закордонні наукові заклади та університети	Недостатність державної підтримки молодих вчених, що створює передумови для їх активного відтоку в інші галузі економіки, закордонні наукові заклади та університети
	В умовах недостатнього фінансування НАН України запропонований підхід призведе до подальшого скорочення кадрового складу наукових установ, насамперед тих, які за результатами державної атестації та внутрішнього оцінювання віднесені відповідно до другої кваліфікаційної групи та категорії Б, або ж до запровадження в них режиму неповного робочого часу	За умови недостатнього фінансування Академії вкрай ускладнить діяльність окремих установ (навіть тих хто отримав високу оцінку при державній атестації і внутрішньому оцінюванні) та призведе до додаткового скорочення кадрового складу наукових установ

	Суттєво зменшиться фінансування наукових підрозділів, які мають вагомий науковий і практичний результати широкого національного і міжнародного значення (категорія А), однак входять до складу установ, які за результатами державної атестації та внутрішнього оцінювання віднесені відповідно до другої кваліфікаційної групи та категорії Б	Згорання довготривалих фундаментальних досліджень, результати яких в найближчій перспективі не завжди застосовні на практиці
	При запропонованому підході до розподілу бюджетного фінансування наукових установ не може бути в повній мірі врахована специфіка діяльності окремих установ (бібліотеки, музеї, дендропарки, заповідники, установи соціогуманітарного профілю)	При запропонованому підході до розподілу фінансування переваги отримають відносно крупні наукові установи

Крім того відповідно до згаданої постанови обсяг фінансування, що відповідав збільшенню базового фінансування, було розподілено між установами відділень НАН України відповідно до їх рейтингу.

При визначенні рейтингу установ всі відділення, зокрема враховували:

- результати державної атестації наукових установ (кваліфікаційна група та атестаційна оцінка) та результати оцінювання ефективності діяльності установ НАН України, проведеної відповідно до Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України (категорія установи, відношення підрозділів категорії А до загальної кількості підрозділів тощо), затвердженої постановою Президії НАН України від 15.03.2017 №75 (зі змінами);

- якісний та кількісний склад наукових установ (кількість докторів та кандидатів наук, а також молодих учених).

Хоча є певні винятки, при збільшенні фінансування установ природно-заповідного фонду (віднесені до II або III класифікаційної групи), результати Державної атестації наукових установ, не враховувалися. Оскільки, на думку Відділення загальної біології НАН України, їх діяльність має оцінюватися за іншими критеріями.

Водночас відділеннями, що входять до складу Секції фізико-технічних та математичних наук, визначенні рейтингу установ додатково враховувалися такі показники:

- підготовка наукових кадрів – кількість захищених докторських і кандидатських дисертацій;
- публікаційна активність – кількість опублікованих монографій, статей з урахуванням рівня видавництва та кuartилів журналів;
- участь у конференціях – кількість опублікованих тез доповідей з урахуванням рівня конференції;
- патентна активність – кількість одержаних об'єктів права інтелектуальної власності;
- частка позавідомчого фінансування у загальному обсязі фінансування установ.

При цьому частина показників брались у перерахунку на одного наукового працівника. Для низки з них були визначені вагові коефіцієнти. Період, за який було враховано показники, склав від одного до чотирьох років. Тривалість цього періоду та розмір вагових коефіцієнтів кожне відділення визначало на свій розсуд, враховуючи специфіку своєї діяльності.

У той же час відділеннями, що входять до складу Секції суспільних і гуманітарних наук враховувалися такі показники:

- необхідність утримання приміщень і територій (комунальні платежі, оплата енергоносії тощо) та можливість установи спрямовувати на зазначені цілі власні надходження коштів, зокрема від надання майна в оренду.
- наявність в установах об'єктів, що становлять національне надбання.

Крім того, відділеннями Секції суспільних і гуманітарних наук було взято до уваги показники недофінансування установ станом на грудень 2020 року.

З урахуванням рейтингу було відкориговано відсоток кожної установи у загальному обсязі фінансування кожного відділення. У більшості випадків в установах з найкращими рейтингами частку фінансування було збільшено, а з гіршими – зменшено.

Хоча за результатом цієї роботи у відділеннях зміна частки фінансування установ відбулась в межах від декількох десятих до декількох відсотків, у підсумку розкид збільшення загального обсягу фінансування по установам окремих відділень виявився більш суттєвим.

Так, порівняно з минулим роком обсяг фінансування установ у 2021 році буде збільшено на:

- 22,5- 31,0% у Відділенні математики;
- 24,7-25,6% у Відділенні інформатики;
- 20,1-27,1% у Відділенні механіки;
- 24,3-26,1% у Відділенні фізики і астрономії;
- 23,6-26,2% у Відділенні наук про Землю;
- 20,3-26,3% у Відділенні фізико-технічних проблем матеріалознавства;

- 24,0-26,1% у Відділенні фізико-технічних проблем енергетики;
- 24,3-25,7% у Відділенні ядерної фізики та енергетики;
- 15,5-41,4% у Відділенні хімії;
- 17,7-32,7% у Відділенні біохімії, фізіології і молекулярної біології;
- 25,5% у Відділенні економіки (фінансування всіх установ відділення збільшено на однаковий відсоток);
- 18,8-47,5% у Відділенні історії, філософії та права;
- 0-27,4% у Відділенні літератури, мови та мистецтвознавства (додаткове фінансування не передбачено Відділенню керамології Інституту народознавства).

Слід зазначити, що запропонований підхід до розподілу базового фінансування між установами відділень розглядається лише як перший етап вдосконалення принципів розподілу бюджетних коштів в Академії забезпечення прозорого, об'єктивного та ефективного їх розподілу.

Враховуючи недостатні обсяги фінансування Академії у поточному році пропозиції щодо розподілу бюджетних коштів між секціями та відділеннями НАН України будуть підготовлені після проведення оптимізації мережі наукових установ НАН України з урахуванням результатів їх оцінювання та державної атестації.

4.2. Пропозиції Робочої групи щодо оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат

За результатом проведеного огляду витрат державного бюджету у сфері наукової і науково-технічної діяльності наукових установ Національної академії наук України Робоча група відзначає певну неузгодженість нормативно-правових актів у зазначеній сфері, а також не повну відповідність наявних підходів до формування та механізмів реалізації державної політики сучасним потребам соціально-економічного розвитку держави.

З огляду на викладене, Робоча група звертає увагу на доцільність подальшого удосконалення нормативно-правових актів у сфері наукової і науково-технічної діяльності, а саме:

- розроблення проєкту змін до нормативно-правових актів, які б забезпечили формування постійно діючої системи визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на середньострокову та довгострокову перспективи, та поступовий перехід до дворівневої системи фінансування (базове фінансування – відповідно до ключових показників наукової і науково-технічної діяльності, та конкурсне – сформоване за найважливішими для держави напрямками досліджень за допомогою державних цільових науково-технічних програм та цільових загальноакадемічних програм на рівні Академії);

- внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 №710 «Про ефективне використання державних коштів», які дозволять поновити

практику підготовки проєктів нових державних цільових науково-технічних програм;

- визначення на рівні держави чітких термінів поетапного наближення реальних обсягів фінансування науково-технічної сфери до законодавчо визначеного рівня;

- розроблення та запровадження системи державної підтримки комерціалізації результатів наукової і науково-технічної діяльності, в тому числі податкових стимулів для підприємств, які впроваджують у виробництво результати новітніх науково-технічних розробок;

- розроблення та затвердження «Стратегії розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності»;

- поновлення дії постанови Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 № 830 «Про затвердження Типового положення з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт» (втратила чинність з 1 січня 2020 р.) до прийняття нової постанови їй на заміну;

- перегляд нормативних актів Кабінету Міністрів України, які визначають посадові оклади наукових працівників з метою їх поетапного наближення до встановленого законодавством рівня (із розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче одинадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 1 січня 2020 року (частина друга статті 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»)).

З метою реалізації найбільш оптимального варіанту досягнення цілі огляду витрат та мінімізації можливих ризиків Робоча група також рекомендує Національній академії наук України:

1. До 1 березня 2022 року за погодженням з Науковим комітетом Національної ради України з питань розвитку науки і технологій внести зміни до Порядку конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт для фінансування за бюджетною програмою «Підтримка пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230), затвердженого постановою Президії НАН України від 03.07.2019 №196, які забезпечать:

- підвищення прозорості і об'єктивності системи відбору наукових установ та їх підрозділів серед віднесених до категорії А для виконання пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок за бюджетною програмою «Підтримка пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230);

- збільшення частки прикладних досліджень (до рівня не менше ніж 40 %), в загальній кількості наукових досліджень, які фінансуються в межах бюджетної програми КПКВК 6541230 за напрямом використання коштів «Підтримка пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2021

року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942».

2. З урахуванням пункту 1 рекомендацій до 1 квітня 2022 року опрацювати питання щодо доцільності внесення відповідних змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті Національній академії наук для підтримки розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №641, з метою нормативного забезпечення нового порядку відбору проєктів за бюджетною програмою КПКВК 6541230 починаючи з 2023 року;

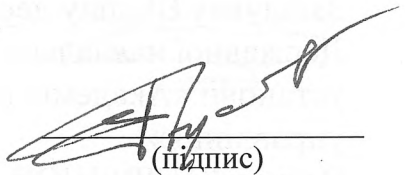
3. Враховуючи, що протягом 2018-2020 років суттєво збільшилася (до 66,5%) кількість установ НАН України, які згідно з Методикою оцінювання ефективності діяльності наукових установ, затвердженою постановою Президії НАН України від 15.03.2017 №75, були віднесені до категорії А, що може свідчити про не достатньо ефективну систему оцінювання діяльності наукових установ, до 1 лютого здійснити перегляд підходів та критеріїв, що застосовуються при здійсненні оцінювання ефективності діяльності наукових установ та внести відповідні зміни до зазначеної Методики.

4. Сприяти подальшому розвитку центрів колективного користування обладнанням та реалізації інших інфраструктурних проєктів, які спрямовані на підвищення ефективності використання наукового обладнання.

5. Підвищити рівень відповідальності керівників наукових установ НАН України за ефективність використання бюджетних коштів через посилення взаємозв'язку між бюджетними видатками та досягнутими результативними показниками бюджетної програми.

Голова робочої групи

Віцепрезидент НАН України
академік НАН України
Вячеслав БОГДАНОВ



(підпис)

Члени робочої групи:

Начальник Науково-організаційного
відділу Президії НАН України –
заступник голови робочої групи
Олег КУБАЛЬСЬКИЙ

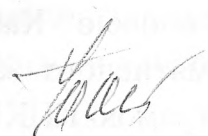


(підпис)

Генеральний директор директорату
науки та інновацій Міністерства
освіти і науки України
Юлія БЕЗВЕРШЕНКО³⁰

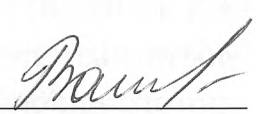
(підпис)

Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національної академії статистики,
обліку та аудиту
Таїсія БОНДАРУК



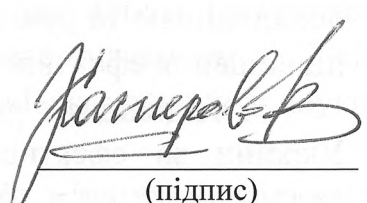
(підпис)

Головний бухгалтер НАН України -
начальник Відділу бухгалтерського
обліку та звітності НАН України
Олена ВАШУЛЕНКО



(підпис)

Старший науковий співробітник
Відділу економічної стратегії центру
економічних і соціальних досліджень
Національного інституту стратегічних
досліджень
Юлія КАСПЕРОВИЧ



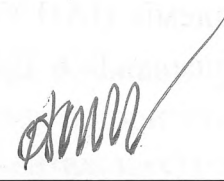
(підпис)

Голова Наукового комітету
Національної ради України з питань
розвитку науки і технологій
Олексій КОЛЕЖУК



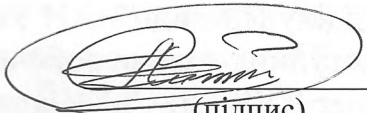
(підпис)

Завідувач Відділу державних фінансів
Державної навчально-наукової
установи «Академія фінансового
управління»
Василь КУДРЯШОВ



(підпис)

Начальник Відділу фінансово-
економічного забезпечення діяльності
НАН України
Лариса ЛИТВИШКО



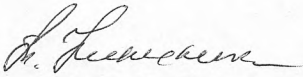
(підпис)

³⁰ Звільнена відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 01.09.2021 №359-а
«Про звільнення Безвершенко Ю.» (перебуває за кордоном).

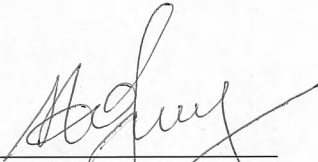
Завідувач Відділу державних фінансів
Державної установи «Інститут
економіки та прогнозування НАН
України»
Інна ЛУНІНА


(підпис)

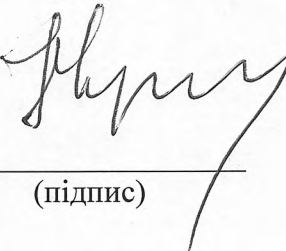
Головний спеціаліст відділу науки
Департаменту видатків бюджету
гуманітарної сфери Міністерства
фінансів України
Таїсія НІКІТЮК


(підпис)

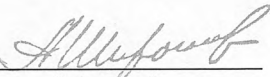
В.о. директора Департаменту видатків
бюджету гуманітарної сфери –
начальник відділу науки Міністерства
фінансів України
Олександр ОВЕРЧУК


(підпис)

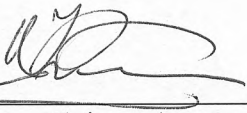
Завідувач Кафедри фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету
Ігор ЧУГУНОВ


(підпис)

Голова Центрального комітету
профспілки працівників НАН України
Анатолій ШИРОКОВ


(підпис)

Керівник Сектору забезпечення
досліджень Науково-організаційного
відділу Президії НАН України –
секретар робочої групи
Валерій КОТЕНКО


(підпис)

21 грудня 2021 р.